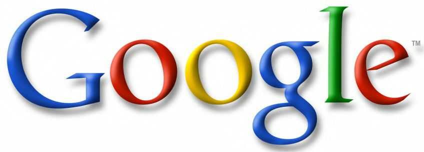

WIDENER
HN T1DH E

HARVARDIANA
ET
VE RI
TAS
CHRISTO
ECCLESIAE
ACADEMIA IN NOV-ANG

GABRIEL SCOTT

SJØPAPEGØIER

KRISTIANIA
FORLAGT AV H. ASCHEHOUG & CO. (W. NYGAARD)
1908

Published November 12. 1908.

DET MALLINGSKE BOGTRYKKERI

G

INDHOLD

---

[1] Forarbeide til komedien av samme navn.

Jeg vet en øde, mægtig kyst
i damp av sjø og taakespind —
den blaaner op bak skavl og skum
forslaat av salt og regn og vind . . .
I skyens flugt, i fuglens skrik
der bor saa tungt et sind.

Jeg vet en taus og gold natur
langt vesterut, forlatt, forglemt,
hvor tiden synker hen i grus
til tunge bølgers klokkeklemt.
I vindens pust, i havets sus
er evigheten gjemt.

Jeg vet en egn, helt trøstesløs
med vissen lugt av myr og muld —
den eier dog en ydmyg skat
som veier op et berg i guld . . .
Det er det lune smil, som gjør
dens hverdag underfuld.

HIMMELURET

Den umaadelige, svingende pendel paa universets kjæmpemæssige klokkeverk skulde stanse sin hittil saa betydningsfulde tikken akkurat klokken fire om morgenen St. Tiburtii dag den ellevte august 18 * *. Paa ovennævnte klokkeslæt skulde det gigantiske himmelur slaa sit sidste slag — dets sindrige maskineri med de tusenfoldige hjul og skruer indstille sin virksomhet for stedse . . .

Slik lød det ikke meget opmuntrende budskap, som broder Daniel lot gaa som et rædselens veir over alt Rørlands folk i samfulde fire uker — —

En vakker, solblank eftermiddag kom han vandrende til bygden, mens de rørlændinger slog sine enger—mens julis store sol brændte over aaserne.

Han kom vandrende paa sin fot, men

han kom ikke alene, ti under sin arm bar han en bok, hvis sorte bind lot ane et indhold av mere end sedvanlig betydning. En saadan anelse var ogsaa i høi grad begrundet, for boken, som broder Daniel førte ind i bygden hin solhete eftermiddag i juli, indeholdt intet mindre end sidste akt av saavel Rørlands som hele verdens tragedie, for hvilket teppet skulde falde St. Tiburtii dag klokken fire om morgenen . . .

Det var „Himmeluret“, den merkelige bok „Himmeluret“, forfattet av den verdensberømte Mr. Jeremiah Dimble-Dumble, professor i teologi ved universitetet i Chicago — doktor i filosofi og magi — æresmedlem av videnskapsselskaperne i Boston, New York og St. Louis — enebesidder av diamantmedaljen for uhørte videnskabelige fortjenester av den teologiske trigonometri, skjænket ham av shahen av Persien: Heih-Shung-Fallerah — dekoreret med den kinesiske porselænsordens første klasse for epokegjørende opdagelser i de gammeltestamentlige skrifters aandelige anatomi — — samt en mængde andet, som klart for alverden fastslog en autoritet i

aller høieste grad non plus ultra. Og „Himmelurets“ forfatter kunde nok ogsaa ha nødig adskillig attestats for sine videnskabelige kvaliteters eksistens, for hvad han la frem, var vitterlig ikke kost for smaabarn. Det stod med store bokstaver i boken, saa det var synlig for Gud og hvermand, at universet — dette mekaniske unicum av et kompliceret urverk — skulde stoppe, uhjælpelig stoppe paa St. Tiburtii dag. Det skulde stoppe alt — like fra de uhyre hjul, som styrte klodernes gang, og ned til de allermindste, de mikroskopisk smaa, som regulerte havbundens zoofyter.

Disse spaadomme var ingenlunde fremsat som løse paastande ene og alene baaret av hans kjæmpemæssige berømmelse — de var tvertom baseret paa et absolut urokkelig fundament av logisk bevisførsel, utregnet ad matematisk vei med faciter paa indtil hundrede decimalers nøiagtighet og refererte sig til de fleste betydelige videnskabelige verker like fra de ante-diluvianske til vore dages.

Kort og godt — det hele var uimotsige-

lig, ugjendrivelig — — det var den soleklare sandhet lagt frem i al dens sørgelige, nøkne virkelighet.

Det var saaledes med Mr. Dimble-Dumble og hans verk i ryggen, at broder Daniel lot forkyndelsen om himmelklokkependlens streik runge ut over Rørlands sogn. Det er derfor ikke underlig, at hans indtog i bygden dennegang var præget av et alvor som ingensinde tilforn — men saa gjaldt det jo heller intet mindre end selve verdens undergang. En ægyptisk mumie fra kong Ramses den andens tid vilde set blid ut ved siden av det ansigt, Daniel bar tilskue, da han fra landeveien svinget op til Salve Paddetjern, fra hvis hus hans saa betydningsfulde budskap skulde utgaa.

Det var desværre ikke frit for, at Salve Paddetjern gav et mindre bibelsk uttryk fra sig, da han fra vinduet saa lægprædikanten stævne tilgaards. Rigtignok var han en meget pyntelig mand, som ofte og gjerne saa omvandrende prædikanter i sit hus — men nu var det midt i hvasseste slaatten. Tørken var slik, at en bondemand kunde

storle av fryd, og timoteien stod tyk som en børste.

Man bør derfor ikke gaa for strengt irette med Salve for hans mindre veloverveiede uttryk. Broder Daniel kom virkelig høist ubeleilig — det staar ikke til at negte. Imidlertid angret Salve straks sine verdslige tanker — kunde vel Vorherres utsending nogensinde komme ubeleilig? Broder Daniel fik derfor et velkommen, som var saa venlig, som det lot sig gjøre med saa kort varsel for øie.

— Guettermiddag, Daniel.

Salve var netop ifærd med mellemmaten. Han klinte mysesmør paa et vældig stykke grovbrød og nikket herunder blidt til den indtrædende. Kvindfolket gjorde ilike maate.

Broder Daniel snudde imens baken til dem og satte klinken ordentlig for døren. Saa vendte han sig og svarte stiltiende paa familiens hilsen med alvorlige haandtryk. Efter dette la han langsomt den store bok fra sig paa kommoden. Tilsidst satte han sig i sovebænken og rullet tungsindig med øinene.

Dette saa uhyggelig ut. Saa høitidelig

hadde han aldrig været før. Salves kjærring fik derfor ondt for brystet og mistet mathugen. De andre aat videre i taushet. Salve hadde lyst paa et stykke til — men et blik paa Daniel fik ham til at betænke sig. Han tok isteden et stykke kandis. Om litt tænkte han, at han fik vaage sig til allikevel. Han saa atter bort paa Daniel, som sat og himlet op i taket med et mørkt og skjæbnesvangert ansigt. — Hvad sviske . . . hvad ialverden betød dette? Han maatte finde ut, hvor skoen trykket — det skulde nu vel ikke være ham selv? Hadde Daniel faat nys om det lille mellemværende med Ommund i myra? Han fik prøve sig frem.

— Fint veir idag, sa han og saa ut av vinduet.

Intet svar.

Det var da som — det var underlig. Han fik ta det paa en anden maate. Han drog et dypt suk, saa han rapte, vendte øinene mot loftet og fortsatte:

— Vorherre har været god mod landmanden iaar — regtig god, la han til for sikkerhets skyld.

Jo, nu rugget Daniel paa sig borti bænken. Han kremtet, tok øinene ned fra taket, lukket munden op og i nogen ganger som for at prøve hængslerne, og halte saa frem et futteral med briller.

Nu rigger han sig til, tænkte Salve, og det hadde han ret i. Da broder Daniel syntes, forberedelserne hadde varet tilstrækkelig, rakte han haanden ut og pekte paa boken med langfingeren.

Salve misforstod dette aldeles og rakte ham troskyldig fotografiet av sønnen, som stod i glas og ramme paa kommoden. Men konen, som straks hadde merket sig boken, skammet ham øieblikkelig ut:

— Haassen e' det, dou sidder Salve — ser dou ikje, han peger paa boga?

Salve stillet slukøret fotografiet tilbake, saa paa uret og skulde late som ingenting.

— Hem!

Det var Daniel, som renset halsen. Saa begyndte han:

— Ser dou klokka derborte, Salve Paddekjen?

Jo, Salve trodde da det.

— Naar som dou ikje trækker hinner op, saa stopper ho — ikje sandt?

Aa josaamen, det hændte da det. La se — det var i forrige uken, han glemte at trække den. Og om morgenen stod den som en spiker. Men hvad pok — hvad ialverden kunde han mene med dette?

— Haassen trur dou saa det gjek, om Vorherre glømte aa trække si klokke — verden med jora og sola og klodane og stjernane — — og nu rykket han frem med sit erende, „Himmelurets“ skrækindjagende spaadom, forkyndelsen om Rørlands, jordens, hele verdens undergang paa St. Tiburtii dag den ellevte august klokken fire om morgenen . . .

Og mens broder Daniel talte, sank Salve Paddetjern og hans hus hen i stum forfærdelse. Den stille tvil, som i begyndelsen pikket i Salve lik en orm, blev straks dødet, ti da broder Daniel med boken i haanden viste dem den sørgelige sandhets absolute, ugjendrivelige nødvendighet — viste dem de kjæmpemæssige regnestykker, hvis rigtighet var soleklar for barn, og gjennemgik de

svimlende tal og beregninger, til de lød som basuner og tordenskrald for de forfærdede tilhøreres ører — — da, sier jeg, gav Salve Paddetjern sig over.

— — femten billioner, femten millioner og tri tusen, bræket Daniel, mens Salve graat som han var pisket — ogsaa fem og halvfirsindstyve tusen og fjorten hondre — det blir akkurat femten billioner, femten millioner og ni og halvfirsindstyve tusen og fire hondre — —

Det var saaledes tydelig, at det gigantiske himmelur ikke paa nogen maate lot sig reparere. Dets dage var ubønhørlig talt, dets hjul, takker og skruer utslitt. De syv stener, det gik med: Venus, Jupiter, Merkur, Saturn, Jorden, Mars og Uranus kunde ikke længer holde det sammen — det gamle skrammel vilde og maatte gaa istaa om en maaneds tid, akkurat St. Tiburtii dag den ellevte august klokken fire om morgenen.

Den nat graat Salve Paddetjern sig isøvn. Men rygtet om broder Daniels ankomst til bygden med samt hans bok fløi som en præriebrand over sognet. Selv vandret han

sagtmodig om fra gaard til gaard, fra hus til hus med sit triste budskap. Han forklarte Mr. Dimble-Dumbles bok for dem alle — han la ut om dens profetier i det vide og brede og viste de vantro sort paa hvitt for deres rigtighet. Og aldrig i sit liv hverken før eller siden har han kunnet glæde sig ved en saa ekstra forpleining, som hvad der dengang blev ham tildelt i egenskap av Mr. Dimble-Dumbles apostel.

*

Julis store sol brændte og brændte fra morgen til kveld. Der var en høtørk, som knapt var set i mands minde.

Men i Rørlands sogn kunde solen brænde just saa meget, den selv lystet. Man lot sig ikke forlokke av Satans træske list eller rænker til at dyrke den urette mammon med ljaa og rive. Man gjennemskuet saa inderlig vel hans onde anslag — folk d e r i bygden lot sig ikke saa let ta ved næsen!

I broder Daniels fotspor fik solen brænde

— der han fór frem, fik engene gulne. Hvad det nu gjaldt, var ikke at samle i lader, men saa meget mer at ha olje paa lamperne — overalt kastet man arbeidet tilside.

Bevægelsen gik over hele bygden. Hvor Daniel lot sit Himmelur pikke, stod folk i store skarer omkring. Og naar han summerte de store tal, de kjæmpemæssige beregninger, gik det rundt for dem. Man kastet sig graatende i hinandens armer, andre skuet henrykt efter maanen, og kvinderne daante i bunkevis.

Men hele tiden taarnet den store, ophidselsens bølge sig høiere og høiere, alt eftersom Daniel med sin bok la.ut om det store klokkeverk over dem, som ikke længer kunde gaa, men snart maatte stanse til verdens død og fordærvelse.

Dagene gik — St. Tiburtius nærmet sig med sterke skridt. I de smaa buhus rundt om sat budeierne og graat i spandene, mens hestene slang skogimellem galne og vilde.

Man hadde besluttet at møtes allevegne

fra eftermiddagen før ødelæggelsens store dag ved Kvaneidstrandens skolehus for der i samdrægtighet og gjensidig aandens bestyrkelse at oppebie forfærdelsen.

Og den tiende august 18** kunde man i Rørlands sogn henad aftentid se en altid voksende skare samle sig rundt Kvaneidstrandens skolehus. Det var ingen lystig flok, Gud bedre, men synge gjorde de, saa taarerne trillet.

Rigtignok var der en del fattede sjæle med Daniel i spidsen, som trodde sig at ha sit paa det tørre, men for de flestes vedkommende stod det nok smaat til med humøret. Mangt og meget trykket paa samvittigheten. Der laa adskillig og verket og verket, som en helst vilde ha ugjort, og rundt om blev panderne vaate av koldsved, mens øinene stirret fortvilet efter redning.

Oppe paa skolehusets høie trap hadde broder Daniel tat plads med „Himmeluret“. Naar sangen et øieblik forstummet, stod han straks op og slynget den Dimble-Dumbleske visdom ut over forsamlingen, som trængte

sig om ham fra alle kanter. Og omkvædet paa det hele var den dystre parabel om himmeluret, det vældige, snurrende himmelur, som nu skulde stoppe — stoppe for altid næste morgen før hanen gol . . .

Eftersom augustnattens tusmørke bredte sig tættere og tættere over skarerne steg ophidselsen og panikken. Man galoperte salmeboken igjennem fra perm til perm, man holdt den bakvendt og brølte. En stakkar klædte av sig til bare skjorten — han vilde ikke fare til himmels med bukser og sko — og en mængde kvinder gik bak buskene og skiftet paa sig hvite klær. Salve Paddetjern sat oppe i en høi gran og sang salmer.

Da — i de sidste timer før ødelæggelsens klokkeslæt — skedde noget, som kom til at trække skjæbnesvangre følger efter sig for Rørland:

Situationens ulidelige pinagtighet bragte nemlig flere av dem, hvis samvittighets røst skrek høiere og høiere, til offentlig at staa frem med bekjendelse paa sin tunge. Og saaledes skedde det, at der aabenbaredes

mere paa den nat, end lensmandsprotokollerne for de sidste halvhundrede aar kunde fortælle. Store og smaa, rike og fattige, mænd som kvinder — alle hadde et eller andet at avbede. Det var, som man tappet ut en byld — saa snart der var hul, blev det ved at rinde . . .

Den første, som gik til bekjendelse om sine synder, var urmakeren. Al denne præk om himmeluret, hvis gang snart var utrundet, hadde rystet ham i hans inderste sjæl. Han syntes, han saa det surrende urverk og Vorherre ved siden med et bekymret uttryk. Han hadde saadan trang til at hjælpe ham — kunde han ikke prøve litt med loddebolten? Men broder Daniels tabeller hadde rent betat ham lysten.

Saa traadte da urmakeren frem.

Det var alle de smaa ur, som naget ham.

De tikket og pikket i ham som tusen smaa samvittigheter. De kriblet rundt i ham som smaa, blanke insekter, de krislet og rislet ham nedover kroppen.

— E har et ord aa seie, før e vandrer. Til dere alle i særdeleshed, men til Lars

Timiansbakken i almindelighed. E har snydt dere paa klokkehandel allesammen, men Lars mest. Den klokka e solgte de Lars, for guld, var bare ei fjuskeklokke. Ho var 'kje værd tri kroner. E kjøbte hinner udav ein franstmand for halanne. E vil be dere om tilgivels allesammen og Lars i særdelesshed. Adjøs, lykkelig reise!

Saa gik han bort og tok Lars i haanden. Og Lars, som hadde git femti for klokken, smilte sørgmodig til ham og nikket.

Næste mand var kjyrehandleren.

— Ærede forsamling, sa kjyrehandleren — venner og kvinder i nøden! E for min del har ikje saa lide' aa be om forladelse for, forinden e farer. Vil dere gi me den, skal e velsigne dere allesammen saalænge e lever! E treier, saa e e' mest forbi. E kunde grine, saa e drona i taarer, naar som e kommer ihu mi misgjerning! De, Paal Bagerviga, vil e fyst klarere med. Den kjyra, du fekk utav me for to hondre kroner, rondsnøid e de paa — ho e'kje værd

treie ɔ: angre.

graset, ho æder — — og saa gik kjyrehandleren rundt for at gjøre op.

Efter ham traadte landhandleren frem.

— Har e været for stiv i prisane, saa ber e dere om ondskjøldning allesammen. E har holdt same prisane for dere alle, saa e har'kje snydt den eine meir eller den andre — dere e' snydt omtrentlig lie møe allesammen. Hellest kan det hænde, at kagane var herlig smaa, og hvedemelet noe kleint — men dere faar ikje gaa for hardt irette med ein gammel sønder!

Allerede før han var halvveis, stod Danmarkskipperen op. Han gav en række smuglerhistorier tilbedste, og saa gik det løs. Fire—fem stod op og talte paa én gang. De fegtet med armene og søkte at overdøve hinanden, alt mens de vrængte sin skiddenhet ut i folkets næser. Tilslut stod de og bekjendte omkap, mens Salve Paddetjern sat som en maaltrost i granen og sang salmer.

Gaardbruker Trommestad fortalte, at han, ihvorvel ugift, muligens hadde et barn eller to, hvorpaa fem av bygdens kvinder faldt

om med høie skrik. Skomakeren kom ogsaa med en forblommet ytring, og manden i skjorten fór rundt og fortalte, at han hadde slaat nogen ihjel med et blikspand.

Ogsaa bygdens høvedsmand stod op, skibsreder Gutter Fladen. Han fik ikke ro og fred i sit sind, sa han, før han fik tilgivelse av alle dem, han saa skammelig hadde bedraget ved bark „Rørlands“ forlis. Fragten var som bekjendt ikke assureret tiltrods for, at kapteinen hadde telegraferet om det til ham — den korresponderende reder. De mange, for største delen smaa, fattige parthavere hadde saaledes lidt et tap paa tilsammen næsten femten tusen kroner. Dette hadde han før forklaret slik, at kapteinens telegram kom for sent.

Det var ikke sandt.

Telegrammet kom tidsnok, men han hadde undlatt forsikring i haabet om, at alt skulde gaa vel, for saa at stikke assurancepræmien i sin egen lomme.

Nu bad han baade Gud og mennesker hjælpe sig og satte sig siden sønderknust ned.

Efter dette kom atter landhandleren frem. Han følte yderligere trang til at lette sig.

Han hadde nok langtfra været nogen Israels kvist, sa han. Han hadde nok daglig gjort uret i dommen, i maalet, i vegten og i maaten. Han hadde hat sten i kaffen og vand paa puddersukkeret — aa jasaamen hadde han været en skidt fyr, ja — —

Men tiden skred urokkelig fremad. Den lot sig ikke stanse. Viserne paa de jordiske ur gik sin sikre gang mot fordærvelsens time, da det vældige himmelur skulde slaa klik for stedse.

Angsten steg.

Nattens dunkelhet gjorde uhyggen dobbelt stor. Folkemasserne antok i mørket fabelagtige dimensioner. Vindens tyste, sørgmodige susen syntes dem som en gravens salme, som sang dem ind mot forfærdelsen.

Landhandleren hadde niste med sig. Han sat og gnaget paa en pølse og graat, da Ola Ormestøl kom bort til ham. Ola tænkte at be farvel — men da han saa pølsen, fik han andre tanker.

— Gukvella.

— Gukvella.

— Sidder dou her og æder pølsemad?

— Aa ja — e gjør nok det.

— Dou har ikje ein bede aa være av med?

— Jou, jou — ta heile pølsa, dou Ola — for naa har ikje e brug for hinner meir!

De aat en tid i taushet. Saa sa Ola Ormestøl:

— E tænker, mi faar ta skoane av vors — mi kan daa ikje komme trampelerendes paa det her viset? Og han lot gjerningen følge paa ordene — han spændte støvlerne forsigtig av mot en stubbe, drog trøien av sig og la den pent sammenfoldet over armen. Saa spyttet han i haanden, tok hatten av og glattet haaret. Nu var ialfald han færdig . . .

Der var hængt et stort ottekantet ur op over døren til skolehuset, saa alle kunde vite, hvad tiden led. Det tilhørte kirketjeneren og var valgt paa grund av sit høie slag og sin paalidelighet.

Uret hadde for nogen tid siden slaat tre. Der gik konvulsiviske rykninger gjennem den forsamlede mængde. Men manden

i skjorten var kommet op paa skolehusets tak — han sat henrykt og red paa mønen.

De som stod nærmest, kunde høre klokkens grusomme, monotone tikken, som fuldstændig var blottet for enhver barmhjertighet. Længer bort skimtet man kun dens skive og længst borte kun manden paa mønen.

— Tik — tak — tik — tak —

Det var forfærdelig. Man skar med tænderne — man knepset med tærne. Og hele tiden lød broder Daniels røst fra trappen. Den klapret ustanselig hen i veiret som en stor fugleskralde . . .

Men landhandleren hadde nu opgit ethvert haab. For ham kunde de gjøre, hvad de vilde — han sat paa sin tue som en heilo og klaget sig:

— Haa kommer e hen — haa kommer e hen — —

Heller ikke urmakeren var lystig. Han svedet forfærdelig og gav nu og da fra sig en undertrykt stønnen. Dette forfærdelige ur voldte ham en ulidelig pine — hadde det endda været spindelen, som var itu,

eller ialfald fjæren, for den kunde klinkes —

Klokken slog halv fire.

Da saa de nærmeste broder Daniel klappe sin store bok sammen.

— Naa vil e gaa aleine ind i skauen og be for dere, sa han. Dermed skrævet han ned trappen med „Himmeluret“ og forsvandt mellem trærne. Men rædselen blev tilbake over dem alle. Den laa om dem i det flygtende mørke som et ondt pust — den dampet av dem som en grønlig taake. Salmesangen døde hen, en forstenende angst gjorde det gravens stille. Selv manden paa mønen tidde som en mur.

Pludselig hørtes klokkens høie, klingende slag:

— En — to — tre — fire!

I samme nu var det, som rædselen eksploderte i et langt, gurglende skrik, som rullet henover skaren. Man kastet sig paa knæ, man omklamret hinanden krampagtig og boret hoderne ned i moset. Salve Paddetjern bredte armene ut for at flyve — saa hørtes en frygtelig knaken og braken efter-

fulgt av et tungt dump i bakken — og alt blev stille.

Men istedenfor hin ødelæggelsens torden, man ventet, brøt om litt en eneste, klagende røst stilheten:

— Aai — aai — aai — e trur, e brække siebeinet!

Det var Salve Paddetjern, som var drattet ned fra granen. Han laa halvt i svime og vred sig, og paa taket sat manden i skjorten og gjorde de ihærdigste flyvèbevægelser av verden, strakte sig opad og sprat i benene. Det var rent synd at se ham. Han arbeidet, saa sveden silte — han svinget armene som møllevinger, holdt pusten og gjorde sig let. Han forsøkte tilsidst at svømme iveiret — —

Men den store skare laa allesammen med enderne tilveirs og de store, dumme hoder ned i bakken. De forfærdeligste minutter gik, man krøllet tungen og mumlet hete, inderlige ord mellem fingrene, saa græsset blev svidd — man reiste haaret tilveirs av pine.

Intet hørtes.

Bare morgenvinden bruste over trærne. Den sopte natten med sig og sendte den langt utover aaserne i vest — den rusket i blomsterne og vækket fuglene. En stillits tok paa at fløite.

Da saa Lars Timiansbakken op.

Han fik øie paa manden paa taket.

— Aa nei — se Søren dou!

I det samme skar solen frem. Den fløi som en blank fugl mellem trærne — den fløt som en gylden bæk over moset. Stillitsen fløitet ikke længer — den jublet! Og fra tusen smaa struper rundt om sprudlet de klareste, sprødeste toner som en levende regn over skogen. Men da kunde ikke Lars Timiansbakken holde sig længer. Han lo, saa det knaket i ham — han hev sig overende i lynget og brølte.

Og eftersom solen steg paa himmelen og dagens lys og varme fyldte luften, begyndte skrækken at løsne sit jernhaarde grep i skarerne. Den lurende tvil, som i begyndelsen hadde meldt sig, stak atter sit træske hode frem — kun manden i skjor-

n forblev standhaftig. Han sat endnu og 'inget med armene.

Men da klokken slog fem, kunde han ke mere. Det gik aldeles rundt for ham - han lukket øinene og drattet som en ek ned av mønen. Han satte hodet ret i ıkken, men brak allikevel bare benet — ıa underlig kan det gaa i verden!

Men nu begyndte selv de mest troende forstaa, at de var gaat i vandet. Nattens edsel var som blaast av dem — der var ɔmmet en dump, flau følelse isteden. Man ıaget knapt at skjele til hinanden.

Rigtignok skulde man trodd, at de nu ıdde samlet sig i en eneste, stor taknem-ʒhetsfølelse og derpaa vandret glade hjem sit — men dette var saa langtfra til-ɜldet.

Tvertom. Som tiden gik, var det, som ɜr arbeidet sig frem en sur galde hos hver / dem, en indætt harme, som gjorde dem .amme i hænderne og vendte deres blikke ' jorden. I forsamlingens yderkanter ısket den ene av efter den anden. Kvin-ɜrne gik atter bak buskene og skiftet klær.

Ola Ormestøl drog langsomt støvlerne paa sig og satte hatten paa hodet.

Og litt efter litt gik situationen i al sin uhyre tragik op for dem. De skjønte, at de var tat ved næsen — saa rent himmelropende, fabelagtig, grusomt tat ved næsen! Og saa disse fatale bekjendelser —

Da steg pludselig en vældig røst i veiret.

— Haa i helvede e' Daniel henne!

Det var kjyrehandleren, som var vred. Han skjønte, at de hadde gjort en kjæmpemæssig dumhet allesammen. Men først og fremst tænkte han paa sine egne bekjendelser, som vilde ødelægge ham i bund og grund. Hvem vilde vel nu kjøpe kjyr av ham mer? Det hadde været vanskelig nok at faa solgt før — men dette vilde rent sætte spunset i.

Skriket fænget — det fænget voldsomt. Som en rød flamme hoppet det mangedobbelt over skaren. Man skrek Daniels navn med hete pander og knyttede tunger — de ivrigste satte efter ham i skogen som blodhunder.

„Der er ikke langt fra Capitolium til Den tarpeiske klippe.“

Men broder Daniel sat forlængst i en baat og padlet sig lystig frem mellem skjærene. Han hadde pigget av i tide, før om den Dimble-Dumbleske spaadom muligvis skulde vise sig mindre paalidelig. Og det hadde han gjort vel i.

Litt efter litt spredtes den sørgelige skare. Salve Paddetjern maatte bæres hjem, og det maatte ogsaa stymperen i skjorten. Tilsidst stod Kvaneidstrandens skolehus alene tilbake. Det stod og smilte, saa dets store hvitmalte ansigt var ganske skjævt . . .

*

Det tok adskillig tid for mennesker og forhold i den saa sørgelig forsømte bygd at komme nogenlunde tilbake i de gamle folder. Helt tilbake til tingenes oprindelige tilstand rak man aldrig. Det var mest bekjendelsernes skyld — disse skjæbnesvangre bekjendelser, som en fortvilet situations pinagtighet hadde født.

Den gjensidige tillid hadde lidt et knæk, som tiden neppe kunde hele. En giftig mistro laa som en tordensky over dem alle og satte ondt blod mand og mand imellem — man kjendte hinanden saa altfor godt.

Værst farne var hin nats bodfærdige bekjendere. Ingen fik mere end de erfare følgerne av sin aapenhjertighet. Rigtignok hadde de faat sine „brødres" forladelse med haandslag efterpaa, men da disse var kommet sig noget efter St. Tiburtiusnattens rædsler, dukket straks den tanke op hos dem, om disse næstens uregelmæssigheter igrunden burde gaa saa ganske upaaagtet hen? Man hadde jo vedkommendes egne ord og vidner i massevis —

Nachspielet blev her som altid det morsomte.

En efter anden av de bodfærdige bekjendere blev ret som det var overrasket med visitter av sine medborgere, som alle hadde meget høitidelige ansigter paa ved anledningen. De spurte, om det ikke var saa, at gjenstanden for deres besøk hadde sagt saa eller saa ved Kvaneidstrandens

skolehus? Ja — de hadde forresten vidner med —

Saaledes vaaknet Gutter Fladen en eftermiddag ved fem-tiden av sin lur og saa, at stuen var fuld av mennesker, som alle bar et saa ildevarslende aasyn til skue, som om de hadde vulkaner i maven — det var de tyve parthavere i bark „Rørland“.

De kom for at faa sine penger tilbake — der fik være maate paa snyteri — og rederen maatte love med smilende ansigt, at pengene skulde komme tilveie snarest mulig.

Ogsaa landhandleren fik gaa igjennem. Der fandtes ikke den vare i kramboden, som mere fandt naade for nogens øine. Man pruttet ublu prisen ned til det halve, man gren til hans kaffe og sa tvi til hans sukker, skjønt stakkaren svor paa, at det var tørt som krudt! To aar efter røk han av pinden.

Paal Bagervigen gik en dag paa visit til kjyrehandleren i følge med to av sine venner og den kjøpte ko. Han vilde bare spørre, om en ikke hadde lov til til at tro og formene, at det var likesaa godt, at han-

delen gik om igjen? Og kjyrehandleren var villig med en eneste gang — han skjænket endog Paal en dram. Men da Paal godt og vel var borte, gjorde han sig tyk av sinne og bandte med svære slag i stoler og bord, saa Linderots postille danset i hylden.

Men Lars Timiansbakkens besøk hos urmakeren danner et av de tristeste avsnit i sidstnævntes liv og var kanske det mest tragiske slutningsspil til „Himmelurets“ komedie. Derom talte forbindinger og plasterlapper og blaa øine sit tydelige sprog, som ikke kunde være gjenstand for misforstaaelser . . .

*

Det er adskillig tid, siden de Rørlands folk frygtet nogen streik av himmelens store klokke. Dens umaadelige pendel svinger og svinger i sin evige bane, som den har gjort det fra tidernes aarle morgen. Man lar dens hjul og skruer ifred — man lar kloderne rulle, mens vaar og høst, sommer og vinter aldrig avlater.

Men vil man staa paa en god fot med

de brave borgere av Rørlands sogn, maa man vel vogte sig for at hentyde til, hvad her er fortalt om Mr. Dimble-Dumble og hans vidunderlige bok. Det er et saart punkt i deres historie, og naar tanken herpaa av og til hjemsøker dem, hænder det, at selv de aller fredsommeligste mumler noget mellem tænderne, som er av en meget litet bibelsk oprindelse.

FIRE BREV

I

„NISSEN“

Et av de mest fremtrædende og karakteristiske træk hos sørlændingen er humoren. Ikke saa meget den høirøstede og støiende som den lune, pudsige med rævesmilet paa bunden.

Det er saa meget merkeligere, som naturen omkring er tung og sørgmodig — som folkets religion er mørk og streng. Bonden herute er meget from — han vil ialfald gjerne være det — hans Gud er gammel og haard, og de ti bud tillater ikke synderlig lystighet. Derfor er det dobbelt underlig, at et saa vældig fond av god, sund humor, som her findes, kan gro og leve, hvor lægprædikanter har svovlet og tordnet fra Arilds tid, hvor

indtil for ganske kort tid siden den sorteste overtro red folket som en mare . . .

Men naar den allikevel lever og trives, synes det at vise, hvor dypt den maa være rotfæstet i folket — hvor seig og livskraftig den er, og hvor den er uforfalsket og egte. Der findes mennesker her, som sier noget morsomt næsten hver gang, de lukker munden op, og som i sit billedrike sprog kan ta situationen saa utrolig behændig paa kornet — som har et pudsig, urkomisk ord til alt — — like fuldt er det, som bonden herute har en viss sky for alt, som har med latter og lystighet at gjøre. Han kvæler sin munterhet i et stille smil og forsøker at lægge sit skøieransigt i stive, alvorlige folder — og det lykkes ham desværre altfor godt. Og saa gaar han omkring og snakker høitidelig og glæder sig over, at han er saadan en sat, alvorlig mand — en saadan andagtsbok med pent sort bind og opbyggelig indhold likesom den, lægprædikanten bærer med sig. For den sørlandske bondes ideal er lægprædikanten — manden med brillehus i bonjourlommen, sort plyshat og vadsækken

fuld av strenge bibelsprog — manden med fanden paa ryggen og domsbasunen for munden fra morgen til kveld.

Jeg dadler ham ikke saa meget herfor — han er bare jordbunden, som der blir saadd i, og den er kanske ikke av de feteste heller. Læg merke til, naar det kommer til stykket, hvor ængstelig han er, den gode bonde, forat naturen skal gaa over optugtelsen — forat hans sprudlende humor og komiske sans skal løpe av med ham. Her er der øvet vold mot naturen i mange led — derfor har han liten eller likeut ingen forstaaelse av humorens værd — det kan jo ikke være andet — om han end ved overrumpling kan bringes til at more sig, som bare den fine humorist kan det. Det er derfor ikke for intet, at sørlændingen er en stor hykler. Det er heller ikke frit for, at han likeut skammer sig, naar han for en tid har latt masken falde, glemt andagtsboken med det sorte bind og git sit humør frit avløp. Det er, som han pludselig husker paa, at han igrunden bør staa utenfor saadant. Det hører til i andre menneskers liv

end i hans — han er jo den satte, alvorlige mand, hvem al skjæmt bør være en vederstyggelighet.

Og saa faar ansigtet atter de stive, alvorlige folder. Den skøieragtige nisse, som saa næsvist har stukket sin glorøde toplue frem av andagtsboken, faar et klask paa hodet og forsvinder som leketøistrollet i æsken. Og andagtsboken klapper med skindbindet og sier:

— Hold op med det her vaset!

Fra Høvaag.

II

TROLDOM

I

En høst bodde jeg i en uthavn et par mil østenfor Kristiansand. Nogen holmer utenfor tok av for uveir — men i svær storm stod sjørokket som hvit damp indover skjærene og sprøitet ofte helt op til vinduerne i min stue. Kom regn til, drev stormen det ind gjennem hver ørliten sprække, saa det dryppet og dryppet hele natten fra taket og vinduskarmene med en stilfærdig, sonor klang, som holdt mig vaaken i timevis. Om morgenen laa ofte en hel dam i en krok av stuen, da gulvet heldte i det gamle hus.

Men iblandt kom en stille dag med blank himmel. Bare dønningen drog tungt over blindbaaerne og skjøt ryg, naar den presset sig frem mellem holmerne — indenfor dukket den likesom under i det smule vand med en svak fraaden.

En slik dag kom min rorskar og jeg fra jagten med tofterne i skjegten dækket av fugl, som paa jægervis laa ved siden av hverandre med de hvite maver op. Bak havranden stod tusmørket som en fiolet banke. Det kom hurtig nærmere — snart var de ytterste skjær borte, og luften omkring os blev dunkel og tyk. Vi rodde forbi en hvit stang, et grundingsmerke, som stod paa skraa og viste sterk strøm — en skarv sat urørlig paa toppen. Men som baaten kom nærmere, rettet den halsen, vendte hodet og lot sig lydløst glide ut i tusmørket.

Vi la kursen for landhandleren, da vi begge var sultne og tørste efter den anstrengende jagt. Vi hadde rodd den tunge skjegte flere mil — nu saa vi lys fra havnen og skimtet øerne mot den lave himmel. Om litt stod mørket svart omkring os. Den

første teinedobbe rullet langs kjølen med en uhyggelig, spøkelsesagtig lyd, som om nogen famlet op under baaten. Masterne av en brig dukket frem med sine stænger og taug — nu skulde det bli godt at komme i hus —

Hos landhandleren kjøpte vi ingefærøl og spurte efter epler. Det hadde han ikke — isteden viste han os til en av naboerne, som bodde paa den anden side av sundet. Det var havnens patriark — en gammel grævling paa niti aar, som endnu stavret omkring paa sin stok. Han holdt til ganske alene i et mosgraat hus — jeg hadde ofte staat i mit vindu og set paa det i kikkert. Det laa saa vakkert til med gamle buklede glasruter over indgangsdøren og med epletrær omkring.

Vi var dygtig opsat paa eplerne og rodde straks over sundet. Dennegang hadde vi held med os. Om litt sat vi begge i stuen hos den gamle og gnasket paa nogen vældige gravenstener. Det flammet i en sprukken ovn, hvor døren stod oppe, og borte i kroken stod et vældig slagur og skar tænder,

saa det gnistret — rrris — rrras — sa det tydelig. Iblandt rumlet og knurret det inde i kassen, som om det hadde daarlig mave . . .

Jeg la straks merke til fire—fem gammeldags stoler med stiv ryg og ophøiet træskjærerarbeide langs sætet. Jeg er en nar efter slike saker og maatte derfor ha greie paa dem — hvordan pokker var de vel kommet hit? Det var jo rigtig stasstoler, som nogen hver kunde ønske sig —

— Jo, sa den gamle og skuttet sig ved ovnen — dem hadde faren hat med sig fra Oldenburg i sin ungdom — —

Men dermed var han kommet paa glid og tok paa åt fortælle. Efterhaanden blev han helt ivrig — den ene erindring meldte sig efter den anden — og snart sat han med hænderne fulde av alskens sagn og underlige hændelser, som knyttet sig til stedet og omegnen. De var ikke mindst interessante ved det, at flere av dem stod i nøie forbindelse med den bekjendte prest og eidsvoldsmand *Hans Jacob Grøgaard.* Han var i 1811 utnævnt til sogneprest i

Vestre Moland, hvortil uthavnen med noget fastland dengang var anneks:

*

Det var vistnok ikke usedvanlig i den tid, at almuen utstyrte sine prester med en mængde overnaturlige træk, som fik dem til at staa som rene trolmænd for de efterlevende. Jeg tror det særlig var tilfældet, naar presten var en myndig herre av den gamle skole, som ikke holdt av, at nogen kikket ham i kortene. Skaffet han sig bare den fornødne respekt, blev han snart hyldet med en nimbus av fandensmagt og svartebok. Jeg har ikke hørt, at nogen prest har hat Vorherre at takke for særlige gaver. Man har ganske visst ikke tiltrodd Vorherre videre kløktighet i deslige affærer — nei, fanden maatte til, skulde det hjælpe noget. Det ser heller ikke ut til, at dette dusbroderskap med fanden paa nogen maate har nedsat presten i folkets omdømme — tvertom. Man har ganske visst ment det vel med den snak om fanden — det har været noget som „hædrende omtale“. Allerede

Petter Dass og mange med ham er efter sin død eller endog mens de levet blit utstyret med de samme overnaturlige træk, som den rationalistiske tidsalders geistlige senere saa rikelig fik tilmaalt herhjemme.

Det kunde være et spørsmaal, om disse prester altid var saa helt uten skyld i denne sin ophøielse til halvt overnaturlige væsener. Det er kanske ikke usandsynlig, at den menneskelige forfængelighet her som saa ofte spilte en rolle — at derfor flere av de gode prester saa langt fra at slaa vrak paa æren, som vistes dem, tvertom har styrket sine sognebørn i kulsviertroen efter bedste evne. Det var dog, naar det kom til stykket, ikke ueffent saadan at gjælde for trolmand — det gav grumme respekt i bygden.

For Grøgaards vedkommende høres det imidlertid utrolig ut, at nogen tiltrods for tidens sedvane og hang til overtro kunde falde paa at gjøre ham til en saadan. Grøgaard var ikke alene en av datidens mest intelligente og oplyste mænd, men desuten en energisk bekjæmper av overtroen omkring sig. Han har endog skrevet „Om

overtro blandt almuen", saa det er dobbelt besynderlig, naar ogsaa han blev forlenet med den mystiske almagt, som bare erholdtes gjennem svartebok og andet djævelskap. Det billede, man faar av den celebre eidsvoldsmand ved at gjennemlæse hans biografier[1], stemmer tilsyneladende høist daarlig med det, man danner sig ved sagnene om hans sorte kunster. Mens der av de førstnævnte stiger frem en aand, som lyser av intelligens og vid — et eiegodt menneske, hvis gode, venlige ansigt visst ikke skal faa nogen til at tænke paa trolskap, blir han i de sidstnævnte til en meget fordægtig person, som kan sin svartebok fra perm til perm og hvis mystiske lærdom og overnaturlige evner faar folk til at staa paa tærne for ham.

Jeg gaar nu over til den gamle mands historier fra Grøgaards tid og lar foreløbig dennes merkelige Janus-ansigt være.

[1] Grøgaards egenhændige selvbiografi er for nogen aar siden ved provst Kobro til V. Moland sendt Riksarkivet til opbevaring.

II

Paa den tid, Grøgaard var prest i Vestre Moland — fra 1811 til 1822 — var der en mængde trolkjærringer rundt i bygden. De gjorde folk megen fortræd og var en sand plage for naboerne, som aldrig kunde være tryg for deres sorte kunster. Grøgaard visste nøie besked om dem — han visste endog, at der fandtes ikke mindre end nitten stykker, da de var let kjendelige ved det, at de ved altergangen ikke kunde beholde brødet, men maatte gi det fra sig igjen. Imidlertid kunde han ikke gjøre noget, saalænge der bare var nitten — „der maatte være tyve, forat de kunde rammes av loven". Hadde han bare kunnet finde den tyvende, „skulde de været brændt allesammen". Men den tyvende lot sig ikke finde, og derfor fik de nitten trolkjærringer uantastet drive sit spil. De hadde endog ikke mer respekt for presten, end at de ogsaa øvet sine helvedes kunster overfor ham:

Det var dengang meget almindelig at

sende presten offer i smør, ost, korn o.s.v. istedenfor penger, og en dag hadde Grøgaard mottat en større forsyning smør fra en av de nitten. For at undersøke smørret nærmere, skar han i det med en kniv, og straks randt blod ut av snittet. Da kunde jo alle se, det var trolsmør.

En av trolkjærringerne — kanske den værste av dem — bodde i uthavnen ganske nær fortællerens hus. Det var ikke noget hyggelig naboskap, for hun var stadig paafærde med kunstnerne sine. En dag blev en ko syk for en av granderne — den blev aldeles tæt i begge ender og begyndte at svælle ut som en ballong, til den omsider fyldte baasen. Om eieren tænkte, at koen muligvis ikke gav sig, før den hadde gjort det samme med fjøset, skal jeg la usagt — ihvertfald lot han bud gaa til en klok kone, som efter nogen undersøkelse av koen bent ut erklærte, at den var finskutt. Hun paaviste endda det sted, hvor kulen sat, og eieren fik lov til at føle paa den med fingeren — men noget middel til koens redning saa hun sig ikke istand til at yde.

Manden lot da gaa ilbud efter en gammel kall — Jerruld Kvannes — som hadde ord for at skjønne sig paa noget av hvert. Da han kom, sa han straks det samme som konen — koen var finskutt, og han viste stedet med kulen. Det var akkurat der, hvor den kloke kone hadde sat fingeren. Saa vendte han sig til eiermanden:

— Har du krudt? spurte han.

Jo, manden hadde krudt — han kom med en hel kop.

— Har du ikke mere?

Manden ruslet ind igjen og kom tilbake med et digert horn. Jerruld bad nu alle fjerne sig og la ham alene med den betrængte ko. Det skedde — men eieren, som var dygtig nysgjerrig, trak stillepinden ut av fjøsdøren og kikket gjennem laasehullet. Da fik han se, at Jerruld slog alt krudtet i koens korsryg, satte ild paa det og snudde sin bak til koens, mens han mumlet et høist forunderlig sprog. Der slog et blaf iveiret, og koen fik forløsning paa flyvende flekken.

Som Jerruld kom ut, sa han bare:

— Se nu til, om der ikke blir en kjærring liggende!

Og samme time fik trolkjærringen derute ondt og maatte tilsengs.

Hvad enten nu Jerrulds bak var særlig beskaffen eller det kom av andre ting — visst er det ialfald, at Jerruld siden helbredet fortællerens far paa samme maate, bare uten krudt. Det ligger derfor nær at tro, at det var noget ved baken, som gjorde det — folk satte ialfald nimbusen der og saa til den med stor respekt.

Den samme trolkjærring var iøvrig gjentagne ganger paafærde i fortællerens hjem. Mens hans far var ung, skulde kvindfolkene i huset engang kjerne smør. Det er jo ingen heksekunst, men de kunde allikevel ikke faa det til. Langt om længe blev de kjed av det og gav ondt fra sig.

— For nogen naud, dere er, sa faren, tok en ske fløte og kastet paa varmen.

I det samme stod trolkjærringen i døren, og hun hadde intet andet erende end at spørre, om hun kunde faa laant „en stoppe-

naal med uldtraad i øiet". Men da var fløten blit det deiligste smør!

Der gik nok mangt og meget for sig i den tid.

En høst i fortællerens tidligste ungdom var han og hans bror ute med faren for at skyte alker. Man brukte da de gjængse flintelaasgeværer, og faren hadde et langt enkeltløp, som maa ha været noget saa nær et mirakel i sit slags, efter hvad jeg hørte om den — men jeg faar springe over det.

Som nu gutterne strævet og rodde, hørte de pludselig farens stemme:

— Se saa, gutter — nu kan dere ro hjem med det samme — der blir ingen jagt av idag!

Og da de skulde se til, blev de var, at der randt blod ut av fængpanden paa bøssen. Og det blev ved at dryppe hele veien hjemover — bøssen var forgjort. Siden gjorde faren ved den selv i al hemmelighet. Han gik alene bak fjøset — om litt kom et skud — — efter det var geværet som før.

Jeg spurte den gamle flere ganger, om han virkelig hadde set blodet rinde av fæng-

panden, og den troværdige gubbe forsikret hver gang, at han tydelig hadde set det røde, friske blod komme piblende frem og dryppe i baaten.

. . . Om midlerne til at fri forgjorte bøsser fra det styggetøi, som huserte i dem, har jeg siden hørt følgende:

Man skaffer sig en oblat ved at gaa tilalters og spytter den siden ut i en væg og skriver Fadervor i en ring utenom. Et skud midt i ringen frir da geværet for alt trolskap og djævelstøi. Der er forøvrig en mængde midler, som alle er mer eller mindre ufeilbarlige.

Men for at komme tilbake til historien:

At det var den samme lede heksekvind', som hadde været paafærde nu igjen, tvilte ingen av dem om. Det bæst øvet alle djævelens kunster. Rimeligvis var det ogsaa hende, som stod bakom, hvad der hændte to fiskere fra sognet nogen tid efter.

De var tidlig en morgen reist ut for at fiske. Ut paa formiddagen foreslog den ene, at de skulde ro til land for at spise tyttebær, og det gjorde de. Men som de nu

gaar der og bukker sig og plukker, hører de begge en rar susen, og i næste øieblik finder de like foran sig i bakken to smaa tingester, som ser ut som geværkuler. De var ganske lette og lot til at være laget av ler og haar. De fandt dette høist merkelig og tok derfor kulerne med sig ned til baaten, hvor de la dem i en æske — det kunde være noget at vise frem. Men da de var kommet halvveis og atter engang skulde se paa de rare kuler, var begge sporløst borte. Saa var det jo greit at skjønne, at det hadde været „finkuler“, og at nogen hadde skutt finskud efter dem — der var jo en kule til hver. Efter dette ser det ut til, at troll ogsaa kan skyte bom!

Endda en hændelse derutefra viser, hvor meget trolskap der gik isvang — det er ellers trolig, at det like ut var de underjordiske, som nu hadde skylden:

En vaar blev en ko borte paa en av de øer, som hørte til havnen. Og skjønt hver krok av øen blev ransaket paa det grundigste, var og blev koen borte, som om den var sunket i jorden. Hele sommeren gik,

uten at der kom spurlag paa den. Saa hændte det en høstmorgen, at eieren laa ute paa havnen og fisket, og som han nu engang snudde hodet, stod koen lyslevende paa en grøn græsflek øverst paa holmen. Den, som blev glad, var eieren, og han blev det ikke mindre, da han fandt den i bedste velgaaende — rund, blank og velrøgtet. Det var tydelig, at hvad enten den hadde været hós troll eller andetsteds, hadde den ialfald ikke lidt nød. Han trodde nu helst selv, at det var de underjordiske, som hadde tat den, om end andre mente, at det ganske visst var trolkjærringen igjen, som hadde været paa spil.

At der var underjordiske paa øen, var forresten noget, som alle visste og ingen bedre end fortællerens far, som engang hadde hørt dem spille i fjeldet.

Det var gaat slik til:

Tidlig en paaskemorgen var han gaat op paa toppen av øen. Han vilde se, om det var sandt, hvad de sa om solen — at den hver paaskemorgen hoppet tre ganger, naar den randt.

Som han nu staar der, hører han pludselig en sagte musik under sine føtter. Han skyndte sig da hjem efter felen og sprang tilbake — endnu spilte det indeni fjeldet. Og nu stod han og spilte den samme melodi over jorden, som de underjordiske spilte ned i den. Melodien kaldte han siden „Fjeldmandsdansen“, og fortælleren hadde hørt den mangfoldige ganger i sin ungdom, naar gutter og jenter kom sammen om kvelden og danset til den, mens faren spilte. „Den bestod mest av takter og lignet en springer.“

En av fiskerne der utefra hørte desuten en morgen, at det trættet i fjeldet om sleven og tvaren.

III

For at vinde respekt hos en menighet, som var saa gjennemsyret av overtro[1] og

[1] Jeg har selv paa jagtturer rundt i bygden langs gangstier i øde skog og mark set kvisthauger, som varet folk for fanden. De blev til paa den maate, at hver, som gik forbi, kastet en kvist paa stedet for at slippe uskadt frem. Om nogen lot være, maatte han belage sig paa litt av hvert.

troldom, maatte presten igrunden være trolmand selv. Han maatte være kar, som kunde døive dem allesammen — han maatte kunne ta det op med selve fanden, om det knep. At Grøgaard ikke har manglet noget i saa henseende, vil man forstaa av følgende, som nok har gjort et sterkt indtryk paa hans gode sognebørn — den gamle kunde fortælle om det:

En aften, han hadde lagt sig, reiste han sig pludselig op i sengen og sa til sin kone, som sat oppe og sydde:

— Der er to tyver i haven og stjæler epler — nu skal de til straf faa sitte i træet til imorgen.

Fruen gik ut og saa ganske rigtig to unggutter oppe i et træ. De var ikke god for at røre sig og bad hende ynkelig at skaffe dem løs igjen — de skjønte, at presten hadde bundet dem.

Den gode kone, som syntes synd paa gutterne, fik da virkelig Grøgaard til at løse dem.

— Ja ja, sa han — saa la dem løpe da.

Dermed var fortryllelsen hævet — fruen

saa dem i maaneskinnet pile vetskræmte indover landeveien.

En anden gang „bandt“ Grøgaard en mand, som en søndag laa ved Grisøen og trak teiner. Han var da paa vei til sit anneks og kom med baatskyss fra Vestre Moland. Da skyssen efter tre-fire timers forløp kom tilbake fra gudstjenesten, laa fremdeles synderen der og kunde ikke røre sig — han bare stod og halte i tauget, som om han ikke hadde gjort andet i hele sit liv. Det er ikke urimelig, hvad den gamle fortalte, at den mand aldrig mer vaaget at trække i noget om søndagen.

At en prest, som kan gjøre slike kunster, faar ord for litt av hvert, er igrunden ikke saa underlig — selve fanden skrumper ind ved siden av en saadan kar. Men at en prest, som har arbeidet for almuens oplysning og desuten ved et skrift henledet opmerksomheten paa sig som en kjæmper mot overtro — at han tillægges denslags kunster, det er mer end underlig. Det ligger derfor nær at spørre, om Grøgaard var vidende om de overordentlige egenskaper,

han blev tillagt, og hvad som kunde være aarsaken til det.

Inden jeg tar traaden op igjen, ønsker jeg at fæste opmerksomheten paa følgende, som jeg gjengir i utdrag, efter hvad Paul Botten-Hansen fortæller om Grøgaard i sin bok „Eidsvolds-Galleri“:

Grøgaard hadde i sin ungdom lagt sig adskillig efter fysik. Dertil syslet han blandt andet med medicin, arkæologi og metriske apparater. Endvidere eiet han en elektrisermaskin, som han like til sin død holdt i ære og eksperimenterte med. Denne maa ha fulgt ham i mange aar, da han allerede i 1796 hadde den med sig under et etaarig ophold i Danmark. Her helbredet han en søn av grev Holstein for en langvarig tunghørthet og kom ved dette i stor yndest hos greven og hans familie. Navnlig fattet sønnen hengivenhet for ham og besøkte ham siden i Norge ikke mindre end to ganger — —

Jeg sætter min finger paa elektrisermaskinen. Her ligger naturligvis hunden begravet. En prest med en elektriser-

maskin, som sprutet gnister og kunde faa smaa hyldemarvsmennesker til at danse o. s. v., maatte nødvendigvis paa den tid faa almuen til at korse sig av forbauselse. Jeg føler mig forvisset om, at Grøgaard har faat de færreste til at tro, at det gik naturlig til med hans maskin. Nei, den hadde fanden selv sat sammen — tilslut har han latt dem tro, hvad de vilde. Fristelsen til at spille litt indiansk medicinmand har vel ogsaa ligget nær, da Grøgaard var en stor humorist, som sikkert mer end én gang har moret sig kostelig over sine troskyldige sognebørns forbauselse og uhyre respekt for de elektriske fænomener. At disse maatte skyldes Gammel-Erik selv — det har vel neppe de mest vantro tvilt om.

Grøgaard var endvidere meget musikalsk anlagt — han spilte fløite, fiolin, piano og orgel og opfandt til og med et slags „dreieorgel“ for landskirker. Det kunde betjenes omtrent som en lirekasse og „styre sangen ordentlig og taktmæssig“, selv om organisten var umusikalsk som en skjære.

Med alle disse egenskaper er det ikke

underlig, at han i høi grad maatte virke imponerende paa sine naive sognebørn. De har da til gjengjæld hædret ham efter bedste evne og sat ham svarteboksglorien om panden. Til yderligere at styrke det overnaturlige indtryk, han gjorde, har vel ogsaa følgende bidraget, som jeg siden har hørt fra troværdig kilde[1].

Grøgaard hadde engang i hidsighet beskyldt en mand i sognet for tyveri, men kunde ikke skaffe tilstrækkelig bevismateriale tilveie. Manden indkaldte da presten for forlikskommissionen, og det saa slemt ut for Grøgaard. Hans motpart hoverte allerede — da reiste pludselig Grøgaard sig og ropte med stentorrøst, at om manden ikke øieblikkelig gik til bekjendelse, mante han ham ned gjennem gulvet! Og se — manden faldt skrækslagen sammen og bekjendte paa flekken . . .

Her er unegtelig en smule humbug med i spillet. Men kan ikke Grøgaard, som vel har været overbevist om mandens skyld, ha

[1] Avdøde lensmand Jakobsen i Høvaag — født og opvokset i Øiestad.

grepet dette middel som det mest virkningsfulde, fordi han saa nøie kjendte sin egen position — den hans sognebørns overtroiskhet hadde skaffet ham?

En anden historie fra samme kilde synes ialfald at bekræfte min gisning, om det end her delvis er humoristen Grøgaard, som er paafærde. Historien er iøvrig kanske den sande, nøkterne fremstilling av den før fortalte tyvehistorie om eplerne og netop slik, som den i virkeligheten gik for sig:

Som kapellan i Øiestad — 1797—1811 — hændte det ham ofte, at hans have blev plyndret av epletyver. For at stanse uvæsenet en gang for alle, leiet han en gut til en søndag formiddag at staa med fanget fuldt av epler, som om han var grepet paa fersk gjerning. Paa de mange kirkegjængeres spørsmaal svarte han graatende — efter Grøgaards ordre — at han kunde ikke røre sig av stedet, da presten hadde bundet ham til at staa slik, saa længe gudstjenesten varte.

Midlet har ganske visst været ufeilbarlig.

Vi ser nu, at Grøgaards merkelige Janus-ansigt har forenklet sig. Linjerne er smeltet harmonisk sammen — det mystiske skjær er blit helt borte. Isteden har der over hans lærde, ærværdige træk lagt sig et fint, skjelmsk smil, som gjør ham lyslevende for os. Der er noget saa kjendt ved dette ansigt med det lystige, om end tilbaketrængte smil over de kloke, skarpe træk — den gamle humorist minder om ingen anden end Holberg.

Fra Justøen.

III

FULDMAANEDAGEN

ISÆNDERNE

Da vi om morgenen rodde ut, laa havet dam stille . . .

En stor stenkobbe kom op bak skjegten — dens hundehode fløt en tid speidende paa vandet og dukket saa langsomt under. Det grydde just av dag.

Men ytterst ut mot havet og himmelen laa endnu skumringen tyk og lodden. Den slæpte henover sjøen og skjærene lik en vældig skygge, som lydløst fulgte den vandrende nat. Et stjerneskud drog over himmelen — det sluknet inde bak de mørke aaser, mens en ulmende røkstripe endnu

laa mat og dunkel tilbake, før den skrumpet sammen og tilsidst visnet bort i novembernattens umaadelige ocean.

Over sjøen og skjærene ruget en mægtig stilhet — det var, som selve søvnen hvilte tæt og tungt paa havets urørlige flate. Den eneste lyd i al denne dødstille dunkelhet var vandets sagte rislen og raslen langs skjegtens sider og vore aarers slag i tollegangene.

Nu og da tændtes et mat blink i dypet under os — et blekt, fosforlysende øie, som sendte et sløvt blik op gjennem det sorte vand for atter at lukke sig tyst og stille. Det var store, ensomme stjerner av morild. Langs skjærene fløt blæretangen som flate grenede fingrer. Naar bølgerne fra baaten naadde dem, blev de levende — de strakte sig ut og krummet sig siden famlende sammen med en svak susen.

Men som nu tiden gik, blev mørket langsomt og lydløst borte. Det sank i sjøen — det smuldret bort i rummet. Et skjær som av en glødende vulkan kom op bak havranden længst mot øst — det stod tilveirs

som et blankt pust og spændte langsomt hvælvingen ut om den vaaknende jord. Et maakehvin fløi gjennem stilheten, og længst ute, hvor morgenen laa bak en blodig sky, seilte en islom med fremrakt hals . . .

*

Pludselig skjøt en høi guldsøile iveiret. Den brændte sig gjennem et fint skylag, som straks stod i flammer, og i næste øieblik gled kanten av solskiven op av havet. En bundt gyldne piler fór i det samme ut over himmelen — det gnistret og funklet fra vaat tang og glat sten — der tændtes smaa, hoppende blus henad sjøen, og ruterne i de lave hus langs land gnistret som urolige speil.

Et skud falder langt ute — det ruller som en hul, drønnende cylinder langs horisonten — ruller aldeles rundt os og taper sig etsteds inde mellem aaserne — —

— Der er jægere før os, sier alkejægeren stille og drar ivrig paa vindaaren. Jeg nikker og skaater av al magt, og let og hurtig svømmer skjegten frem over vandet med

langt, dukkende sîg for hvert drag. Holmerne og skjærene glir forbi — Fisken, Silkeskjæret, Pinkesteinen og Berggyltholmen. En sildemaake kommer flyvende — den dypper sine rødgyldne føtter i vandskorpen, saa der blir en fin fure i den glatte hinde, og svæver siden længe rundt paa stive, utspilte vinger . . .

Men som vi nu et øieblik holder inde med roingen for at tænde vore piper, kommer en fin, melodisk fløiten til os — den lignet en række smaa korte støt i en sølvpipe. Vi kjender lyden meget godt — det er isandrikkens lokketone. Alkejægeren stikker øieblikkelig snadden i lommen. Atter kommer lyden blank og lekende — den kommer paa én gang fra flere fugler — der maa ligge en hel flok bak Kniven foran os.

Saa stille som mulig rodde vi nu skjegten til og gjorde den fast, ladde vore dobbeltløp og krabbet varsomt iland. Vi krøp fremad paa maven med geværerne foran os, saa hornknapperne i vore trøier gnisset mot fjeldet, hysset paa hinanden og søkte at naa hen til en skrælle, som en eller anden jæger

forlængst hadde bygget op av flate stener. Vi naadde frem omtrent samtidig — stak bøssepipen ut mellem stenene og løftet hodet forsigtig op.

Gjennem hullerne i den brede skrælle saa vi halvandet haglskud unda en stor fugleflok paa vandet. De smukke sorte og og hvite hanfugler fór omkring i flokken og støtte i sølvpiperne, kredset behændig om hverandre og lot sine to lange styrefjær slæpe i vandflaten. Ogsaa hunfuglene var livlige, svinget rundt i vandet og slog smaa cirkler om steggerne. Undertiden fandt halve flokken paa at dukke — de satte nebbene ned og stjerterne iveiret og væk var de . . . saa kom de atter enkeltvis op og dreiet sig og pludret. Ungfuglene var endnu ikke helt utfarvet — de svømte omkring i en bløt, sølvgraa fjærdragt med graagrønne neb.

— Jeg tror, vi rækker dem med det trangborede løp, hvisker jeg og drar lydløst hanen op — en to tre, og vore to skud knalder lystig av. Der blir et svare brus av vand og vinger og flygtende fugl — men

røken staar stille i luften, saa vi kan intet se gjennem skræellen. Vi løfter derfor en smule paa hodet — tre fugler ligger, en stegg og to hunfugler — resten er paa vild flugt østover. Men som vi nu holder øie med dem, dukker nok en fugl op. Den ligger en tid med nebbet i vandet — saa vender den rolig og langsomt maven op.

Om litt hører vi atter den muntre, blanke lyd av sølvpiperne — men denne gang er det fjernt inde fra landsiden.

SJØORREN, PRAGTEDERFUGLEN OG ALKEJAGTEN

Vi rodde nu videre vestover — hele tiden med sigte paa tre smaa holmer foran os — Bukkene — som langsomt traadte ut fra landet. Rundt Bukkene laa lange brede blindbaaer, hvor blæretang og bladtare vugget i vandskorpen. Der holdt mange ænder til om høsten og vinteren — svartænder, pipænder, den store og den lille fiskand og iblandt nogen stokænder. Vel strøk de fleste sydover paa trækket, men nogen blev altid

tilbake — de fristet livet ved flu og skjær ytterst ute, hvor dønningen kokte og braket omkring . . .

Efterhaanden hævet solen sig langsomt, og vi saa horisonten skjælve under den som en fin, tredobbelt stripe. Tronderøholmen bygget — den svævet i kimmingen som en sort skybanke — og en bark seilte paa selve himmelen. Men snart fløt de tre striper sammen, og et mørkeblaat baand spændte sig stramt over havranden isteden. Tronderøholmen sank ned paa vandet, og barken dukket helt under, saa bare de øverste seil var synlige — det var solgangsvinden, som kom. Det blaa baand vokste og nærmet sig — snart laa sjøen rundt os som en fint kruset pipekrave.

Vi trak aarerne ind og satte seil. Skjegten gjorde nu god fart, mens smaasjøen klingret med sprød, kold klang mot baugen. Om litt aapnet Bukkene sig foran os — da kom tre fugler flyvende til luvart like mot baaten. De fløi tæt efter hinanden med korte, hur-

tige vingeslag — alle tre med hvit plet paa vingerne.

Jeg sat ved roret, men snappet øieblikkelig bøssen, kastet til kinden og fyrte paa den forreste. Skuddet smelder, og jeg ser i det samme alkejægerens bøsse ryke — vi har begge skutt paa én gang. Den første fugl vakler og falder — vi har ogsaa skutt paa samme fugl — da smelder alkejægerens bøsse igjen. Atter falder en fugl — dennegang er det den sidste.

Vi fisket nu fuglene op med en let hov — to prægtige sjøorrer med smaa knuter i panden og røde ben. I det samme reiste Bukkene sig foran os, og vi rendte skjegten gjennem det nærmeste løp.

Nogen ærfugler svømmer i sundet, ser sig uavladelig om, dukker og blir borte. Vandet er pludselig ganske grundt, kraakeboller og ormskjæl ligger paa bunden — store, brokede sjøanemoner gror som blomster paa stenblokkene. Vi farer frem over krabber og smaafisk og ser, hvor de sprætter forfjamset til siderne — da griper min ven mig haardt i armen. Jeg ser op — der sitter en stor

fugl paa et lavt skjær utenfor løpet. Den er sort og hvit med stort hode, rødt neb og pandeknold — det er pragtederfuglen. Forsigtig haler jeg fokken bak, farten sagtner, og vi glir stille ind paa den.

Alkejægeren holder bøssen løftet — nu blir fuglen urolig, bevæger sit blaa og grønne hode, reiser sig og vagger ned til vandlinjen — — men først, da den brer vingerne ut, smelder det, og den tumler tilbake. Den er meget sjelden paa de kanter av landet — den store, vakre fugl var os derfor et kjærkomment bytte og blev omhyggelig lagt paa toften for at utstoppes.

Skuddet bragte flokker av ænder til at flyve. Fra flu og fjeld lettet de sig i skarevis og kredset i store ringer om Bukkene, til de omsider alle som én gjorde en lang sving utover og kastet sig ned rundt Tronderøjenterne.

*

Men ute i kimmingen drog flok paa flok av alker i pilsnar flugt over vandet — undertiden i lange, snorlige rækker op til

flere hundrede fugl. Det var en av alkernes flyvedage, da det av en eller anden ubegripelig grund er blit dem umulig at ligge stille — nu fløi de mil efter mil langs kysten, inden de kastet sig ned igjen.

— Arr — arr!

Vi hørte deres skarpe, snerrende skrik gang paa gang. Enkelte flokker strøk helt inde ved skjærene — de fór frem som en rad hvite, skinnende fisker. De spidse smale vinger svirret ustanselig som en propel for at holde den tunge, spoledannede krop oppe.

En og anden ensom fugl, som laa og svømte, naar flokken kom, reiste sig i vandet og skrek, rystet vingerne og satte henrykt avsted efter kameraterne.

Alkekonger laa rundt os og dukket — nu og da vrikket de vetskræmt henover — vi kunde flere ganger naadd dem med aarerne. En enkelt gang møtte vi ogsaa Per Drikker, den gamle drukkenbolt, eller teisten som den egentlig heter. Den lille snurrige fyr laa stadig med nebbet i vandet, som om den drak av alle livsens kræfter,

og dukket først, da vi var tæt ind paa den. Et stykke unda kom den atter op, og uten engang at se sig om tok den igjen paa at drikke.

*

Vi var nu mere end en fjerding av land. Langbaaen gliste foran os i solen, og straks østenfor slog to blanke iser hjul i vandet. Enkelte raaseil krydset sig utover og skud smaldt av og til omkring. Flere og flere skjegter blev synlige — ombord stod jægerne gjerne skrævs over rotoften og skaatet med venstre aare i forreste tollegang for hele tiden at kunne holde øie med fuglen. Vi saa Jan Ve fra Ullerøen og Terkel Voje, garnfiskeren — vi drog kjendsel paa baater fra Hellesund og Agerøen og kunde ofte se paa skytningen, hvem vi hadde for os. Der var Jørgen landhandler, som aldrig kunde faa sigtet nok, og der var Karel skomaker med „Langemand“ — han maatte staa helt op paa toften, naar han ladde, for „Langemand“ var seks fot! Imellem trak en aarerne ind, grep bøssen og stak løpet ut over baugen — der kom en smule hvit røk

og haglene reiste en skumstripe i vandet. En vinge slog nogen ganger frem og tilbage, naar fuglen laa.

Andre laa kun og skjøt i flokkene, som undertiden satte ret over baatene. Det er ingen lønsom jagt, da alken, enten den flyver i flok eller ikke, er meget vanskelig at skyte i flugt. Dens rasende fart gjør det ofte umulig at beregne, hvor meget en skal holde foran — skuddet slænges tit efter paa slump. Kommer den i flok, ser det gjerne ut, som den er nærmere, end den virkelig er — derav følger, at haglene, om de rækker frem, ikke har kraft nok til at gjennembore den tykke feld. Men kom en dag midt i oktober, naar alken er spak og sjøen er stille — da gaar det anderledes til. Der er jægere her omkring, som skyter sine tusen fugl om høsten med mundladningsgeværer! For dem er alkejagten noget i likhet med makrelfisket og hummerfangsten — den gir en ganske klækkelig indtægt aar om andet, da dens velsmakende kjøt og bløte fjær er en yndet vare langs hele kysten. De karer driver det helt rationelt,

de tæller endog haglene i haanden — tyve hagl til hvert skud! Saa gjør det ikke saa meget, om der iblandt gaar et i mist — —

Men langt ute i havbrynet samler sig imens en stor, skrikende maakebold. Den vokser efterhvert, fugl styrter til fra alle kanter — vindmaake, fiskemaake og sæing. Vi hører ogsaa havmaakernes hæse ul. De flyvende alker kaster sig pludselig midt i vrimlen — andre, som ligger enkeltvis og svømmer, sprætter høit op av vandet og jager avsted over hals og hode. Det er, som hver fugl i vid omkreds med ett forstaar, at maakerne har fundet sild. Det er rent pudsig at se, hvor alkefuglene holder sig tilvens med maakerne og nærer tillid til dem — bare to, tre skriker dygtig op, kommer alkerne pilende fra alle havets hjørner. De forstaar, at deres letvinte venner er dygtigere jægere end de selv. De passer derfor nøie paa dem, og da maakerne ikke kan dykke, er de til gjengjæld nyttige for dem, naar de har fundet et sildestim. De dukker under og jager ofte silden helt op i vandskorpen, hvor maakerne kan

hugge den med nebbet — begge parter lever derfor i bedste forstaaelse og føler sig gjensidig hjemme hos hinanden. Der ligger ofte en enkelt alke midt oppe i en flok svømmende maaker eller omvendt . . .

Skjegten løp hurtig ut mot maakerne. Vi laa saa høit vi kunde til vinden, dukket i dønningen og presset os op mot sjøerne. Maakerne steg og sank ustanselig. Vi skjelnet allerede havmaakerne, som vi kjendte paa de svære, skifersorte vinger — de vendte imellem den snehvite buk mot os — — da saa vi begge en mængde smaa, sorte tingester, som stak op mellem bølgerne lik flaskehalser. Det var alkerne. Naar en iblandt kom op paa en sjø, blev hele fuglen synlig — dens hvite bryst skinte hver gang som et kalkskjæl i solen.

De ytterste fugler i flokken laa nu bare nogen bøsseskud fra os — vi tok derfor seilene ned og rodde. Spidsneb og butneb laa om hinanden, de dukket uavladelig, mens sildene sydde lange sting i vandskorpen som blinkende seilnaaler.

En hval kom op midt i flokken, saa

enkelte aket ned ad den svære ryg — den satte vanddampen flere fot tilveirs gjennem blæsegatterne og pløiet sig atter ned i sjøen. Men fuglene blev rolig liggende — de brød sig ikke det mindste om det svære, snøftende sjødyr.

Vi ringet nu flokken i en stor halvbue, rodde den efterhaanden sammen og nærmet os paa skudhold. Geværhanerne knækker, og fire skud gaar omtrent samtidig. En svær røk driver over baaten, nogen vinger pisker vandet til skum, og fire fem fugler vender om litt buken i veiret.

Nu begynder den egentlige jagt — fuglen skal roes ind paa dukk. Der er spænding og idræt i dette — den bedste, jeg vet. Skjønt det er dygtig koldt, trækker alkejægeren trøien av og sætter sig til aarerne — jeg staar agter i baaten med bøssen færdig. Vi skal ro hver vor halve time.

Vi vælger en fugl foran os, og alkejægeren begynder at ro. Skjegten skyter nu let og smidig henad havflaten, lystrer det mindste vink af roret og haler straks ind paa alken. Men før vi er paa skudhold, dukker den,

og nu gjælder det at ro godt, da fuglen gjør dobbelt fart under vandet. Her bruker den vingerne og ror sig frem med stor hastighet. Den kommer næsten altid op i samme retning, mens ærfuglen derimot er yderst uberegnelig og ofte snur helt om under vandet, saa den kommer op langt bak jægeren.

Min ven bøiet sig ganske let over aarerne. Han rodde med korte, hidsige tak og vendte hver gang bladet paa vandet. De lange, smekre skafter krummet sig og sprang elastisk tilbake, baaten gjorde lange glid henad sjøen — det var, som den blev myk og ledig under alkejægerens staalnæver. Av og til slog en grøn, salt sjø dvask mot baugen og splintredes i gnistrende stumper.

Det bar nu ret tilhavs — vi var alt tvers av Tronderøholmen. Alken maatte være rodd ind — min ven trak derfor aarerne til sig og grep bøssen . . .

Imens løiet vinden langsomt av og blev tilsidst aldeles borte. Et umaadelig stille

sank over havet — det glattedes jevnt og rolig ut og laa om en tid rundt os som blank, lydløs olje.

MAANESKINNET

Ved middagstid laa vi godt og vel en mil utenfor det ytterste skjær. Der var ikke en fugl at se. Vi lette rundt med vore kikkerter — — bare den store, polerte havflate, saa langt vi øinet.

Vi gjorde os det derfor makelig, pakket brød og skinke frem, satte en liten kokemaskin mellem os paa en av tiljerne, tændte dens veker og kokte kaffe, alt mens baaten fik drive for tidevandet.

Siden stoppet vi piperne med sterk tobak og skyllet den glohete drik ned i lange, vældige slurker. Alkejægeren hadde aapnet sin gamle tine og fundet frem allehaande gode saker, kandissukker, en æske sardeller og en halv flaske vin — jeg drog en lerke frem av skræppen, og nu holdt vi et herlig gjestebud i vor lille, koselige skjegte langt ute paa havet.

Jeg har altid holdt meget av sjøjagten — de lange farter mellem holmer og skjær i storm og i stille — denne idræt er prægtig. De hastige jag efter fugl er helsebot for krop og sjæl; hvert vindpust som dukk i salt, kjølig vand. Og de blankpolerte sportsmænd, som later haant om sjøjagten, har jeg lyst til at invitere ombord: — Værsaagod, mine herrer, vis eders kunst, la mig se, om I kan træffe den vippende fugl derborte fra baaten, som gynger under eder — min ven her kan gjøre det med rifle. La mig se, hvad karer I er — ro mig frem en mils vei mot sjø og vind! Jeg tror nogen hver av eder blev blek og gebrækkelig forinden!

En jagt tilsjøs byder paa mange fordele. Baaten er en liten, flytende ø, som følger med overalt, og hvor man kan indrette sig lunt og gjøre det hyggelig. Holmer og skjær blir smaa fremmede verdener og lande. Der er ogsaa plads til litt av hvert i en saadan baat, uten at man i ringeste grad besværes — ved til baal, telt eller varme tepper. Og blir man sved og ut-

maset, er vandet like for haanden — jeg har mer end én gang hængt nøken i roret paa min baat og latt mig slæpe lang vei gjennem det friske, skummende vand . . .

*

Aftenen kom langsomt. Natten stod et steds fjernt i øst og kastet sin vældige skygge hen over landet. Men endnu var himmelen gylden i vest, og røde, rykende skyer laa over havet. Om en time eller saa vilde fuldmaanen komme.

I skumringen var det som havet heldte mod land. Det stod som en skraa, langagtig bakke, ad hvis kam vi sagte gled med strømmen. Atter tændtes morilden under os — nu og da luet den op, som blink av syke, glasagtige øine.

En klokke ringte fjernt ute i tusmørket — lyden strøk henad vandet paa skjælvende vinger. Iblandt følte jeg den svake vibreren i øret, som om klokkens syngende rand var ganske nær. Men vi saa intet skib, ingen lanterne — havet laa aldeles øde helt ut mot den dunkle himmel. Under-

tiden var klangen næsten uhørlig — saa kom den igjen glidende langs vandet og sang likesom op fra selve dypet . . .

Langsomt — langsomt kom mørket vældende — det lignet tilsidst en tyk røk. Vi tændte en liten lygt og stillet den paa en av tofterne — saa sat vi begge og dampet av piperne, mens vi ventet paa maanen.

Det var en av høstens fuldmaanedage. De er ofte bleke og stille som store perler paa høstdagenes graa, ensformige kjede — det er, som stormen og uveiret hviler for atter igjen, naar maanen minker, at bryte op store dønninger i luft og hav.

Paa toften imellem os stod lygten og lyste — den spredte sit gule skin over tiljerne, aarerne og de lange rader av død fugl, som laa henad tofterne med nakken ned og de kridhvite maver iveiret. Det løp henover vore bøssepiper, skinte paa kobberkjelens blanke tut og i en blankslitt klinknagle i et av bordene.

Hele tiden presset mørket sig om os. Landets lange, rolige linje blev borte og havringens øde, utydelige stripe — vi hang

tilsidst i vor lille baat mellem himmel og jord i et vældig, lydløst mørke. Bare baaten var synlig, den blev likesom skaaret ut av mørket med en skarp kniv eller klinge — den lille gyldne spydodds derinde bak lygtens tykke glas.

Jeg kom til at kaste en ting i vandet — en gjennembløtt hylse eller noget slikt. Det slog op som en spids, svovlgul flamme, som kastet gnister omkring — de laa længe og brændte paa havflaten som lysende perler.

*

Men efterhaanden dannet en mat lysning sig ute i havet. Det var, som der langsomt blev hulet en halvrund kuppel i det tykke, dødsorte mørke, og som om denne kuppel nu litt efter litt fyldtes av rød, osende røk. Om en tid dukket den glødende rand av maanen frem — den hvælvet sig op over havflaten som ryggen av en gylden delfin.

Imens bredte den røde lysning sit skjær paa himmelen. Og som mørket huledes ut, var det som himlen fjernet sig langsomt fra havet. Vi sat og saa ut mot det vældige

stenansigt, hvis sølvbleke aande fyldte rummet med navnløs stilhet, utdypet det og gjorde det bundløst. Og som mørket hastet bort, trængte ensomhetsfølelsen paa. Vi frøs i det døde lys fra maanen, som likesom stirret jorden til sten, og følte et ispust av ælde omkring os . . .

Da jeg paa hjemturen engang vendte hodet, var maanen kommet høit paa himmelen. Den hang i rummet som en stor, skinnende gonggong, mens luften var mættet av mat sølvstøv.

— End om det var saa, tænkte jeg — at de fjerne klokkeslag fra før skyldtes en usynlig haand, som lekte med dens syngende skive — kneppet paa dens haarde metalrand, saa støvet drysset ned over jorden?

Synsranden var kommet frem med sin fine, disige stripe, og landet og holmerne presset sine bulede skjold bløtt ind i den lave himmel, som sank til dem lik blekt voks.

IV

BEDSTESTUA

Hvad et folk, en grænd eller en bygd frembringer av husflid, bygningskunst eller andet nævenyttig virke, synes mig at være en god og væsentlig kulturmaaler. Det vidner ikke alene om den skapendes fantasi og skjønhetssans — men det har ofte bud fra fortid, historie og en rik tradition. Arbeidets større eller mindre selvstændighet hænger sammen med fantasiens oprindelighet — den fortæller iblandt bedre end nogen trykt bok om de slegter før os, som efterhaanden har nedlagt sin erfaring, sin kunsttrang og sin evne paa tingen og været med om at skape dens „stil". Flere av vore bygder har for eksempel sin særegne rose-

maling, som tydelig kan skilles fra andres og som i farver og mønster fortæller om en i aarhundreder fortsat stræben efter at naa den skjønneste slyngning og farvevirkning — en ustanselig fantaseren over det samme grundmotiv. Det er fra begyndelsen kanske et laan — men litt efter litt er det blit præget av overleveringen og endt som typisk for slegten eller grænden. Slik indbilder jeg mig, at nordlandsbaaten er blit til, og slik er det vel gaat med meget andet. Nær sagt hver bygd eller hvert dalføre har paa den maate ut av sin skabertrang ydet et eller andet for sig karakteristisk — nogen sølvsmedarbeide, nogen kunstmaling, nogen teppevævning, nogen bygningskunst, nogen møbelsnekring, nogen træskjærerarbeide — — kort sagt, mener jeg: i tidens løp er en eller anden frembringelse blit staaende som fast særkjende for stedet og folket. Dette viser efter mit skjøn tilbake paa en ærbødighetsfølelse og evne til at nære pietetsfuld respekt, uten hvilket tradition overhodet ikke lar sig opretholde — paa noget i bedste forstand aristokratisk, som jeg mener, sørlændingen

mangler. Det er derfor ganske rimelig, at sørlændingen ikke har frembragt noget, som er specifikt for ham. Han har ikke sin egen maate at bygge paa — han har ikke engang sin egen baattype!

Denne for sørlændingen saa karakteristiske mangel paa tradition bunder dypt i hans karakter. Han har liten selvstændighet og megen efterapelsestrang — derav kommer, at han gjerne vil være paa moten. Han ser paa sit vis ikke saa litet op til bymanden og vil gjerne komme til at ligne ham. Da „schweizerstilen“ blev almindelig i smaabyerne, tok bonden omkring hurtigst mulig efter. Nu gror der op de avskyligste villaer helt ute i skjærene — store kasser med kvist og veranda i to kulører og med kruseduller og meningsløse forsiringer paa gavlen! Han bytter gladelig farfars og oldefars stoler og skap i pindefusk og stoppet plysjuks — han kjøper tøi og gardiner i byen og prøver at være bykar ialfald om søndagen. Han er nemlig ikke stolt av at være bonde — han undser sig ved det og prøver at utrydde alt hos sig selv, som kan

forraade hans gemene oprindelse. Han gjør endog brud paa navneskikken og kalder sine barn efter storfolk og matadorer: Anker — Naumann — Morgan — eller han bruker en flot slæng: Karlemann — fint skal det frem for alt være . . .

I gamle dage, mens kommunikationen med byerne var liten, kunde man endnu rundt paa Sørlandet se endel smukke rødmalte hus med hvite vandbord og vinduslister — de er nu blit sjeldnere og sjeldnere, eftersom samfærdslen med byen steg. I byen var husene gule og brune — og straks syntes den sørlandske bonde, at hans eget saa ut som et fjøs. Derfor skyndte han sig at smøre det over, saa det kom til at ligne et byhus. Det var den samme lyst til at være fin!

Men naar denne lyst er saa sterk, at den dræper pietetsfølelsen, saa blir der ikke meget at lage tradition av. Den turde iøvrig være specifik norsk og hænge sammen med det opkomlingsagtige, som er et væsentlig træk hos hele nationen, om end sjelden saa utpræget som hos sørlændingen. Naar han

maler sine gamle, rosemalte kister og skap over med umbra, fordi det minder ham for meget om „bonde“ — saa er der noget egte norsk i dette, som fler end han gjør sig skyldig i.

Ut av denne trang til finhet er sørlændingens „bedstestue“ blit til. Der kan nok være andre mennesker og andre bygder, som ogsaa har en slags „bedstestue“ — men de kan ikke ta det op med sørlændingens. Den er nu engang hans øiensten her i verden og derfor mer end alt andet blit et kjendemerke for hele hans væsen. Den staar paa stas aaret igjennem — er noget som det aller helligste i templet eller bedre: et slags vokskabinet i det smaa — et litet museum med alskens elendig, forlorent skrap likefra rødmalte koraller og utskaarne strudsegg til det forunderlige skib i flasken . . . Blot er døren laast og gardinerne for, og bare eieren lister en sjelden gang over filledæknerne og smiler av fryd — men da gaar han i strømpelæsten, og skoene hans staar utenfor svillen.

Bedstestua er for sørlændingen som skat-

ten for den gjerrrige. Han tør ikke bruke den, men vogter paa den med gnieragtig lyst. Den er derfor det uhyggeligste værelse i huset — der lugter av maling og indestængt luft, og der blir bare ildet, naar der kommer fremmede. De maa sitte og hakke tænder derinde, til ovnen er blit halvt rød. Der staar gjerne en seng i en av krokene — den er skutt sammen til en stor terning med dobbelt dyne, og sengeteppet er fæstet omkring med sikkerhetsnaaler. Saa er det etageren fra byen med stentøisnips og alt saadant noget — den gir ikke bymandens stort efter. Der er ogsaa hylder i hjørnerne med evighetsblomster i vaser og glas, og i kroken sitter den hvite kridtpuddel med skil i nakken og rødmalte ører. Naturligvis er der album med plysbind og blank nikkelplate og spænder, og et farvet fotografi av brudeparret hænger paa væggen midt over sofaen. Han har hvite hansker paa de vældige næver, og hun staar med myrtkrans og buket. De ser dygtig flaue ut begge to, hvad der jo kan ha saa sin aarsak, og er malt med de nydeligste kulører — hans urkjede er endog

gjort med bokguld! Saa er det „buas“ og „tullas“ leker — det hænger paa væggen hvert gran liketil træhesten og dukkerne og mundspillet! Og bua kikker i nøkkelhullet og sukker, og tulla staar bak ham og længter efter dukken — til jul, tænker de beggeto, saa slipper de ind og faar stelle litt med det altsammen . . .

Og mens træhesten og dukkerne gjør sig det makelig i bedstestua, saa holder menneskene til paa „kammerset“. Der sitter de om kvelden stuket isammen og gaar kanske tilkøis av mangel paa plads — det er der ikke noget at gjøre ved, for bedstestua maa staa, som den staar. Det er fint, og det er netop fint det skal være — —

Men nu har jeg fundet ut imens, at dette med bedstestua er noget, som tør være et tidens tegn. For naar jeg husker nøie efter, saa er sørlændingen ikke saa alene om tingen. Vi har en mængde slike indretninger om i landet — indretninger, som med al sin prunk og sir er likesaa golde og smakløse som sørlændingens bedstestue. Endog kridtpuddelen mangler ikke — jeg husker

en saadan helligdom, hvor den til og med har krone paa hodet. De bærer heller ikke bud om kultur og tradition, og de skal visst ikke vække nogen skjønhetssans — de er kun til, fordi det er fint!

FRA HAVNEN OG ØEN

FRIEREN

Han kom gaaende nedover veien, som førte til havnen. I haanden bar han en stor kurv, som han svingte med, naar han blev ivrig. Den fór iblandt ut til siden, saa han selv maatte følge efter — da blev der slik fart i de ældgamle ben, at de ofte bar ham til kanten av diget, inden han var god for at stoppe. Hele tiden snakket han med sig selv.

— Det e' reint bort i skauen, sa han — ja saamen e' det saa. Dei vil ha de paa fattigkassa, far — haa haai! Dei kjender ikje Tallak Røsnæs daa. Han kan klare se sjel — han e' meir til mand eller som saa. Fattigkassa —? Gaa til Helsingland med fattigkassa! Nei, naa skal Tallak gifte se — saa faar fattigkommissionen ei lang nase!

Han holdt stille i veien, bøiet sig bakover og skoggerlo.

— Daa vil folk bli forstøkt! Tallak var meir til kar end mi trudde, vil dei seie. Jou — jou! E vil faa huser og jord og kjyr — — sauer vil e au ha. Men høns vil e ikje se for mine øier, sletst ikje — ikje paa nogen maulig maade heller. Dei sviner til overalt og holder aa kakle og gale til alle tider, og saa kommer ræven og tar dei. Og Tallak Røsnæs e' naa ikje saa nauden, at han holder rævemiklen med mad!

Kurven rykket til i det samme, saa han maatte sætte fuld stim paa de møre ben for ikke at tape likevegten.

— Ikje løb slig, seier e — mi skal same veien, veid e. Mi haster vel ikje saa svert! Her maa desuden litt omtanke til — hellest kan det ende med forskrækkels. E veid nok, at her e jenter nok — men det e' ikje det, som e' sagen. Det e' sagen, at e veid ikje, hvem e skal væle — skal e ta ei med brone eller med blaa øier? Dei e' aldelest nydelige begge delane . . .

Han satte kurven fra sig i veien og fun-

derte en tid paa dette. Om litt fik han en lykkelig mine.

— Naturlig e' dei blaa finest, for englane har altider blaa, og dei maa antagelig være nommer ein — her kan ikje være tvil om den ting! Himmelen e' au blaa og fleire blomster — blaavissane og feiolane. Her finnest blaa fisk au, det har e set med mine egne øier — dei heider enddaa blaastaal — — e trur, dei blaa e' dei penaste.

Saa tok han kurven i hanken, satte hatten i nakken og slingret som drukken. Men snart stanset han op igjen.

— Stop lide' gran, det e' ikje saa visst allievel — — Susane, som e elska i mi ungdom, hadde brone øier, og ho var sagti nydelig nok! Det var sjeis, at ho daua. Pigane i Spanien har au brone øier, og dei skolde e tru, var uhyrede fine — e las au eigang om ei dronning, som hadde øier saa brone som kaffi! Forlade me trur e dei brone e' basen . . .

Det var en het soldag uten et vindpust. Han flyttet av og til paa hatten for at faa godt av skyggen.

— Som e sveiter — det e' regtig saa e blir blaud i skoane. Naa skal det bli godt aa komme fram og faa se mad — ja, saa faar mi paa han igjen . . .

Kurven fik pludselig slik fart, at den mest vendte bunden iveiret — —

*

Det traf sig saa, at Salve Skipper øverst i havnen aapnet grinden i stakittet, netop som Tallak hadde sin sterkeste fart — derved støtte de to sammen, da Tallak ikke var god for at stanse. Men heldigvis kom kurven imellem, ellers kunde det gaat værre. Nu gjespet de bare en liten smule og hikket en gang — det var altsammen.

— E trur det gjek saa taalig, mente Salve.

— Dere maa seie det, stammet Tallak.

De strøk og glattet en smule paa hinanden, satte hattene tilrette og kremtet.

— Det var sletst ikje mi meining, blev Tallak ved — e saa Dere ikje, skal Dere vide —

— E saa ikje Dere heller — —

Salve tok paa at grave i pipen, saa de

sorte skover drysset — blaaste i den og banket tilslut hodet i haandbaken. Tallak saa bekymret til.

— Ho e' tæt kanske?

— Aa reint jyselig —

— Har Dere forsøkt med et timotistraa?

— Det har e verkelig ikje sanset...

De stod en stund og fiktet med et saadant — saa kom Salve til at si:

— Tallak er ude og spaserer idag?

— Ja, her var saant ustørtelig fint veir —

— Det kan en seie to ganger, ja.

Nu trak pipen godt, og Salve fandt skraatobakken frem. Han skar smaa skiver og gned dem omhyggelig ut i haanden. Litt efter saa Tallak ut i luften og blev urolig.

— E har forresten erend idag.

— Se det — se det!

— E hadde tænkt me a' og fri.

Det tok litt tid, før Salve fik tændt — han blev saa læk i mundviken, at han ikke var god for at skjøtte pipen.

— For e vil ikje meir paa fattigkassa — det holder e me for god til!

— E seier ikje noe til det.

— Der e' saa reint smaat med stellet paa alle maader.

Salve blinket i det samme flere ganger med øinene.

— Husker e feil, sa han — eller haa — — men hadde ikje Tallak same erend til havna i vaares?

Tallak vilde slaa det hen.

— Det sedte ikje noe, svarte han tonløst og stelte med kurven.

Men Salve lot, som han ikke forstod.

— Sedte det ikje noe, seier Dere?

Tallak fandt noget at sparke i med foten.

— En kan jo ikje regne paa kvindfolkene — dei veid jou ikje, haa dei sjel vil!

Da nikket Salve bifaldende paa hodet.

— Her er noe i das, som tyskeren seier — men hvem e' det ellers, Tallak vil ha?

— Aa her e' nok aa væle imellem —

— Det e' saa sandt som det er sagt!

De stod en stund og saa listige ut og lurte paa hinanden — da grep Tallak kurven i hanken og slængte den langt ut tilhøire:

sedte ɔ: gjaldt.

— Kanske Salve Skipper konde seie me ein?

Salve sa altid bagefter, at han ikke mente saa farlig med det — han vilde bare ha litt plaser. Det var ikke i hans tanke engang, at Tallak et øieblik kunde tro — — ja, saadan forklarte han sig siden. Og han lot meget bedrøvet om kvelden og sendte krans til kisten, da tiden kom — men hans ører var like store som før, da der pleiet at sitte ræver bak dem — —

Naa — Tallak spurte altsaa:

— Kanske Salve Skipper konde seie me ein?

Salve tok nogen drag av pipen . . .

— Vast litt, sa han og plirte — har Tallak snakket med Teodine herhenne?

— Føi, svarte Tallak — ho har jo ikje meir end et bein!

— Men det e' aldeles udmerka, ho gaar fram paa det som et hardt veir — e tør garantere det —

— Det e' det samme — e vil ikje ha ho.

— Naa, saa har mi Simonia —

— E' Dere forstørra — ho e' jo styggere

end arvesønna! E vil ha ei pen ei, kan Dere vide — ei, som 'e kan sidde aa se paa — ei, som kan pønte op i stua!

— Som kan pønte op i stua? Salve tygget paa skjegget og klippet helt underfundig med øinene: — Ho skolde kanske være pure ongdommen med krølla haar og roser paa kindane og svulmandes brøster?

Det hoppet i Tallak, og kurven fik fart.

— Netop, sa han og trev i stakittet for ikke at miste likevegten.

— Regtig ei lida silkedokke med sokkermund og blaa øier —

— Blaa øier — akkurat. E har just tænkt mig blaa øier, englane har — —

— Og smilehuller, holdt Salve ved — og smaa ører med dobber i, som rester, naar ho leer paa haue —

Tallaks ansigt var bare smil.

— Og med pene smaa sko, som regtig danser polka paa golvet?

Det var som fløiter i Tallaks ører — han satte kurven fra sig i veien og sa med dypeste overbevisning:

— Ho skolde være akkurat sonter!

Da heldte Salve lumskelig gift i Tallaks øre:

— Men saa e' jou alt klappa og klart — saa skal jou Tallak ha dattera til ollermand!

— Skal e ha dattera til ollermand?

— Ho e' ialfald sonter beskaffen — akkurat paa en prik au!

Tallak faldt rent hen i staver — han lænet sig mot stakittet og støttet armene.

— Dere seier noe — Dere seier noe —

Det glimtet op i Salves øine som nogenslags lysende glo i sprækken.

— Ho speller piano au, sa han.

— Nei, haa seier Dere — speller ho peiano? Det tok rent pusten fra Tallak.

— Men — men, la han til — trur Dere verkelig at ho vil — — forresten e' e ikje saa gammel — e har mange tænder endnaa —

Han gapte op og følte med fingrene:

— E har to framtænder oppe i munden og ein nere — saa har e noen gode akseltænder langt inde — —

Salve lot ham ikke snakke ut.

— Tallak veid sagti haassen kvindfolka e' — dei vil liesaa gjerne gifte se, som dei vil leve!

Det var, som Tallak funderte paa noget — saa snappet han kurven og svingte den i luften.

— Det e' det same, sa han høit — men vil Salve Skipper lægge et ord ind for me, saa frier e til ho endnaa ikveld! Dere e' jo bekjendt med hinner i forveien — e har aldrig snakt med ho, e!

— Hem, sa Salve, og nu var øinene hartad usynlige — ja Dere veid, e konde jou forberede lide' gran —

— Tak skal Dere ha, Salve Skipper — men haassen e' det — — kan ho stelle kjyr?

— Det maa Tallak lide paa, ho kan — stelle kjyr og spelle piano — ho gjorde det gjerne paa eigang!

— Vel, saa gaar e medlertidig og pønter me — —

*

Den, som er kjendt i havnen, vet at der gaar en liten kleiv ind om landhandleren og

ut paa heien — lodserne har stampet den op paa sin vei til utkikken. Her staar altid nogen og snakker, for her møter de hverandre, naar de skal til kramboden. Derfor rendte Tallak midt op i et stim med jenter, just som han svinget om havehjørnet — de hvinte op og var paa ham som fluer . . .

— Væk, sa Tallak og slog med kurven — e vil ikje se dere for mine øier!

Jenterne trak i ham og var fulde av fjas — de fór med spræengrøde ansigter rundt ham.

— Har dou løbe' din vei igjen naa, Tallak?

— Fri til me, hører dou — e seier ikje nei!

— Agt ikje paa hinner, Tallak — se paa me!

Men Tallak var ikke sig selv idag — han brøt med armer og ben gjennem flokken og stavret ivei, saa det skranglet i kleiven.

— Kys me, ropte han saa sterkt han kunde — e' dere forstørra allesammen? E vil ikje eie bitten av dere — e har noe ganske and't i kikkeren!

Det syntes jenterne, de maatte ha greie paa, og saa fulgte de stille efter.

— Her, meiner e, sa Tallak om litt. Han satte sig ned paa flate enden, trak skoene av og tømte kurven — der laa det med top og raage: skobørste, knapper, sneller, sløifer, smøræske, tøilapper, sukkerpose, nøster, brødskalker og en stor, utbrukt træ-tøffel. Det kastet tilsammen en liten spids skygge i solen . . .

— Haa ja, knegget han frydefuldt — naa skal mi ha mad! Han skar smaa hak i en skalk, smurte dygtig med smør og drysset grundig efter med sukker. Endnu med munden fuld langet han ut efter skoene og begyndte at pudse. Iblandt gjorde han en stans og spyttet nogen brødsmuler paa børsten.

— Aa jei, Tallak, naa kommer dou til hæder og værdighed, sa han — naa faar dou dattera til ollermand!

Han stappet mere skalk i munden.

— Kan hænde, dou sjel kan bli ollermand med tia — det e' sandelig ikje godt aa vide. Ollermand e' hvid i haue — han

kan dætte om ein dag, og saa har dei ikje noen — ha-ha, saa staar dei der, nauda! E sønst, e ser dei, haassen dei gaber og løber fram og tilbage og dispenterer — — hvem e' det, som ler?

Han satte skoene fra sig og saa sig rundt

— E hørte feil.

Børsten fik fuld fart igjen.

— Blir e ollermand, vil e ha seilbaad og æde eggerdosi ei gang om uga. Her e' sagti baader nok aa faa tag i! Flesk vil e au ha. Men graud vil e ikje se for mine øier — aldrig i livet — e faar vondt, bare e tænker paa klompane, fykj!

Der kom rikelig spyt paa børsten.

— Om e konde faa ind i begribelsen, haa al den grauden skolde være god for! Dei drab me mesten med graud, der e var — han kom tilslut op av se sjel! E kond' kje beholde han om e vilde — det var ei fortrædelig tid! E skolde ikje sagt noe, hvis her ikje fandtes anden slast mad — men her findest møe anden slast mad — her e' kjødd og potetser og fisk og alting — —

Skoene var færdig, han trak bukserne

av og satte sig til at stoppe dem paa knærne.

— Det her arbei skal ho gjør' siden — daa vil e ikje ta i naala meir! E vil bare røige og skraa og ligge aa mage me paa bænken. Ho hadde peiano, fortelte Salve — — vel, e lier peiano — lier det møe be'r eller trækspil. Naturlig følger peianoen med — saa faar e peiano au! E vil ha det i bedstestua midt paa golvet med nymodens filledækkener omkring. — Spil op, seier e, naar her kommer folk — spil op om jinneral Hermansen og dronninga:

Aa jinneralen, han var saa sveisen,
han hadde støveler med sporer paa,
og dertil hadde han saa lang en sabel,
at trende alen konde ei forslaa.

Og kongenses madam fekk løst paa livet
og skikte bud — —

Han slap tonen og reiste sig paa knæ.

— Ja noe e' det, haa det naa e' — her kommer lyder alt i et bag knatten derhenne — e' her folk?

Da ingen svarte, tok han atter fat paa naalen og snakket om litt høit igjen.

— Tru haa fattigkommissionen seier, naar dei hører, at e har faat ollermands datter? Skidt i haa dei seier — e vil saa ikje be dei til brøllop allievel! Men ollermand vil e be og Salve Skipper vil e be —

Det saa ut, som han kom til at tænke paa noget — han smaalo fornøiet og likesom gottet sig:

— Naar klokka blir tolv, gaar mi til køis — ho — ho! E sønst e ser ho i onderbokser med blonder og band og knapper og stas — aa jei! Ho è ondselig og vil ligge for se sjel — men ho skal naa tilpers, haa ho seier . . .

Det klukket i ham, saa han rystet.

— Op med de, seier e og peger paa senga — her e' det me, som kommenderer og e vil ikje vide udav noe vas! E har ikje gifta me for aa ligge aleine, saa møe dou veid det — vil dou naa se, dou kan kvikke de litt?

Han slubret en lang spyttap i sig, som truet med at dryppe paa buksen.

— Ho skal min sæl ikje indbele se and't, end at det e' me, som raar. Det e' forlade me ikje første gangen e steller med kvindfolk — e veid sagti haassen dei skal behandles! Naa e' mi mand og kone, seier e, og der e' senga, saa møe dou veid det — forresten har e' ikje ti'er til aa staa her i skjorta og akkedere med de — e e' vel ikje noen barnsonge heller? Se bare aa faa av de boksane og det paa flyandes flekken —

*

Det kan hænde, at kurven svingte, da Tallak kom anstigende ned fra heien!

— Hallau, sa han og skulde være kar.

Men hvordan det nu var eller ikke — han fik for meget fart i kleiven og gik overende. Der laa han næsegrus mellem sine nøster og sneller og blødde fra panden — da folk kom til, lallet han noget hen i veiret om at oldermanden var hvit i haue og snart strøk med . . .

— Det var regtig, sa han — som et sla' han fekk — akkurat som e hadde tænkt —

ollermand konde ikje greie den stygge kleiva —

De bar ham forsigtig ind til landhandleren. Han hadde blomster i hatten og i alle knaphullerne — en hel rad ildgule svever.

Like før han døde, begyndte han at ryste av latter.

— Tru haa fattigkommissionen vil seie, hikket han — naar e ikje ber dei til brølloppet? Det kan være møe vel til dei — saa kan dei æde graud isteden — —

BALLONGEN

I

I umindelige tider hadde Markus Ommundsens gamle laave tjent til at spikre bekjendtgjørelser paa. Derfor gik ingen i havnen forbi uten først at se opad væggen — om kvelden strøk de endog fyrstikker, holdt dem ind mot klædningen og lyste og kikket. Da klapret tit nogen træsko nede i smugget, og en kraftig stemme brølte gjennem mørket:

— Begiv med det der seier e — vil dere stikke fyr paa heile havna?

Det var Markus Ommundsen selv, som stor og røslig kom ruggende opover for at se til gampen. Han var eitrende sint og snakket med sig selv:

— E trur folk e' galne — e har tæt paa tresindstyve las høi i løa! Jou, det skolde se ud — — her konde bli en brand saa sver, at dei saa han til Krestiansand! Det blei oplysning — au sa'n, au sa'n — heile øia gjek i loften! — — haa var det forresten, dei glaabte efter, tru?

Hvis nogen kikket, saa han Markus svinge op foran væggen og grave sig i lommen.

— Her e' mørkt som beg — rakkeren au, at e ikje har fyrstikker — til helsikkes — — jou, her har e svavelstikkane — naa skal mi sjaa, sa'n —

Han strøk en paa væggen, saa der blev en lysende stripe i mørket.

— Fy for fælighed og lort — bare stifter og pompespiger altsammen! Det e', saa en kan klore neglane av se!

Om litt lyste det op igjen — en blaa flamme fulgte langs væggen og stanset en stund nær hjørnet.

— Ja, kunde e 'kje tænke det — opbyggelse til alle tider! Opbyggelse oppe og nede, paa det eine hjørne eller det andre hjørne — — naa vil e fanken hakke me

ikje vide udav meir opbyggelse paa væggen — dei skjæmmer han jou heilt ud, saa en ikje kan komme nær han! Han blir saa fuld av spiger tilslut, at han suer lynilden til se . . .

*

En morgen var der stor opstandelse i havnen. Der var kommet to fremmede fugler til stedet — en gusten tæringssyk sjømand i pjækkert og en ung, guldhaaret pike i regnkappe. De gik rundt i de bitte smaa gyder og kikket — nu og da stod de stille paa et hjørne og spikret en liten papirlap fast. Der kom ogsaa en paa Ommundsens væg — den stod ved siden av en stor bekjendtgjørelse fra fyrdirektøren, men gjorde folk ulike mer nysgjerrig. Med store, klodsede bokstaver stod der:

O. B. S. **O. B. S.**

Luftballongen
Opstiger i da Mandag den 24 August klaaken 8 aften.
Vokse entre efter behag
Børn 10 øre.
Enver af det Ærende Publikum maa ver snil og møde fram paa pladsen vist vi skal lade den Opstige iaften.

Ærbødixt

C. Nyberg.

Det var en klar, blikstille solskinsdag med lune kroker, hvor varmen stod ganske tyk — kirsebærene skinte lang vei i haverne. En kunde gaa i tøfler og skjorteærmer — men endda gik de to fremmede rundt likesom de frøs. I vindu og bislag stod folk og kikket — av og til sa nogen goddag, og fik en høflig hilsen tilbake. Sjømanden tok hatten pyntelig av, og den unge pike nikket og smilte — de var virkelig pene mennesker.
— Værsaagod, sa en tilslut og pekte paa døren — hadde de reisende ikke lyst til at sidde ned et bil? De skulde saavist ikke tænke, at de var kommet til fanter heller. Og da de først var kommet i hus, gjorde naboen sig et erende ind. — Goddag, sa han — og tak for sidst! Han hadde nu folkeskik, han ogsaa. Om litt kom ogsaa Gurine paa trappa — hun holdt en skaal kirsebær i haanden — og urmakeren og konen til landhandleren øverst i havnen — — tilsidst kom endog Fine-Jansen paa bryggen. Han hadde de blankeste støvler i verden og bukket, som om han bukket for en keiser.

— Velkommen, velkommen, sa han med gryntende stemme — e skal forresten hilse saa flittig fra min kone Jusine!

Der sat de to fremmede midt i sofaen og renset halsen og var undselige. Han var gulblek med brune øine og sort skjeg, og hun var en liten himmeriks engel med blussende mund og blaa øine — de fik et slikt ømt, tiggende uttryk, hvergang de søkte hans. Engang, han kom til at hoste, tok hun ham forskrækket i haanden, mens de blaa øine blev næsten sorte — da raket urmakeren spyttebakken til sig og slængte saadan hen i luften, at de to var nok mand og kone? — Ja, sa den fremmede sjømand og nikket, og den unge pike rødmet og smilte — de to var mand og kone.

Og nu, blev urmakeren ved — nu reiste de rundt og gav forestillinger?

Sjømanden slog øinene ned mot gulvet.

Det var saa rart med det — naar helsen ikke længer slog til — noget skulde en leve av —

Den unge kone la til:

— Det maatte være noget, som var letvint

— som en kunde staa ute i luften med — indearbeide gik ikke an — —

— Indearbeide gjek ikje an, gjentok Gurine paa trappa — hun lyttet, saa hun var stiv av spænding. Saa spurte en efter ballongen, men i det samme kom urmakeren til at huske, at han engang i utlandet hadde set en saadan gaa tilveirs, og det fortalte han.

. . . de pumpet hylstret fuldt med en slags gas, saa det svelte ut og blev til en kule — ja, den var saa stor som mangfoldige hus op paa hverandre, og saa fulgte her tre skipperer med i en kurv under med kikkerter og kompasser og barometer og proviant — det var store tingen at se!

Gurine slog hænderne sammen.

Dø' og høne — var de saa store? Ja, saa skulde hun avsted ikveld og se — det var sikkert!

Ogsaa Fine-Jansen undret sig.

Kunde det virkelig være rimelig, at de var som mange hus — ja, da kom baade han og hans kone Jusine for at se!

Men konen til landhandleren strøk paa dør.

Det her maatte hun op i kramboden og fortælle — som hus op paa hverandre? Kjære mennesker — —

Den fremmede sjømand og hans unge kone var begge blit saa stille. Han sat mørk og alvorlig og stirret i gulvet, og hun hadde faat travlt med at pudse næsen. Da urmakeren om litt bød farvel, saa hun efter ham med vaate, harmfyldte øine . . .

Om kvelden begyndte folk at trække op over til et litet jorde bakenfor havnen. Der var alt svart av ungdom — smaagutter som stupte kraake i græsset, og jentunger, som holdt hverandre i hænderne. De skrek og hujet av fryd og forventning og løftet hinanden iblandt op, skjønt der ingenting var at se. — Hys, hys, sa nogen koner oppe i en stenrøs, men det kom ganske væk i spektaklet. Andre ropte ungerne til sig og tok dem ved haanden: — Kom her, Karel! — Kom til mor, Marie! Det gav ekko langt hen, for det var en fin kveld uten et vindpust.

Med ett blev det ganske stille omkring. De to fremmede traadte ind paa jordet.

Efter dem fulgte en gut, som bar en lang stang i haanden — han var i konfirmationsalderen og spyttet.

— Det e' Johannes, ropte det hist og her.

— Hold kjæft, sa Johannes tilbake og slængte med skuldrene — han hadde ikke optraadt offentlig før og visste ikke at greie det bedre. Saa blev det stille igjen i flokkene. De to stanset midt paa jordet. — Her, tænker jeg, sa sjømanden halvhøit og satte et slags varmeapparat i græsset — det gaar visst an her? Og den unge kone nikket opmuntrende — hun stod med en avlang æske under armen og var saa blek, at det var et syn. Men hun prøvet da endnu at smile litt — det visste hun, hørte likesom med — og nikket iblandt til nogen av barnene. — Kom bare nærmere, sa hun engang — det er slet ikke farlig!

Johannes fik et vink og kom til med stangen. De stelte alle litt med en snor — saa fløi noget op av den avlange æske. Det skinnet i rødt og blaat og hvitt og blev hængende og dreie sig rundt i snoren . . .

— Det e' nationale kulører, sa en høit.

Den unge kone sendte et taknemmelig blik ut i flokken og bøiet sig ned for at tænde apparatet. Det knitret sagte i silkepapiret, og snart begyndte den slunkne pølse, som gynget paa stangen, at æse ut og bli tykkere og tykkere.

— Haa nydelig det tar se ut, sa en gammel kone.

— Justsom et flag, mente en anden.

Sjømandens kone blev rød av glæde, men i det samme sa Gurine paa trappa, saa de hørte det allesammen:

— Jøssu navn, kan det her bli saa stort som mange huser?

Og Fine-Jansen la spidst til, mens han trippet med de blanke støvler:

— Det e' jou ikje større end ei dokkestue!

Imens svulmet ballongen op og tok mer og mer form som en kule. Den unge kone dreiet den varsomt rundt med hænderne — hun stod med ansigtet tæt ind til den, saa en mest kunde tro, at hun graat, og nippet nu og da i en fold med spidsen av de flinke fingrer. Hendes haar var saa

smukt mot det blaa og det røde — det stod som et nøste av guld i nakken, og regnkappen var som en liten prinsesses . . .

— Hurra! ropte smaagutterne, de hadde aldrig set make i sit liv. Og alle jentungerne klappet i hænderne — det var, som der plasket en regnbyge omkring! Da dreiet urmakeren sig foragtelig rundt og gik uten at si et ord.

— Gaar du heim, ropte Fine-Jansen — haa skal det bety?

Sjømandens kone vak op — øiet blev stort og bange og bedende . . .

— Har e tider til slikt, svarte urmakeren — det her e' jou bare barneleiker!

De spidset ører omkring i flokken, og gutterne begyndte at bli modige.

— Nøkker det? sa en til Johannes og pekte paa stangen.

De lo allesammen av fuld hals — saa vaaget en anden sig til.

— Har dou faat saa stor fisk nogenstid før?

Da kom der pludselig en liten tinskaal frem mellem dem — den flyttet sig saa yd-

mygt og sagte omkring for likesom at gi enhver tid — — det var den unge, vakre kone, som begyndte at samle entreen ind. Endnu tvang hun sig til at smile, men øinene var blanke av taarer, og nu og da maatte hun viske dem bort med ærmet paa den blaa regnkappe. — Mange tak, sa hun — tusen tak — — iblandt knikset hun i knærne som en liten smaapike og heldte paa skaalen, saa en og anden sølvmynt faldt i græsset.

Ballongen var nu klar til at gaa. Den lettet sig paa stangen og vilde tilveirs — den manglet bare spiritussvampen.

En liten jentunge rykket Johannes i trøien.

— Skal dou med? spurte hun troskyldig.

— E veid ikje endnaa, svarte Johannes, han var saadan gløgg kar.

Litt efter kappet sjømanden snoren, og den store, trefarvede kule hævet sig langsomt op i luften.

— Hurra! skrek gutterne igjen og bøiet nakken langt tilbake, og nu stemte ogsaa jenterne i:

— Hurra! — hurra!

Om nogen minutter var ballongen høit tilveirs og seilte langsomt ut mot havet. Folk søkte op paa fjeldene og saa efter den med kikkerter — den kunde længe sees paa himmelen som et litet trefarvet flag. Men henover veien kom en kjærre i rasende fart, og en mand stod op i den med skranglende knær og glodde tillufts:

— E' her naa opbyggels igjen, eller haa betyr den her himmelfarten?

Den fremmede sjømand og hans lille guldhaarede kone stod forknytte igjen og talte skillingerne. De var kommet — Gud vet fra hvor — og reiste de store steder forbi — — der var deres lille ballong saa altfor liten. Men i stille, forglemte kroker fik den vaage sig. Vel var den bare av silkepapir, som de klippet og klistret sammen selv — men den bar da de rigtige farver og fløi avsted som en hel ørn! Ingen aviser gjorde noget for dem — de spikret bare sine smaa, ydmyge papirlapper op paa husvæg og laave og haabet paa, at menneskene var snille . . .

II

Samme kveld laa to av lodserne ute og seilte. De hadde været borte i tre dage og stod nu langsomt indover for en svak bris. Det tok saa smaat paa at skumre — vinden kom i lange, døsige pust, som la sig ind mot storseilet og av og til fik skøiten til at løpe som en pil over vandet — saa stilnet det efterhaanden av. Seilene blaffet nogen ganger, og storbommen rykket i det slakkede skjøt — tilslut laa den store skøite og drev med strømmen i tusmørket.

De to lodser stoppet sine piper, drog sølvklokkerne frem og stirret paa dem. Saa rystet de betænkt paa hoderne, spyttet ut i de vandrende dønninger og begyndte at snakke sammen.

— Haa var di klokke, Ole Theodor?

— Ho mankerte to, tri minutter paa hal ti.

— E' ho ikje herlig fort? Mi mankerer et heilt kvarter.

— E tør ikje seie det — e har ikje stilt hinner paa længe.

Gaflen slog nogen ganger om sig dorskt og tungt. En sildemaake kom ind fra havet — den seilte langsomt forbi paa stive vinger og blev borte i mørket.

— Tru mi rækker ind paa det her viset?

— Det trur e aldrig i verden.

— Saa faar mi stikke aarane ud.

— As you like det!

De stak de svære aarer ut og begyndte møisommelig at skaate den tunge lodsbaat frem over sjøen. Om litt husket Ole Peder paa noget, hentet en tændt lygt fra kahytten og heiste den forsigtig op i masten.

— Naa har mi toplanterne, Ole Theodor.

— Saa blir mi ikje onderkjørt, Ole Peder.

De lo litt av dette — saa skaatet de atter en stund i taushet, mens skumringen blev tykkere og dunklere omkring dem.

— Det e' et sled, sa Ole Peder tilslut og gned sig bak — e faar saa fortrædelig vondt i ryggen!

— Det e' gigta, vær viss paa det —

— E veid ikje haa de e' for sla' — men noe lort e' det.

— Dou skulde drekke janever, Ole Peder.

— Hjælper det?

— Om det gjør? Janeveren har eigang rædda mit liv!

Det varte en stund, før Ole Peder spurte — men endelig kunde han ikke tie længer.

— Haassen daa?

— E hadde faat ennelst syge eller haa det var for noe, e var ganske svullen og fuld av klomper — har e ikje fortelt det?

— Nei, det kan e ikje minnest.

— Well, saa gjek e til Valborg Valand —

— Du gjek til Valborg Va—?

— Og ho kurerte me med janever — derfor anbefaler e han.

Ole Peder tænkte en stund — saa spurte han bakover skulderen:

— Tog dou han udvendes eller indvendes?

— E tog han indvendes, kan dou vel tænke.

Da grov Ole Peder i lommen efter skraaen, klippet et digert stykke av med tænderne og halte godt op i buksen. Han eltet bussen rundt mellem kjæverne, spyttet, saa det klasket i rælingen og sa med et taalmodig smil:

— Det skulde været nydelig med ein janever naa!

De tidde igjen begge stille. Aarerne faldt med jevne, langsomme slag i vandet. Havet laa uten en lyd omkring — det pludret bare en smule om baugen, hvor vandet silret langs ekeplankerne. Da halte Ole Peder med ett aaren til sig og skrek op:

— Ole Theodor! Ole Theodor! Haa e' det, som kommer der?

— Aahenne — aahenne!

— Lie imod vors —

— Ja, dou maa seie det!

Et stykke foran dem dukket en mørk tingest frem — den gled som en skygge henover vandspeilet . . .

— Det maa være ein slast baad —

— Han staar jo i tønde lofta!

— Staar han i tønde lofta?

— Dou ser vel det!

De to stod med gapende mund og stirret — en brun strøm kom langsomt piblende fra Ole Peders mundvik — hvad i alverden —?

Den mørke skygge vokste og vokste —

den fortonte sig helt underlig for de to i baaten — som nogenslags stor, gyngende bøie —

— Naa har e i mit syndige liv —

— Band ikje, haa dou gjør!

— E bander ikje, e seier bare —

— Hys med de — hys!

Pludselig greb Ole Peder baatshaken.

— Kommer det nærmere, saa tøtser e til det!

— E bare ber, dou ser de for!

Et svakt vindpust kom flyvende, og i det samme blev skyggen foran dem levende. Den hævet sig langsomt op fra dønningen og fór som en svær fugl over skøiten — saa blev den borte agter i kjølvandet . . .

De famlet efter hinandens næver.

— Jøssu søde navn, Ole Peder!

— Ja, haa konde det være for sla?

— Var det av verden eller av aanden?

— Det var et varsel, haa det nu var.

— Akkurat, Ole Peder — akkurat!

Der stod de haand i haand og saa ut i mørket — det var, som om en dør hadde

tøtser ɔ: puffer.

aapnet sig for dem i den sorte væg, som stænger for det hinsidige. De skuet ind i en endeløs verden fuld av talløse undere og uløselige gaater, mens de følte sig saa smaa som mygg —

*
* *

Den næste dag var der kommet en ny bekjendtgjørelse paa Ommundsens laave — der stod med store, svaiende bokstaver:

O. B. S. O. B. S.

Det
Ærende Publikum anmodest herved om ikke og aventere me pompespiger men me lim eller klister.

Ærbødixt
M. Ommundsen.

ET BESØK HOS BERTEL BAATFANT

Jeg holdt paa at koke „Liberia" paa min dobbeltløpede beatrice — da famlet dèt saa besynderlig ved dørklinken. Min hund begyndte i det samme at knurre. Det blev stille ved døren — saa banket det sagte flere ganger som med en liten, undselig barnehaand. Jeg var grætten — jeg ropte kom ind med min barskeste stemme.

Døren gik op, og en vældig, rødskjegget satan i islandsk uldtrøie og boerhat skrævet over terskelen, bukket tre ganger, spyttet i hundefatet og gliste omkap med den fortørnede eiermand i kroken.

— Guettermiddag Dere!

— Godeftermiddag!

— Dere koger kaffe, ser e.

— Ja — jeg koker kaffe.

— Dere e' nok skyttar, meiner e.

— Jeg er skytter, ja.

— Hond- har Dere au — ein rein dævel, ser det ud til.

— En ren djævel, ganske rigtig.

— Og børse.

— Og bøsse, ja.

Jeg tok kaffekjelen av og slukket blusset. Hunden knurret og gliste fremdeles. Den røde Goliath krammet hatten ynkelig mellem hænderne.

— E lodder, e filer, e klinker, e snikrer, e støiber, e limer — har De noe, Dere ønsker reparert, staar e som sagt til tjenst — — e ligger her med skjøita i sondet.

Naa saaledes, tænkte jeg og hysset paa hunden.

— Hvad heter saa den karen da?

— Haa e heider? Haa e' Dere ifraa, om e tør være saa fri aa spørre, med det, Dere ikje har kjendskab til det? E trudde alle mennesker kjendte Bertel — e pleier komme hid hver høst, naar alkane kommer.

Jeg fik med engang umaadelig interesse for manden. Naa, saa dette var Bertel, den

navnkundige baatfant, som jeg hadde hørt snakke om, fra jeg var liten — han som folk for ikke saa mange aarene siden var ræddere for end for selve fanden! Bertel, som engang gjorde det kunststykke at stjæle en hel stolpebod fra en gjerrig bonde, saa bare paalerne stod igjen! Jeg glodde aldeles henrykt paa ham.

— Hør, sa jeg — naturligvis har jeg noget, som er istykker — se her, kornet paa bøssen — jeg ramlet ned av et fjeld igaar — nu ror jeg med dig straks paa timen og faar det loddet.

Det røde troll var straks villig. Han skulde lodde det saa fast, at det holdt, om jeg faldt ned fra Dovrefjeld! Saa fik han halvten av kaffen, min sidste beskøit og et stykke skraa — jeg tok bøssen ned fra knaggen og fulgte om litt med ham til bryggen. Der laa en ørliten, usselig pram og rykket i fanglinen som en ko i et tjor.

— Er du alene dennegang?

— Nei, det e' e ikje. Nei nei — nei nei — e har kjærringa og begge sønnane med — dei har hver si' ein baad, gudane,

hver si' ein baad, Ambjøn og Thorkild — — men e' det ikje foronderlig allievel Dere — e kom netop fra hovedstaden og fik bivaana kapseilinga i Krestianiafjorden — her var ei av skudane, som mista masta — Opéron heid ho — ja, vil Dere tru det? Ho var tykkere oppe med toppen eller med dækket.

Jeg har aldrig brydd mig om kapseiling — jeg spurte:

— Hvor gammel er du nu, Bertel?

— Aaja, Dere — den som visste det, Dere — — men e' de ikje merkværdig, Dere, at her findest folk, som kan ha hjerte til aa gjør' landets laveste folk fortræd? Kan Dere forstaa sligt? E hadde faat ein jækelig brand av ein torsk i rusa — men saa var det søndagen, og saa tænkte e, at han fik gaa der til mandagen, for e vilde ikje gjør' den sønd aa trække hinner om søndagen! Men daa e saa kom om mandagen, hadde der medlertidig været ein om søndagen og pelt han ud for me, Dere — — det var endda ein mand i ein baad med ei gul list — —

Bertel kjører ivei paa en besynderlig,

næsten syngende maate, mens han ror den lille pram utover. Der er noget nervøst, jagende over hele hans fremtræden. Jeg kommer til at tænke paa et insekt — et rødt kjæmpeinsekt paa tynde, hurtige ben. For et hastverk han har — hans tunge likesom springer i munden! Den ene idé efter den anden jager gjennem hans hjerne som billederne i en hurtig arbeidende laterna magica. De har ikke det ringeste forbindelsesled — de bare flakser om i hans hode, og han griper dem paa maafaa i flugten.

— Kan Dere begribe, Dere, haa den her politikken skal gjør' nøtte for om dagen? E' de ikje som ein slast slaasbad mellem landets bedste folk, allievel mi e' forena under ein konge, som e' noe med den naadiaste, som findest i verden! Ber kan mi forsørje me ikje ha det, og allievel vrimler her som maur av høiremænd og venstremænd, som aad hverandre op, om dei konde — høirenaud og venstrenaud skolde dei heide —

— Knak!

Den ene tollepinde røk tvert av. Bertel rykket en anden ut og satte isteden:

— Haa var det e fortelte — jou: kan Dere forstaa, haassen noe mennesk tør fordreste se til aa gaa høit tillofts i ein ballong, Dere, sonten som den her greven ner i Tøskland — —

*

Nogen minutter efter sat jeg nede i kahytten og pratet ikryds med Bertel, kjærringen og begge sønnerne paa engang.

Der hang brokede oljetryk rundt om paa væggene, smaa speil, bliktallerkener, geværer og revolvere. Paa en hylde stod en mægtig tekande av mat britannia-metal . . .

Bertel hadde imens fundet loddebolt og syre. Han satte den til med sink i en blyskaal og puttet bolten i en liten, rund ovn, som gjorde det helvedhett i kahytten. Imens snakket han uavladelig:

— Kan Dere begribe og forstaa, Dere, haa det skal bety, at her e' saa ustørtelig med sælhond iaar? Mi har skjydt otte støkker paa reisa fra Hvaløiane og hertil — noen e' ganske hvide, Dere — — men

e' de ikje foronderlig, haa forskrækkelig magt her e' i den her dynamitten, Dere?

Jeg gjorde de sværeste anstrengelser for ikke at le, og hans smaa listige øine opdaget det straks.

— Dere vil kanske ikje tru det, men e og Ambjøn — Ambjøn gav sig straks til at nikke paa sit skurkehode — e og Ambjøn var til her forleden og sprængte ein heil flok sælhond i lofta med den her dynamitten. Mi hadde opdaga et skjær, Dere, hvor som han pleide aa krybe op om natta, og der la mi ein dynamitpatron, Dere, og konstruera et aberat, som bevirka knald og esploderels, naar som e trak i et langt snøre — —

Jeg forsøkte at lage et forbauset ansigt, og det lykkedes saa godt, at jeg maatte smile, da jeg kom til at se mig i et av speilene.

— Om natta krabba her forsyne me op femten støkker, og saa lista e me hen paa heia, fandt fram enden paa snøret og nøkte til. Aa dou store mirakkel for et knald! Dou kjere mennesk for et syn! Dei femten flau himmelhøit og stobte rondt og flakna i bare

fliser, saa her blei ikje ei heil øre tilbage! Forsyne me blaskreina her ikje ein hal time bagefter me blod og feit!

Han rykket loddebolten ut — den var gloende.

— Har Dere set, som e sidder — ja, naa faar mi bie, til han blir kald igjen.

Jeg hadde moro av at se, hvor vidt han vilde drive det, og lot som jeg trodde paa altsammen. Han bet paa kroken og klemte paa igjen:

— Veid Dere, haa Dere skal gjør' for aa faa børsa til aa træffe paa alleslast distanser?

Det hadde jeg ingen anelse om — jeg sa det like ut.

— Nei, det kunde e mest vide — det e' her ikje mange, som kjender til — haa møe gir Dere me, naar e lærer Dere haassen Dere skal gjør'?

Nu er vi saalangt, tænkte jeg.

— Ja, er ikke en halv krone passelig?

Bertel spyttet foragtelig paa loddebolten — den fræste som rasende. Jeg begyndte allerede at skamme mig.

— Dere faar daa gi me krona fuld — ein mand som Dere!

Det sidste gjorde det helt av med mig — jeg lovet ham det paa flekken.

— E' det for rifla eller børsa, Dere vil vide raad?

— Tak helst begge dele.

— Jau tak skal Dere ha — det koster ei krone for ei børse, men to for ei rifle — men skidt og lort — gir Dere me ei krone til, skal e seie Dere raad for begge.

Et saa ædelmodig tilbud kunde jeg ikke avslaa, om jeg ikke vilde staa der som en ren tølper — jeg lovet ham derfor endnu en krone.

— Hør naa vel efter, sa han hemmelighedsfuldt — e' det rifla, Dere vil forbedre, saa pas paa, naar her e' brudeviels og læg Dere i ein einer og kik gjennem rifla, naar følge kommer, til Dere har set brura i løbet — men ho maa være jomfru ud av reinaste vand.

Men om hun nu ikke var jomfru, mente jeg, for ikke rettere end jeg visste, kunde nok et saadant tilfælde tænkes.

— Daa gaar det sjeis.

Naa saa da gik det sjeis — men var det da, ytret jeg ondskapsfuldt — var det da værd at vaage riflen? Det turde ret beset være sjelden — —

— Med hensyn til børsa, blev Bertel ved og strammet paa munden — med hensyn til børsa slaar Dere op ein ring med krid paa ein ting som essempel ei laavedør saa vid eller smal, som Dere vil ha børsa til aa samle. Saa spøtter Dere tri ganger i ringen og seier:

Ein — to — tri —
Abraham — fabraham — fri —
I det høie træ,
Hallau!

gaar saa læsandes Fadervor ti skridt ifra han og skyder heile havelsuppa i ringen — siden kan ho aldrig faa spredt se meir eller som i ringen.

Han strøk bolten over tinstangen — den bet ikke — den var imens blit for kold.

— E sidder og prater e, lo han og stak den tilbake i varmen..

Jeg husker ikke mere hvorledes, men jeg kom til at spørre, om han hadde nogen gamle saker ombord, saa fik vi kanske en handel istand.

Bertel sendte konen et listig blik.

— E forstaar, sa han — det e' oldsager, han meiner.

Saa lot han lodebolten i stikken og tok den store britanniakande ned fra hylden.

— Ser Dere den?

Det kunde jeg jo ikke godt negte.

— Det e' oldsager udav egtaste slaen.

Nei jasaa — det var oldsager.

— Heila kanda udav finaste sølv.

Hele kanden av fineste sølv!

Han holdt dens bund imot mig. Der var et fabrikstempel med et tal ved siden — noget som 873.

— Haa staar der?

Jeg nævnte tallet med stor ærbødighet — 873.

— Ho e' saaledes meir end tusen aar!

Jeg lot, som jeg var stum av forundring.

— Kjender Dere prensen i England?

Om jeg —? Langtifra — hvor kunde han tænke —

— Men e kjender han!

Nu slap jeg bøssen i gulvet og gapte, alt jeg orket.

— Han vilde absolut ha kanda der til si husholdning — han bydde me tæt paa hondre kroner for ho — men e var stornøid den gangen, e vilde ha meir. Naa skal Dere ha kanda for tjue kroner.

Skulde jeg ha kanden for tyve kroner? Nu stod ikke verden til paaske.

— Hys, e sa visst saa, men e treier alt paa det.

Han saa til loddebolten og vente sig helt bort fra mig.

— Dere maa ikje la det budet gaa fra Dere, hvisket Ambjøn mig i øret — det e' fordi far ser, at der e' noe omframt ved Dere, som her mankerer med alle andre, at han vil la Dere faa ho. Han blinket hemmelighetsfuldt med øinene:

— E veid godt haa det e', forresten — men e tør ikje seie det for mit liv!

Aa din gamle kjeltring, tænkte jeg — du vet pokker, vet du.

Den anden slyngel nikket ivrig til mig og gjorde miner, at jeg maatte slaa til paa flekken. Tyve kroner for en tusenaarig kande av egte sølv — det var jo til at le sig ihjel av. Bertel sat imens mut og traurig ved loddebolten, som om han var rent fortvilet over sit tilbud.

Men nu hadde jeg slet ikke lyst til at la mig snyte for tyve kroner. Jeg sa derfor, at det var mig umulig at kjøpe kanden — jeg eiet ikke saa mange penger.

Bertel snudde sig.

— Sønst Dere om kanda?

Visst gjorde jeg saa. Den var virkelig nydelig.

— Vel — ta ho for femten.

Han la forklarende til, mens han saa paa de andre:

— Det e' sønd av me aa beholde ho, naar han sønst saa gjildt om ho.

Men skam at fortælle, hans ædelmodighet rørte mig dennegang ikke — end ikke, da han slog av til ti.

Loddebolten kom atter frem.
— Haa vil Dere gi, daa?
Jeg forhærdet mit hjerte.
— To kroner, sa jeg.
Bertel spyttet vældig paa bolten:
— Tvi — ta ho! sa han.

*

En halv time efter hadde jeg kjøpt et gevær fra Harald Haarfagres tid, to sjørøversabler og en rosemalt tine, som Noah brukte til matdaase i arken. Men da han vilde ha fem kroner for en hestesko, som hadde tilhørt fanden, sa jeg but nei.

KNUD KAPTEINS BASKETAK MED DJÆVLEN

Det kunde være paa det lag klokken fire om eftermiddagen just i skumringen, at djævlen kom ind i Knud Kapteins stue . . .

Ret at forstaa — Knud Kaptein *saa* ham ikke, men han *merket* ham. Det var kanske ikke saa meget for det, at djævlen bar sig ubehændig ad, som at Knud Kaptein var mer end almindelig godt utrustet fra naturens haand, saa der skulde ualmindelig kløkt til at overliste ham. Nok av det — djævlen hadde knapt faat hoven indenfor terskelen, før Knud Kaptein stod klar til at ta imot ham. Ja, han fik ikke slaat paa sit erende, saa stak Knud Kaptein sin knyttede næve op under hans næse og brølte slik, at de hørte det tvers over havnen:

— Haa e' det saa dou vil, far?

Naar en nu betænker, at Knud Kaptein er noget saa nær de seks fot, at han er sterk som en løve og hidsig som krudt, saa er det ikke mer end rimelig, at djævlen blev en smule betuttet. Han tidde ialfald ganske stille.

Nu vilde en anden kanske tænkt, at djævlen simpelthen var gaat sin vei — men det gjorde ikke Knud Kaptein. Nei Knud Kaptein var klokere end som saa — han kjendte for vel til djævlens manerer og lot sig ikke saa let ta ved næsen.

— Dou staar bag døra, sa han sterkt — trur dou kanske ikje e veid det?

Djævlen tidde fremdeles stille — han skrapte bare en smule med hoven, som om han kunde være en rotte. Men Knud Kaptein hadde ører som en kat — han merket fiffet og holdt dem stive. Det strekte for meget — det var, som en klorte med en spiker . . .

— Begiv med det der, seier e — dou skraber bare malinga av golvet!

Men kom nu og si, at djævlen er dum!

Han holdt op med engang, saa Knud Kaptein blev helt tvilraadig — hadde han tat feil allikevel? Da fik han se et vinglas i vinduet med avbrukket stett — det stod likesom saa uskyldig i kroken. I det samme hadde han alt paa det rene — han maatte endda smile ved sig selv.

— Ja vel e' dou sløi, sa han — men dou har naa heller ingen barnsunge for de! E tenkte mest, det var det, dou vilde — det var saa ligt de, aa freste med det. Men naa skal e fortele de ein tingen, og det e', at Knud Kaptein drekker ikje meir. Han smager ikje ein draabe længer — haa seier dou til det?

Nu har djævlen som bekjendt mange slags maater at gaa frem paa, naar han vil menneskenes børn tillivs. Overfor Knud Kaptein maa han imidlertid ha valgt den stilfærdigste — han gav ikke et kny nu heller. Det terget Knud Kaptein ikke saa litet.

— Dou tier stilt? Det gjør dou vel i, far min. For e staar i totalen, ser dou, saa her e' ingen tingen for de aa gjør' — dou kan liesaa vel pakke de med det same.

Men ta med de glasset, for det glasset har aldrig været mit — e drekker ikje av knækte glasser!

En faar tro det eller ikke, men djævlen forblev standhaftig bak døren. Han har hat urimelig lyst paa Knud Kaptein eller ogsaa hat god tid den dag — han rugget sig som sagt ikke av flekken. Det er derfor ikke at undres paa, at Knud Kaptein omsider blev rød i kammen — der skulde mindre til end som saa.

— E' dou tonghørt, spurte han — eller haa e' der iveien? Har e ikje git de rein besked? Haa e' det saa for noe luskeri, det her? Dou omgir de med onderfundighed som fantefolk og den slast og kommer krybanes med glasser og vil forføre! Men denne gangen har dou gjort ein feil i bereininga — denne gangen e' dou ikje kommet paa den regtige pladsen!

Han hentet ildklemmen ved ovnen, tok glasset varsomt i klypen og slængte det langt ut gjennem vinduet.

— Se saa, far — naa e' det espedera — — kanske dou sjel vil same veien?

Det var ganske visst ikke noget pyntelig spørsmaal, men en skal ogsaa huske paa, at den besøkende ikke var buden. Han opførte sig desuten slik, at nogen hver kunde bli utaalmodig — han likefrem egget til hensynsløshet. Hvad er det ogsaa for en maate, at komme ind i en stue paa — at staa bak en dør og tie og tie? Der skal ofte mindre til for at gjøre en mand rasende — et ærlig spørsmaal kræver et svar, om det saa er en konge, som faar det. En skal derfor late Knud Kaptein, at han var i sin fulde ret — endydermere da han behersket sig, som han gjorde. Istedenfor at fare op og skjelde og smelde, tok han sig likesom selv i kragen og tvang sig til at være sagtmodig:

— Naa spør e de, sa han — for sidste gang: vil dou se til, dou faar kjæften op eller skal e hjælpe de — haa?

En mand kan godt lægge en uheldsvanger tyngde i sine ord, selv om han sier dem ganske rolig. Djævlen har formodentlig fundet, at noget saadant var tilfældet her, for han gav slip paa sin gamle taktik — Knud

Kaptein fornam pludselig en røst, som likesom hvisket dypt inde i hans hjerte:

— Dou har janever i skabet . . .

Et øieblik var Knud Kaptein like ved at flyve i flint. Hodet svulmet voldsomt ut paa ham — det nikket nogen ganger hen i veiret, som det prøvet at hoppe fra skuldrene, og det røde blev ganske koppesort — — saa satte han foten haardt i gulvet og skrek ut:

— Jamen e har ikje smagt han paa fjorten da'er!

Harmen truet med at kvæle ham — han slog et slag over gulvet, snappet efter pusten og truet med næven:

— Og ikje agter e aa gjøre det heller!!

Det kokte i ham, saa det ordentlig sved — han kjæmmet sig i haaret med fingrene og blaaste av haan:

— Dou e' jou alvidande dou au — saa maa dou vel ha greie paa det, at e har ganske begit med brændevin!!!

Nu skulde en tro, at djævlen hadde stukket pipen i sækken og lusket avgaarde — men det var desværre langtfra tilfældet.

Han har ganske visst regnet paa det, at Knud Kaptein var svak for det sterke — nok er det, han prøvet forsigtig igjen:

— Haafor har dou det saa i huset?

Det er ikke for at gaa irette med djævlen — men dette var et saa kildent spørsmaal, at det at stille det i og for sig var en stor fornærmelse. Det kunde høres for uindviede, som der var et fortrolig forhold tilstede, hvilket kunde ha de betænkeligste følger for Knud Kaptein og utsætte ham for den styggeste mistanke. Hadde nogen anden i verden vovet en saa infam ytring, var han simpelthen blit kastet paa dør. Det er derfor beundringsværdig, at Knud Kaptein ikke fløi rent i flint —

— Haafor e har det i huset, svarte han — jou fordi det kan være nøttig — her kan noen faa vondt i havna — det er godt for gigt og for mavesy — —

Det lo ganske tydelig bak døren . . .

Da kunde Knud Kaptein ikke styre sig længer. At djævlen fristet ham, kunde han til nød finde sig i, men at han drog hans ærlighet i tvil — at han lo en omvendt

mand saadan like op i synet — — det gik over alle grænser. Han hugg pludselig næven i bordplaten, saa det skranglet i stuen, det blev rødt og grønt for hans øine — og i næste øieblik suste ildskuffen gjennem luften og klang som en kirkeklokke i døren.

— Ud med de — ud!

Djævlen har vel fundet sit skjulested utrygt længer, for Knud Kaptein saa likesom en skimt av ham, just idet han krøp under bordet. Der sat han paa huk og kikket og glyttet op under bordteppet. Men nu hadde Knud Kaptein faat blod paa tand — han langet derfor ut med foten alt hvad han orket:

— E ska' gi de, kan dou tru —

Bordplaten røk tvert over med et vældig brak, saa splinterne sprang. Noget veltet og klirret i det samme og en stor grøtvase hoppet fra hylden like i gulvet — pang! sa det oppe fra væggen, hvor uret hang. Det gav en lang, syngende tone . . .

— Det var de! skrek Knud Kaptein og spændte i glasskaarene, saa de føk — det

var de, din forbanna morian — ja, faar e tag i de, skal e kløive de ganske smaat!

Nu var det ganske visst dunkelt i stuen, men ikke værre, end at en kar med gode øine kunde se at greie sig ganske fint. Det varte derfor ikke længe, før Knud Kaptein hadde paa det rene, at djævlen fremdeles holdt til hos ham. Han steget pludselig frem over gulvet, trev en stol og slog den i sofaen.

— Vil dou fram med de?

Det sang litt i de gamle fjærer — men djævlen blev ganske rolig liggende.

Knud Kaptein bukket sig ned og kikket.

— E ser de, skrek han — e ser de plent! Dou har svart samarie og knuder i panna akkurat som ein oksekalv!

I næste øieblik skjente spyttebakken ind under sofaen og like i væggen.

— Smag paa den, om dou har løst!

Litt efter gjorde ildraken følge. Men da det altsammen ikke nyttet, rev han en gardinstang fra vinduet, flaadde den med et eneste ryk og støtte og stak indunder sofaen:

— Ja fram skal dou, om dou saa var

heilt melankolsk! Dou tænker aa spelle op med me, men e skal spelle op me de, saa dou aldrig skal glømme det meir — e skal lære de, ser dou, at her ogsaa findest skikkelige folk til i verden og ikje bare mad for di' gryde! E skal stikke de, som e stikker ein aal — e skal forsyne me størte de ner i ein avgrund saa svær, at dou ikje røkker op igjen paa tusen aar —

Uheldigvis holdt ikke gardinstangen længer — den smaldt tversover just som Knud Kaptein hadde faat ypperlig tak med den. Djævlen nyttet øieblikket — han krabbet frem, saa fort han kunde og dukket bakom en høi gyngestol. Knud Kaptein sendte begge stumperne efter — den ene slog barometret istykker, den anden forsvandt gjennem en av ruterne.

— Rakkeren! brølte han og tygget skum — han saa farligere ut end nogensinde.

I det samme fik gyngestolen vinger. Det kan høres utrolig ut — men den lettet sig bokstavelig op fra gulvet, vendte meierne tilveirs og svævet som en fugl gjennem stuen. Det saa ut, som den virkelig trodde,

den var levende — den vilde sætte sig paa noget, og saa valgte den viftepalmen inderst i kroken. Der blev et makeløst rabalder: palmen veltet saa lang den var, men først feiet den ut med bladene saa alle blomsterpotter i vinduet faldt som en tung plaskregn i gulvet. Der laa de hulter til bulter og holdt en klump jord krampagtig fast med de krokete røtter — en sprukken potte trimlet langsomt og skamfuldt ind under sofaen . . .

Under al denne staahei og ugreie var det ikke saa let at holde øie med djævlen. Han saa derfor sit snit til at gjemme sig bak ovnen — der stod han tynd og flat som en bordkniv og var hartad usynlig for almindelige mennesker. Det er derfor et stort under, at Knud Kaptein fik øie paa ham, hvis det ikke var et rent slumpetræf — men han gjorde det nu, hvordan det var. Og da han engang var i humør, ventet han heller ikke et sekund — tok bare viftepalmen om stammen og svang potten over sit hode.

— Fram me de, stønnet han med blod-

skutte øine — e vil ikje ha de et minot i huset— gaa til helvede med de paa flekken!

Han var frygtelig at se til, som han stod med palmen i veiret og gnurte tænderne mot hverandre. Fraaden randt av ham — det var noget, enhver maatte skjønne, at den mand var drevet til det yderste. Djævlen har derfor snaudt fundet det tilraadelig at efterkomme Knud Kapteins opfordring — et blik paa blomsterpotten har uten tvil været mere end tilstrækkelig. Han blev ialfald, hvor han var, og gav ikke et kny fra sig.

— Vel, sa Knud Kaptein hæst og veiet ordene i haanden som kampesten — naar dou ikje vil med det gode, faar vi probere paa et andet vis —

Potten faldt av al magt — det var, saa det ordentlig sakk i huset. Den gamle ovn lettet det ene ben i veiret og heldet sig for sikkerhets skyld mot væggen. Det rapet i røret — skaar og jordklumper haglet omkring . . .

Det er mulig at djævlen var kommet i klemme — han stod der endnu, da Knud

Kaptein skulde se efter. Men han har sikkert hængt med nebbet, for Knud Kaptein slog sig paa laaret og vrinsket av latter:

— Naa har e ikje set magen, skrek han — trur e ikje, dou staar der endnu! Dou e' daa verkelig tai au — ja, var det ikje for det, e kjender de saa vel, konde e mest synest sønd i de! Men e kjender de, ser dou — det e' det, som e' sagen! Mi har meir end ei reining aa gjøre op — — forresten skal e seie de ein tingen: omvend de, far min, det e' endnaa ikje for seint — e har kjendt krestelige folk, som har været møe værre end dou!

Hadde djævlen fulgt denne velmente opfordring, er det trolig, at striden kunde været bilagt. Men han vendte det døve øre til og turet frem i sin meningsløse halsstarrighet. Knud Kaptein, som imens hadde pustet ut, fik derfor atter rynker i panden — helst da han ved et blik omkring sig blev var al ødelæggelsens vederstyggelighet. Han vrængte det hvite ut av øiet:

tai ɔ: seig — utholdende.

— Din forgjorda pysekat, knurret han og reiste paa skjegget — haassen har dou ikje svint til for me?

Aarerne svulmet op i hans pande til tykke snoger — han knuste en jæksel i bare stumper og spyttet dem ut, saa de sat som skoplugg i væggen . . .

— E vil bare varsko de om det, at naa e' mi taalmodighed omme — kom ihau det, din begsvarte usling — —

Han saa sig om efter noget at slaa med.

— Den her gangen e' det alvor, ser dou — den her gangen skal dou ud, om dou saa hadde sju slast bagbein — —

Den truende tone var ikke til at ta feil av — djævlen har da ogsaa indset, at situationen blev uholdbar i længden. Det tok pludselig paa at pusle i ovnen paa en yderst mistænkelig maate . . . det var som den gav sig i sammenføiningerne.

Knud Kaptein merket det straks og spidset øren.

Forgjorda ɔ: forgjorte.
Ihau: ihug.

— Jasaa, sa han — dou kryber i hus? Vel — der findest vel raad for det!

Hvad som nu hændte, gik for sig med utrolig fart:

Knud Kaptein sprang pludselig løs paa ovnen, slog sine vældige armer omkring den og klemte til. Djævlen strittet naturligvis imot — han hadde ovnen paa som en rustning og følte sig tapper — han fnøs av sinne, saa soten gjøv, og brukte de lumskeste kunster, han visste.

— Tvi! sa Knud Kaptein og spyttet — det her e' reint til aa knække se paa — det e' værre end Jakobs kamp med englen — e blir baade blind og lam og skak — —

Med et kjæmpetak rykket han ovnen fra væggen og slæpte den med. Det hjalp ikke, at djævlen gjorde sig tung — skridt for skridt maatte han avsted mot vinduet. Det sidste, han gjorde, var rigtignok at rive klokken i gulvet — men saa var det ogsaa ute med ham. Knud Kaptein styrtet ham nemlig i fuld rustning ut gjennem vinduet, saa han tok posten og sprosserne med. Ja, han forsvandt bokstavelig talt i en sort sky,

som sværtet halve brystet av huset og viste de vantro sort paa hvitt for historiens sandhet.

Knud Kaptein stod en stund og pustet.

-- Se saa, sa han og snudde sig mot skapet -- naa e' dou beseira for den her gangen — — det tænker e, mi tar vors ein dram paa!

BIAS TY'S GRAVØL

Sancta Cordulas dag — den to og tyvende oktober at regne — drog Bias Ty sit sidste suk. Da solen stod op, var han allerede ganske kold. Vaakekonen visste kun at fortælle, at han endnu levet klokken fire. Han hadde da bedt hende endelig se til rusen — fisken maatte ikke gaa der og sulte og pines, fordi han nu laa her og døde. Siden hadde hun ikke hørt en lyd. Hun trodde helst, han var død straks efter — forvisst kunde hun ikke si det, da hun paa det lag nok hadde blundet litt og først var vaaknet nogen timer efter.

Bias Ty hadde ønsket en anstændig likfærd, og vi rodde ham derfor til kirkegaarden fire dage senere og begrov ham saa pent vi kunde. Og samme dag samledes

vi i hans bedste stue for at æte og drikke op det vesle, han efterlot sig — for saaledes hadde han villet det. Vi var henved tredve mennesker, de fleste fra havnen — men også folk fra de nærmeste øer var med. Ja, endog fra selve fastlandet var nogen kommet — det var tre gamle koner, som alle var Bias Ty's tremenninger. Da vi rodde avsted med ham, snufset og graat de hver især det bedste, de nogentid kunde. Og det var kanske ikke bare for et syns skyld, for Bias Ty hadde saamen været god mot mange, da han levet . . .

Klokken var over tre, da vi kom tilbake fra kirkegaarden. Jan Ve og jeg rodde sammen — foruten os var der to mennesker til i baaten, to meget gamle mænd, som ikke længer var gode for at ro, men sat stille paa tofterne med glorøde pulsvanter og svære skjerf viklet om halsen. Det var Bias Ty's morbrødre, de snakket hele tiden om hummerfisket — endog mens vi bar kisten til graven.

I skjegten foran os rodde urmakeren og tre av havnens lodser — de sidste med gamle,

bunkede floshatter paa hodet og trange, blankslitte bonjourer. Herregud, hvor de saa ut i al den stas — hvor keitet de førte sig mot ellers! Nu hadde hvite, stivede mansjetskjorter — stolte erindringer fra deres skipperdage — avløst flanelsskjorterne, og istedenfor de strikkede uldvester eller islandstrøierne var der kommet nogen utringede av fint klæde med svære opslag til siderne.

Vi var fire eller fem baater, som alle efterhaanden la til ved Bias Ty's gode stenbrygge. Og som vi fra den kolde, skyfulde oktoberluft traadte ind i hans gode, lune stue, kom den avdødes søster stille mot os — hun tok os en for en i haanden og bar siden en bakke smaa, blinkende glas ind og en karaffel brændevin. Og hun graat og skjænket forsigtig i glassene, for ingen skulde fattes noget — det var Bias Ty's sidste vilje.

I vort fravær hadde den avdødes familie efter bedste evne søkt at gjøre det festlig. Det kunde merkes paa saa meget — paa blomsterne i vinduet: Christi blodsdraaper og judasører — paa møblernes opstilling,

paa de nye gulvtepper og ellers andre smaating, som viser, at en ordnende og smykkende haand har gaat over det hele. Den store kakkelovn var fyret op med duftende enerved, under laa en del snørklede konkylier og gapte, der var stukket „bævende hjerter“ og farvede straa i smaa glas paa bordet og kommoden, og en liten katunge, som fløi rundt paa gulvet efter sin egen hale, hadde faat et sort fløielsbaand om halsen . . .

Til at begynde med sat vi mandfolk meget stive og faamælte omkring i stuen, mens kvindfolkene fløi ut og ind og dækket og stelte. Paa den inderste væg like mot vinduerne hang et stort, kulørt fotografi av den døde — nu og da stillet en sig op med hænderne paa ryggen og mønstret billedet. Det maatte være tat for mange aar tilbake i et fjernt land og viste et vekt, drømmende ansigt med det blonde haar strøket op fra panden. De milde, blaa øine saa frem for sig med et uttryk av barnslig uskyld og glæde — munden var rød som en ung pikes. Hvem der nu var mester for det —

nogen klodrian har det ikke været. Vel var munden for rød og huden for glat, men det levet indunder farven — livsgnisten funklet endnu i øiet.

— Besønderlig, sa en for sig selv — han ser reint forklara ud — —

Midt i sofaen tronte urmakeren. Han hadde sit allerlærdeste ansigt paa, saa folk, som ikke visste bedre, kunde faat stor respekt for ham. Nu rynket han panden og vrængte de vandblaa øine mot loftet, likesom han strævet med et eller andet — han rørte læberne eftertænksomt og tok store tal paa tungen, saa det hørtes i hele stuen. De tre lodser sat tæt ind til ovnen og snakket sagte sammen om skøiten — de maatte ha ny mast paa den en av dagene . . .

Endelig var alt iorden, saa vi kunde gaa tilbords. Døren til stuen indenfor blev aapnet — ogsaa der var dækket — og vi tok efter nogen nølen og skubben plads, som det faldt sig. Men allerede nu hændte noget, som likesom gav festen for den døde en forkjert begyndelse:

Bias Ty's to morbrødre hadde faat plads

for hver sin ende av det samme bord, og som vi nu hadde sat os pent til, begyndte de begge paa engang at læse bordbøn. Der var vistnok ikke noget galt i dette — de var begge dygtig tunghørte — men ved den øvre ende tok naboen paa at hysse i den gode mening at faa morbroren der til at holde op eller bli opmerksom paa den anden. Dette huget ikke en av de andre, som sat i nærheten — han sa derfor saa høit, at vi hørte det alle:

— Det nøtter ikje — han e' tonghørt!

Ved det kom en og anden til at fnise — dermed var andagten ødelagt og bønnen forstyrret, uten at nogen hadde faat godt av den. Flere saa sig rundt med forargede miner eller rystet paa hodet, og en sa halvhøit til sidemanden:

— Det her var ikje møe sømmelig.

Mange mente senere, at naar det videre gik som det gik, saa var nok skylden at finde her — det kom ind i et galt spor fra begyndelsen. Ialfald blev det lille optrin ofte omtalt og drøftet siden i havnen, naar Bias Ty og hans gravøl kom paa tale.

Vi tok nu godt til os av retterne, stak nu og da en dram ut og snakket iblandt halvhøit sammen. Som skik og bruk er, var det i førstningen mest om den døde, og som brændevinet og maten virket, tødde vi op nogen hver av mandfolkene i de to stuer.

— Bias Ty var ein stas mand, begyndte urmakeren.

— Og saa'n ein god mand, sa en av lodserne paa den anden side av bordet.

Men morbroren ved bordets nordre ende hadde ikke rigtig hørt dette og spurte op igjen — hvad var det de sa, hø?

— Dei seier, at Bias Ty var ein grei kar, skrek Terkel Voje med munden mot den døves øre, og den døve nikket langsomt paa sit gamle, kloke hode, nikket og sa med læspende stemme:

— Bias var greiere end nogen veid.

Efter dette blev der almindelig samtale bordet rundt, og den døde blev lovprist paa alle mulige maater. Og hver gang maatte de gamle tremenninger ta sine lommetørklær frem og tørre næsen og øinene, som fløt aldeles over. Og da tremenningerne graat,

begyndte ogsaa de øvrige kvinder at graate. De snufset og sa uavladelig: — Ja, det var sandt! eller — aa naa tænk! og var aldeles utrøstelige.

— Tænke se til, sa en som var slagter — her sidder mi og æder og drekker, mens Bias sidder i himlen og sønger — — dere maa lide paa, han e' pen, naa!

— Aa naa, sukket kvindfolkene i kor og gramset efter lommetørklærne, og slagteren saa ganske rørt ut — han støtte endog sit glas mot urmakerens og sa skaal.

Nu tok lodsen Ole Peder tilorde.

— En taler om aa være bas — men var ikje Bias bas, saa veid ikje e — —

En av fiskerne tok det op.

— Om han var? Saa bas ein kar faar mi aldrig meir i havna!

— Tru en tørte ikje ha lov til aa meine, spurte en pipende stemme fra den anden stue — at Bias har det frydelig, naa? Det var den ene av prestens medhjælpere — den forsigtigste mand, jeg nogensinde har truffet. Han sat likesom altid og følte for sig med store, skjælvende følehorn . . .

— Det kan dou vel vide, uden at dou spør, svarte urmakeren brøsig tilbake — naar krestelige folk som Bias Ty lægger se til aa dø, farer dei lie lokt til himmels med eigang. Dævelen faar lang nase der, om han vilde vaage se til!

— Dævelen, tok slagteren tilorde — e' det ikje igronden foronderlig, at slig ein faar lov aa fare løs rondt om paa jora eller i loften eller haa det naa e', han holder se — at ikje Vorherre gjør ende paa han?

Urmakeren hadde svar paa rede haand:

— E veid ikje det, sa han og skjænket — saalænge sønna og ugudeligheden regjerer verden, e' den manden til stor nøtte som straffedom. Haassen skulde her vel bli, om Vorherre hadde magta aleine — — nei, e' meiner, hvis om dei ugudelige ikje kom i helvede?

Ingen svarte paa dette, og vi blev en stund sittende ganske tause. Da løftet en paa hodet og saa sig om.

— Haa e' det, sa han forundret.

Den dunkle stue blev pludselig fyldt med lys. Det vældet ind ad de smaa ruter,

duken blev snehvit og glas og sølvtøi smilte imot os. Paa den inderste væg traadte Bias Ty's ungdomsbillede tydelig frem — et øieblik kunde vi endog se de blaa øine og den røde mund — — saa sank det atter tilbake i skyggen.

— Ja, haa var det, la en anden til.

Terkel Voje kremtet litet gran.

— Det var bare sola, som kom fram.

Et av kvindfolkene rystet paa hodet.

— Det var nok noe andet ogsaa!

— Han smilte paa billedet, sa en av tremenningerne — obsalverte dere det?

— Ja, sa den første igjen — det var akkurat som en aabenbaring!

— Som om han vilde vise, at han fremdeles var hos vors —

— Det meiner e med — la Dere forresten merke til øiane?

— Om e gjorde — aa naa tænk!

Det var reint, som han løfta sit aasyn paa vors —

De snakket ogsaa om det i den anden stue — vi hørte det gjennem den aapne dør:

— Det var regtig, som her kom et lofttrøk —

— Eller som om her gik en engel gjennem stua — —

Nu lukket medhjælperen munden op:

— Ja tru det e' ikje tillatt aa tru, at det konde medføre regtighed, det?

Flere kunde ikke længer holde graaten tilbake — de hulket høit, der de sat, og rørelsen bredte sig i begge stuer. En og anden skottet iblandt op til portrættet. Min sidemand hvisket saa andægtig, han kunde:

— Ja besønderlig var det.

Om litt hørtes medhjælperens tynde stemme igjen:

— E meiner, e maa spørre — haa sla var det egentlig, Bias Ty døde udav?

Den avdødes søster sukket og svarte:

— Han døde udav tarmsløng i maven, stakkar.

— Tarmsløng, spurte Ole Peder — haa e' det for ein sygdom?

— Det e' noe lort og fælighed, oplyste urmakeren — som en maa be Gud bevare se for! Tarmane kommer om hinanden og slaar knuder paa se, saa her e' ikje den doktor skabt i heile verden, som kan helbrede dei!

Slagteren saa ut over bordet.

— E drab ei kjyr eingang, som hadde tarmsløng — ho hadde svælja et skjerf, som noen hadde mista i løen, og saa blei det tarmsløng med eigang. Her var saa fuldt av sløngær og knuder som paa et tusta snøre . . .

Samtalen kom nu efterhaanden til at dreie sig om de forskjellige dødsaarsaker, og min sidemand fortalte om, hvor farlig det var at spise berggylter:

— En maa ikje sidde med noe tust, naar en æder berggylter — en kan sætte et bein i halsen og saa e' en væk med eigang — —

Nu opløftet den anden morbror sin røst:

— E' der ikje ein iblandt vors, som kan seie noen opbyggelige ord, mens vi sidder forsamla her?

Der blev en lang stilhet ved bordet, og i stilheten hørte vi en dyp stemme fra den anden stue:

— — der fandtes ikje vondt i han — han gjekk verkelig fram som et eksempel paa jora . . .

Saa blev der hysset, og en og anden dunket sin nabo i siden og sa — dou, gjør dou det! indtil de opdaget, at en mand hadde reist sig op i den anden stue og stod rede til at opfylde det fremsatte ønske. Det var snekkeren Nils Kirkekilen — en mand, som ingen agtet videre paa, fordi han ikke var fri for at drikke, men allikevel skulde være gudfrygtig. Det var derfor ikke med videre glæde, man saa, at Nils laget sig til at tale. Men hindre ham var det jo ingen, som vilde, saalænge han intet galt gjorde — Nils fik derfor begynde i fred:

— Verden e' verkelig ualmindelig beskaffen — ja reintud besønderlig! Med det same, e hørte her blei anmoda om opbyggels — med det same var det just som ein pikka me paa skulderen og sa — go on, Nils! E staar derfor ikje her udav me sjel — her staar ein bag me, som e tænker, dere kjender allesammen. Mi tru e' naa den, at han har vært usynlig tilstede heile tia, allievel mi ikje kan se han med det jordiske øie. Men mi har heldigvis ogsaa andre øier og andre ører — —

— Vær dou grei og sæt de, Nils, var der nogen, som sa, og vi forstod nu, at Nils var drukken, helst da han i det samme maatte støtte sig til stolen.

Men Nils var ikke tilsinds at opgi sin tale for slike smaatteriers skyld — han rystet derfor den anden av, som alt drog ham saa lempelig i trøien, og sa i en arg tone:

— Begiv med den handa og la me faa snakt i fred — dou tar ikje indbele de, at dou kan gjøre det ber. For e kjendte Bias kanhænde bedst udav dere alle sammen, for e har endnu snikra isammen baade hommerkistane og ligkistane hans. Men haa sla var det, e vilde seie — jou, naa sad mi her ista og aad og sørja liesom disçiplane i Emmaus, og saa stod han med et midt iblandt vors saa lyslevandes, som om han var gravd op av jora! Ja, det var, saa det skjein i stua — dere veid allesammen, at e taler sandhed — det var reint, som en slast opstandelse i det smaa! E vil derfor framsætte det forslag, at mi omvender vors allesammen, forinden mi skillest ikveld, og saa seier mi med psalmisten —

Men nu rak ikke drukkenboltens erindring en tomme længer. Han var ikke god for at greie resten og fortsatte derfor saaledes:

— — ja, dere huser det sjel fra skreften, saa mi skal ikje opholde vors over psalmisten meir end nødvendig.

Saa sank han sammen i stolen, mens den tunghørte morbror, som vel knapt hadde forstaat et ord, nikket til ham gjennem døren og sa:

— Tak skal dou ha, Nils — det var vel og sandt i alle maater.

Folk sitter længe tilbords, naar der er gjestebud paa landet — det er jo ikke ret ofte, der vanker noget rigtig godt. Det trak derfor ut med os i det vide og brede der vi sat forsamlet til Bias Ty's ihukommelse — vel ogsaa fordi der blev snakket saa meget. Næsten alle hadde noget at si, den døde blev rost i alle mulige toner — han blev likesom løftet høiere og høiere fra den usle jord og de stakkars mennesker. Enhver undte ham saa inderlig vel og gav ham lov av sit fulde hjerte — man kappedes i at beundre og værdsætte og smilte stund-

imellem op til væggen, hvor portrættet hang urørlig paa sin spiker og saa ut i den dunkle stue med de milde harmløse barneøine . . . Det var hyggelig med saa megen fromhet — det løftet en selv en smule med og gjorde en delagtig i den dødes ophøielse. Mennesker, som kanske ikke hadde sagt et godt ord til ham, mens han levet, de fløt nu over av varme og venskap — mennesker, hvem den gode mat og den sterke drik gjorde ømme og gudfrygtige.

— Der var aldrig nei i hans mund, e veid ikje haassen det konde være lava —

— Og saa ustørtelig, som han gav væk!

— Et regtig Guds barn var det — —

Flere var nu kommet over det stadium, at de undsaa sig for at drikke.

— Hø — hø, sa Ole Peder — gi me ein dram til! Naar Bias ikje var knegen, daa han levde, saa e' han det herlig visst ikje efter døden!

— Der sa dou et sandt ord, Ole Peder — Bias ondte alle vel, og det trur naa e for min part han gjør framdeles! Dermed tok slagteren sig nok et glas.

Litt efter spurte en:

— Har nogen hørt, om her har været mange alker i det sidste?

En anden svarte:

— Hys — la vors ikje præke om alker naa.

— Det kan her vel ikje være noe galt i, mente den første — e var saamen tit ude med Bias og skjøid. Dou mirakel, aa god han var til aa skyde! Han hadde ei spansk mondladningsbørse, som var aldeles einestaaandes — ho sætta tri havel i blinken paa hondre skridt!

— Her kanta vel mange faul, daa?

— Ja, dou tar ikje tru, at Bias skjøid bom, han skjøid som ein heil premiskytter — mi hadde tit baaden lasta med faul!

Men nu blev Ole Peder pludselig uhøvisk.

— E skjøid tri hestelorter i „Mærrefua“ igaar, sa han.

— Men fykj for skam som dou taler, tok et av kvindfolkene paa at skjende —

hestelorter ɔ: alkekonger, andet navn brukes sjelden.

dou faar daa se, haa dou sidder — her maa være meining i alt!

— Som e taler — haa galt e' der i det? Her staar paa draftet, at sondet heider „Mærrefua“, og daa maa en vel ha lov til aa seie det? E har ikje git det sonter et navn!

Nogen kom Ole Peder tilhjælp:

— Nei, det forholder sig ganske regtig — det har verkelig et sonter navn! Har dere ikje hørt om den skonnerten, som fik si atterende brækt udav i Mærrefua og om det brevet, som størmanden bagefter skreiv til kjæresten: Kjære Marie, skreiv han — — mi har det godt i alle maader, skreiv ham, med ondtagels av, at mi brækte atterenden i Mærrefua — — hø?

— Naa har e ikje hørt magen, skraalte slagteren op og slog sig i laaret.

Ole Peder hoverte.

— Der kan dere se, sa han — forresten findest her fuldt op av lignandes navner. Se bare henne i Høver —

— Ti stilt med de, hvæste kvindfolket igjen.

Men det var at helde olje paa ilden.

— Nei saamen gjør e ei, skrek Ole Peder og lettet sig i sætet — der e' ei haale i fjeldet med Kvaneid, som heider saa møe som Børres — —

Da hørte vi alle medhjælperens røst fra den anden stue:

Hvo ved, hvor nær mig er min ende —

— — —

Den sang to — tre linjer alene, saa faldt de ind den ene efter den anden i stuerne. Al samtale forstummet, og salmen blev sunget helt ut til Bias Ty's hæder og ære.

*

Vi reiste os fra bordet, netop som klokken slog seks. Det tok paa at mørkne sterkt. Tunge sneskyer kom veltende ind fra havet som vældige dyner . . . de stablet sig ovenpaa hinanden og rullet langsomt indover havnen . . . Portrættet paa væggen var halvt utvisket — det var bare en mørk flek i tapetet.

— Her blir uveir, sa en, som stod ved ovnen og skuttet sig.

Slagteren og urmakeren var kommet i totterne paa hinanden. De stod borte i et vindu, og slagteren var lystig paa urmakerens bekostning. Nogen fiskere stod omkring og lo.

Hvordan var det, mente slagteren — mons tro ikke urmakeren kunde bruke det trillebørhjul, som laa derute paa bryggen — for der var visst ingen anden, som kunde bruke det, hø?

Urmakeren blev ikke svar skyldig.

Han skulde ta det med, saa fort slagteren skulde ha sit ur repareret — andetsteds trodde han ikke, han kunde bruke det . . .

Ole Peder hadde stillet sig op like foran Bias Ty's billede. Han stod med ryggen til det og dampet paa en lang cigar. Om litt listet medhjælperen bort til ham.

— Dou maa regtig ondskylde, Ole Peder, at e dresta me til aa avbryde de ista — det var kanske ikje vel betænkt — haa var det forresten for et navn paa den haala — —

Men nu sank skumringen tæt og tung over havnen. Gjennem vinduerne faldt endnu et svakt lysskjær ind, og deres smaa, tynde sprosser tegnet sig som spinkle kors mot himmelen . . .

JUL I HAVNEN

I

Naar vinden fløi over de nakne berg, som rundet sig fint og langsomt mot sjøen, kom den stundom trillende med skarer av løvblade. De satte avsted over stenrøs og sprækker — det var et kapløp mellem gult og rødt, saa det formelig gnistret i fjeldet. Nogen tynde straa fulgte efter — de steget frem paa lange stylter og hinket og hoppet og skulde se. Smaagutterne, som prøvet skuter i pytterne, dukket hodet og myste med øinene — der slog det som regn om ørene deres, og hvasse sandkorn prikket dem i ansigtet. — Fykj! sa de og snappet efter pusten — saa var den brokede sværm alt langt borte og tumlet videre frem med vinden. Hvem kom først — hvem kom først? Men bedst som det bar like paa sjøen, var der likesom en stor gryte i fjel-

det med hus og haver og flagstænger og skorstensrøk — der laget vinden en vældig hvirvel og pustet sværmen ende tilveirs, saa den langsomt drysset ned over takene . . .

— Aa jei, sa skomakeren og saa ut av vinduet — det e' just, som et fyrverkeri!

Og Gurine paa trappa trev i stakittet, mens skjørterne svulmet op under hende:

— Kjære mennesker — e trur e blir saa fuld av loft, at e maa forankre me her!

— Dere tar ikje være ræd, mente Markus Ommundsen og skottet under skjørtekanten — Dere har for møe ballast i beina —

Gurine blev sint:

— Dere prater, skrek hun og bakset med skjørtet, som stod som en vældig klokke omkring hende — her e' heller aldrig fornoft i Dere!

Da lo Markus Ommundsen godt og lunt:

— Dere gaar jou med barn i begge leggane — —

— Gaar e med barn — gid, som Dere snakker — gaar e — — dø' og høne haa grov Dere e'!

tar ɔ: tør — har nødig.

Hun satte sig paa huk for bedre at berge sig.

— Kys me, pep hun og blaaste av sinne — kys me der Dere sjel veid!

— Nei, lo Markus — det vil e ikje, for dertil e' Dere ikje indbydende nok — hadde det været for hal' hondre aar sia, saa hadde det været ein an' sag, saa konde mi kanske blit enig om tingen.

Gurine knuste noget mellem tænderne.

— Hal' hondre aar, fik hun endelig frem — e' Dere forstørra? Haa gammel trur Dere vel e e'?

Markus Ommundsen rystet paa hodet.

— E kan sletst ikje vide det, Gurine — e kan visst ikje tele saa langt — —

Men i smugget op fra almenningsbryggen stod de vældige piletrær og sukket og suste og vendte sine sølvgraa blade i vinden. Som dagene gik og nætterne blev koldere, tyndedes de langsomt og sikkert ut. Regnet slog dem, frosten sved dem — de sank ned paa de røde hustak eller klistret sig fast i væg og vindu. De puttet sig ind under klædning og bordstabler — ja, tvers gjennem

sia ɔ: siden. tele ɔ: tælle.

brøndhuset kom de. Naar pikerne hadde hentet vand, svømmet ofte smaa avlange tingester i bøtten med sortbrændt spids og gule pletter i det brune. Selv i baatene kunde de ligge — paa de lysegrønne tofter og de vastrukne tiljer, hvor malingen forlængst var slitt av. Ofte sat de som avlange draaper paa raaseilet og fulgte med langt tilhavs, hvor dønningen lettet sig paa hummergrunderne, og hvor isandrikken fløitet i brændingen . . .

Saa kom østenstormene med tykke og væte og slog som med svære ris ned i gryten. Det sildret og rislet fra berget omkring, og den store rendesten midt i havnen gik over bredderne med grums og lere, saa den like ut var livsfarlig i mørke. Da rumlet det godt i de trange gyder, naar lodserne kom i sine sværeste støvler, som gik dem halvveis op paa laaret. Sandet og gruset var vasket bort, saa bare stenbroen var igjen — au! sa de og gik som paa glør. Det var slet ikke godt for liktornene, de blev dobbelt ømme hele uken og maatte pleies og kuttes paa alleslags vis —

Det var sure dage for store og smaa. Det evige graaveir, som hang over dem, trængte gjennem marv og ben og formørket sjælen. Johan Arent og Linderot kom ned av hylden. De var ikke særlig lystige, men kunde da tjene som en slags opmuntring — en praas til at lyse med, saa man ikke fór vild og fortaptes paa veien. Og i „frikirken" hos Thrine Marie var der møte andenhver kveld — en søvnig lampe stod i vinduet og lyste ut paa det vaate stakit, saa staverne kastet skygge paa naboens væg . . .

Men saa en nat kunde vinden snu om. Den sopte al elendigheten med sig, saa stjernerne sprat frem som hvasse funker fra himmelbunden. Den vaate mose skjøt isnaaler fra sig, der klang en lyd av krystal gjennem luften, og havdonet minket fra time til time. Naar morgenen kom, laa svallen blinkende over alle berg, og piletrærne var helt glasert — deres øverste kvister skinnet som det pureste guld i solen.

Snart kom de første snefnug dansende — de gjorde det lyst og venlig i havnen og la

havdon ɔ: lang, dyp undertone fra sjøen — vedvarende døn.

sit myke teppe fra dør til dør. Naar lodserne kom anstigende i fuldeste hyre, kunde ingen høre dem længer. De traadte som de traadte i dyner — det var ikke mindst godt for de ømme tær . . .

II

En slik morgen sat Ole Peder i det lille utkikshus oppe paa heien ret over landhandleren. Han bakket flittig paa den korte kridtsnadde og saa av og til i kikkerten, som laa som en geværpipe ut gjennem gluggen. „Søren Jaabæk“ lot vente paa sig — det hadde ganske visst saa sin aarsak, for der hadde været et Herrens veir i otte dage — og nu led det hardt mot jul. Det var saa meget ærgerligere som julerumen var ombord — det var ordre helt fra ivaares adressert til styrmanden paa bark „Søren Jaabæk“ av Ulvøen — Kingston, Jamaica, og forsynet med elleve underskrifter.

— — Du tar ikje nere bekjymring for pungen, stod der tilslut — med henseene paa det kostene af donken og sames klarering som vi skal give tolopsyne et lide vink om saa

de ser jennem fingrene og lader han passere for en liter eller to tilmands eftersom tolbetjenten kommer alene eller ikke for tolrorskarl Krestiansen er medlertidi syg og det er ikke vist han blir god ijen saa snapt men vi gaar alle go for donken som maa vere af den sterkeste slaen som er rø i kuløren og kan drikkes raa heller med vand og sokker som amerikaneren behager — —

Det var endda han selv, som hadde diktert brevet, og alle elleve hadde spleiset til porto uden Fine-Jansen, som skrev. Saa blev det akkurat to øre til mands, fordi der blev ti — ellers var det blit klus i regnskapet. De var endda alle elleve inde paa engang med brevet, saa det var nok kommet rigtig frem. Han næret ingen bekymring i saa maate —

Det tok i døren — Fine-Jansen stak hodet ind.

— Gomaaren, sa han med sin skrøpelige stemme og stampet sneen av støvlerne — dou e' tidlig paa han idag?

Ole Peder banket asken av pipen.

— Her var saa fint et veir —

— Ja udmerka, la Fine-Jansen til — reint en forlystels for dyr og mennesker —

Han satte sig omstændelig ned paa bænken.

— Han lar se framdeles ikje bemerke?

Ole Peder rystet paa hodet.

— Naar tid spurte dei sidst til han?

— Han passerte Helgoland for godt og vel ei uge sia — her kom telegram til Krestiansand forrige onsdagen —

De saa begge ut i luften — da sa Fine-Jansen saadan ganske likegyldig:

— Haa mange liter skolde der forresten være i donken?

— Var det ikje ti galloner, mi skreiv? Saa blir det noe som en syv og tredve liter —

— Haa møe blir det til mands, naar som toldbua har faat sit?

De tok paa at tælle og regne paa fingrene.

— Tri og en kvart, mente Ole Peder omsider.

— Ja noe saa nær maa det vel bli.

— Haassen vil dou drekke han, Jansen?

— E lier han bedst med vand og sokker — han blir ogsaa drøiere, daa.

Ole Peder maatte svelge av ren vellyst.

— Besønderlig, sa han litt efter og saa i kikkerten — naa e' det galt igjen ute hos russeren — — bare hør, haassen dei gauler!

Fine-Jansen saa ut av gluggen — like under Lyngholmen stak masterne op paa en liten brig. Gjennem en smal kløft i fjeldet kunde en se ned paa hyttetaket. Der stod en mand og fegtet med armene — nogen sinte gnell kom nu og da op til dem med vinden.

— Dei holder det jamt nat og dag, igaarkveld var det, saa en konde tru, det var krig — — e maatte heilt ut paa brygga og obsalvere —

— Igaarkveld, seier du? Fine-Jansen tok hodet til sig: — Igaarkveld var Reinertsen ude hos dei og turte og kòm ikje igjen før klokka tre idag tidlig — dei maatte hale han over kaien som en sæk mel! Det er tredje eller fjerde gangen, naa . . . .

— At han ikje estemerer se sjel meir end som aa drekke med ein russer!

Fine-Jansen nikket eftertænksomt.

— Her findest ikje finhed i han, det e' det som e' sagen — nei førend e vilde drekke med ein russer, saa vilde e saagu drekke parafin.

Ole Peder la kikkerten op paa trænaglerne.

— E vilde ikje heller drekke med ein russer.

— Hadde det endda været ein spanier, saa skolde e aldrig sagt et ord, men aa sætte se til med sligen ein kagg — det e' jou værre end aa drekke med et dyr!

Ole Peder saa litt forlegen ut.

— E drak med ein „irishman“ eigang, sa han — det var kan hænde ikje ganske regtig, men det var hellest ein møe pøntelig kar — det e' forresten meir end sju aar sia —

— For sju aar sia, seier dou? Daa har det ingen fare med det. For sju aar sia var irishman'en en regtig finfin nation, som det var en fornøiels aa omgaaes, men naa e' han nok sakka herlig møe atterud — han e' reint ud sagt ein pabegoi!

Det lettet ikke saa litet for Ole Peder, han la trøstig ny tobak i pipen og strøk to fyrstikker paa engang — saa gjorde han et slæng paa hodet hen mot russeren:

— Haa e' det forresten han har aa by paa?

— Rum, svarte Fine-Jansen uten at betænke sig — han har sagtens gode varer nok, katfisken —

Der var nogen, som ropte nede fra havnen.

— Hys!

De stak hoderne sammen og lydde.

— O—le Pe—der!

Ole Peder støtte døren op med foten.

— Hoi! brølte han utover berget og strammet paa skjerfet. Saa tok han Fine-Jansen i næven:

— Det e' vedhogginga, kan e vide — jaja, sidder dou her et bil, saa e' dou saa grei, dou holder øie med han — e ser kanske op om en times tid — —

III

Men var der bekymring den morgen paa berget, saa var der det ikke mindre i gryten. For der var elleve, som hadde skrevet under paa brevet, og der var elleve, som gik i angst for dunken. Ole Peder møtte ikke mindre end to av dem, inden han rak hjem til konen. De stanset ham op med alvorsfulde miner og spyttet i sneen og pekte med armen — var han endnu ikke at se? Og Ole Peder rystet paa hodet at nei, det var han endnu ikke — han var avgjort usynlig fremdeles i kikkert, hvordan det nu kunde ha sig med ham. Det gjorde saa visst ikke de to blidere, de byttet ben i sneen og laget sig rigtig til at bli staaende — hvad skulde en vel tænke om den ting? Russeren blev heller ikke glemt og Reinertsen blev skjeldt ut efter noter:

Det svin, som vilde drikke med et dyr!

*

Henad kvelden var der stor uro i havnen, for hver av de elleve hadde venner — dunken kom derfor til at angaa saa

mange. Se der var skomakeren og der var Markus Ommundsen — de gav ingen efter i nidkjærhet. De sat paa verkstedet med kartet mellem sig og fulgte dunken paa dens farefulde færd fra Jamaica til Pernambuco og fra Pernambuco over det vilde Atlanterhav . . . og de var saa langt fra parthavere nogen av dem!

— Aa jei! sa skomakeren og banket med hammeren, saa pluggen skvat, for Markus Ommundsen var en farlig fortæller — han hadde pløiet al verdens farvand i tyve aar og visste utrolig besked om tingen. Der var passaten og Golfstrømmen og taaken og iblandt kom en vældig orkan saa skibet stod paa lys ende — — da gasset skomakeren sig, der han sat og glemte havsnød og jammer og fare:

— Det klokker vel godt i donken, daa!

Han blev ganske vaat i mundvikerne, for klukkingen var saa god for smaken. Naar rumen saadan laa hen i maanedsvis og vasket i dunken og smaasnakket og skvalpet frem og tilbake — ja, saa laa den og godgjorde sig i stilhet og næret sig av sit eget sukker

og blev dobbelt saa tyk og sterk som før . . .

Det blev ogsaa diskutert i kramboden.

— Han kommer nok, mente urmakeren og tænkte paa dunken — her e' ingen grund til alvorlig bekymring.

Det hørtes helt fortrøstningsfuldt ut, og landhandleren grep det øieblikkelig — det kunde jo ikke skade for handelen:

— Forresten staar han i Vorherres varetægt, og der skulde han være sikker nok. Han tænkte paa dunken, han ogsaa.

— Naturlig, la urmakeren til — la vors bare ikje bli utaalmodig og knurre. Han kommer, naar han kommer — medlertidig faar mi klare vors med haabet!

Men nu er det ikke med haabet som med rumen, at det blir tykkere og sterkere med tiden — nei det er helt anderledes med haabet. Det blir tyndere og svakere for hver time, om det end skjøttes paa alle mulige maater. Det varte derfor knapt to døgn, saa stod det skrevet paa alles ansigter, at den sidste rest var ved at fordufte. Endog urmakeren hang med nebbet!

Men var der saaledes graaveir i gryten, saa var der ren taake paa berget. For der var elleve, som likesom hadde ansvaret for dunken. Og ni av dem holdt det gaaende ved utkikken — de fem i skilderhuset og de fire utenfor — de avstedkom tilsammen en liten forstad til havnen og anskueliggjorde den i al dens mistrøstighet.

Imorgen var det lille julaften!

Nede fra gryten kom alskens lyd — sneblinde høns gik og kaklet i haverne, træsko klapret, og landhandlerens bjelde ringte og ringte. En fin bris bar like paa land — den reiste en klukkende smaasjø om holmerne og kruset vandet i render og sund. Overalt laa sneen og gnistret av frost — den rundet sig ned fra Mæbø varde og laa i bakker og hauger omkring, eftersom berget artet sig indunder. Lyng og mos laa flatklemt under vegten og viste likesom hvirvler i sneen — i Hamrevoldsmyren stod skogen urørlig som hvit kjæmpesop . . .

— Han var avsted igaarkveld igjen, sa Fine-Jansen.

En av de ni løftet paa hodet.

— Haa for ein var avsted? sa han mat.

— Reinertsen vel — han strøig avgaarde lie før kveldsmaden og ud til russeren saa hardt, han konde — mi hørte maalet hans til langt paa nat!

Alle ni spyttet i sneen.

— Skolde han ikje ha juling,sa Ole Peder.

De rugget paa sig allesammen — det knirket i sneen og det knaket i skilderhuset.

— Han skal vistnok same veien ikveld —

De stive fingrer krøllet sig i lommen, og alle ni slog øinene ned. Da sa Fine-Jansen likesom tilfældig:

— Han pleier aa gaa i baaden klokka sju.

Urene kom op i en fart.

— Haa e' regtig tid? spurte en.

— Ti paa halv elleve, svarte en anden.

De rettet urene alle sammen uten et ord. Der blev saa stille, at de kunde høre skomakerens hammer — den slog pluggen ind med smaa, rappe slag, som mindet om et pikkende fugleneb . . .

Ole Peder saa sig lumskelig om.

— Det e' forresten finfine sager, han drekker!

— Pokkeren, sa de alle med én mund.

IV

Den kveld hændte der Reinertsen noget, som aldrig var hændt nogen mand i havnen — det er derfor værd at fortælle det omstændelig.

Han kom skrævende ved syvtiden ned mot bryggen med hænderne i bukselommen og albuerne slik — han saa ut, som han trængte to mands plads og holdt snadden omvendt av bare karslighet. — Hoho — klukket det i ham. Han tænkte paa, hvad han hadde ivente og blev varm indvortes av bare fryd. — Hoho — han og russeren var perlevenner —

Der stod en svart klump ut paa bryggen — der var vel nok plads paa begge sider, men Reinertsen holdt av at gaa ret frem — — derfor tørnet han like paa den. Det var de elleve, som hadde stillet urene — de var ikke videre blide før, og de blev det endnu mindre nu.

— E skal fram, sa Reinertsen og puffet med albuen.

— Her e' plads udenom, svarte han, som fik trykken.

Det var helt nyt for Reinertsen, at nogen vaaget at svare ham slik — han begyndte derfor at flire og blaase:

— E' dou ikje vel bevara, haa?

— Det kan vel heller mi spørre de om!

Reinertsen snudde pipen i munden.

— Haa skal det her bety, folkens — e' dere galne allesammen?

Det knurret og brummet inde fra klumpen — saa var der en grov stemme, som sa:

— Det betyr, at her maa være maade paa alt —

— Akkurat, sa det omkring.

— Det konde gaa an for eigangs skyld — men det her e' jou turing jamt!

Reinertsen saa fra den ene til den anden:

— Har dere noe med mi turing?

— Mi har dét med det, at mi vil ikje vide udav det meir!

Da slog Reinertsen op et brøl av latter:

— Naa paa det viset, sa han — det e' avindsyga, som har faat magt over dere —

Nu hændte det, som aldrig var hændt før. En svær lovott strøk Reinertsen nedover

ansigtet, saa pipen faldt ut av munden paa ham — saa smaldt en anden i hattepullen.

— Gaa heim og læg de, din si'fua brændevinskagg! sa det.

Det traf Reinertsen paa hans ømmeste punkt — han skjøv fra sig med begge armer og strammet sig i bukserne:

— Haa fanken — —

Han kom ikke længer, saa hadde de sluttet ring om ham og drog ham bort til en stor snefane.

— Bider dou, din dævel?

Det nyttet ikke, at han sparket og skallet — de bakte ham rasende ned i sneen, saa røken stod. Reinertsen blaaste med næse og mund og snappet efter luften — saa rørte de rundt med ham, snudde og dreiet ham som nogenslags tvare og rotet ham helt under i fanen. — Hihi! sa de og lo og gottet sig. De tok ogsaa næverne fulde av sne og gnurte ham i synet — tilslut langet en ham et spark i enden, saa Reinertsen stupte kraake som en smaagut.

— Naa tænker e, han har nok for den her gangen!

Reinertsen tænkte visst det samme, for han var ikke sen om at komme avsted — de saa et drivende hvitt gjenfærd, som slog nogen ganger avmægtig omkring sig og derefter bykset avsted i mørket.

Oppe i smugget stanset det litt.

— Bi til imorra, skrek det rasende — e skal — e skal dægeren ryge me gjøre dere uløkkelige hver einaste ein!

De elleve stod og børstet sneen av sig.

— Det hadde han regtig godt av, sa en.

Fine-Jansen gik og trippet for sig selv og smaalo og pratet:

— Kom, sa han tilslut og blinket — saa gjør mi os et erend op til skomageren — han fekk to flasker agevit fra byen igaar — —

*

Men nu gik det ikke anderledes til, end at dunken kom frem allikevel. For næste morgen i graalysningen, netop som Ole Peder rak op til utkikken, kom „Søren Jaabæk“ noksaa fint lænsende ned paa pynten av Nødingen. Det var, saa Ole Peder skrek høit i det samme — han akte paa enden utover berget for at komme fortere

frem og drog ivei ned gjennem havnen med knytnæveslag i vindu og vægger:

— Naa e' „Jaabæk“ i farvandet — hoi!

Det ropte efter ham fra bislag og kjøkken, og kjærringerne veltet ut av dørene. Der stod de i underskjørt og nattrøie — nogen hadde kaffekoppen i haanden og andre stod med kvern eller brødkniv. Men bak dem brølte det inde fra husene:

— Haa e' det, dou løber efter, naudet?

En mandsperson kom frem paa terskelen i bare underbuksen — han stod og gol av forbitrelse:

— Støvlane, seier e, støvlane, for fanken, — kan dou høre, kjyra?

Om litt kom ungdommen stimende ned gjennem gyden — de svinget op kleiven ved landhandleren og søkte til utkikken. Der stod de og viftet med luer og tørklær og byttet til at se i kikkerten.

— Der gaar lodsane, ropte en.

Det pep i en blok ute paa havnen og fokken paa lodsskøiten fløi op ad staget. Ole Peder og Ole Theodor halte i takt — de gjorde sig side, saa enderne kom helt

ned i dækket. Agter stod Fine-Jansen og styrte — den blaa røk fløi fra hans pipe.

— Kvik dere, sa han og krænget den islandske uldtrøie over sig — kvik dere — — stik ud aara der, Ole Peder!

Da lo det omkring, for alle visste besked om dunken . . .

Efterhaanden var der blit folksomt paa berget. Flere og flere kom til fra gryten — snart stod der svart av mennesker og glodde. Men de otte, som var igjen av de elleve, laget en liten klump for sig selv — de stod paa en knaus og snakket isammen.

— Ja, sa en og heldte en liten smule paa hodet — mi skolde ikje været saa vantru — — Vorherre har holdt si hand over han allievel.

De tænkte paa dunken allesammen og sukket andægtig.

Saa var der en anden, som sparket med foten bort i en sneklump.

— Fortrædelig au, sa han — at mi skolde gaa saa hardt irette med Reinertsen igaar — —

V

Ut paa dagen ankret Salve Skippers fiskekutter op paa havnen. Den kom i skumringen med kummen fuld av levende revtorsk — da var vinden helt østlig med svære skyberg, som bar like paa land. Endnu mens kjettingen raslet i klydset, blev der tændt lys omkring i husene — saa var der et trækspil, som la ivei med en lystig hopsa. Det kom nærmere og nærmere, og just som ankeret naadde bunden, dreiet det muntert om landhandlerens sjøbod. Trim, sa det høit oppe i diskanten — saa tidde det pludselig stille.

— Skib ohoi!

Men Salve Skipper var bekymret for fisken. Han veiret mot øst og syntes, det lugtet baade storm og sne — derfor brød han sig ikke om at svare. Hvad om han blev liggende veirfast, tænkte han — om han brændte inde med hele kummen? Han kom til at svede oppe ved haarroten og gav luen et dygtig skub, saa den satte sig bak i nakken. Om fisken frøs plent ihjel for ham, hvad? Om han mistet hele fortjene-

sten og vel saa det og maatte spæde til av bankboken — —

— Anton! skrek han og slængte luen med et smeld i dækket — lanterna sløkker jo, dit asen!

Han trængte at la sinnet gaa ut over nogen.

Men inde paa bryggen ropte det igjen: — Skib ohoi!

— Hold kjæft! brølte Salve og tok dækket i svære steg — han var ikke god at komme nær.

Da lo det godt borte ved sjøboden.

— Det e' Salve Skipper, sa det . . . saa klemte trækspillet paa igjen og styrte gladelig op mellem husene — forbi landhandleren og ut veien, som førte til Hæstadbakken. Der akte ungerne kjælke: — Halunda, skraalte de fort væk og pilte avsted, saa vandet stod av øinene deres — halunda i bakken! Tænderne skranglet i munden paa dem, og de banket enderne møre paa fjælen.

Halunda — halunda!

*

Samme kveld klemte de elleve paa med juleturingen. Den faldt ind med et svært snefald og tunge stormstød, som kastet sig ned fra berget og rumsterte syndig i gryten. De kom jagende langs efter fjeldet og blaaste farende snetaarn foran sig — fra alle kanter styrtet det sammen. Det pisket paa ruterne, det ulte i skorstenerne — nu og da stod alt i hvit, rasende røk, som bar sneen fra tak og til tak og flyttet hele faner gjennem luften. Fra berget omkring hang krumme skavler utover — de vokste op i rivende hast med sverdhvasse kammer — saa kom et hvirvlende gufs og spredte dem rundt i et øieblik. Det bakset som med svære vinger i sneen — iblandt pumpet vinden den ende tilveirs og blaaste den ned igjen, saa det gjøv langs husvæggene. Det var, som der stod en flok riser rundt gryten og skuffet ned i den alt hvad de orket . . .

I fire dage varte uveiret — skavlerne vokste fra time til time, og havet gik paa med dur og døn. Men hele tiden klang trækspil og gitar inde fra husene, og hoppende skygger flakket bak vinduerne. Av

og til gik en dør op og et helt tog styrte ut i sneen — i lysskjæret drog de parvis avgaarde og holdt om hverandre for ikke at ramle. I spidsen gik trækspillet for fuldt register — saa trampet de frem fra dør til dør, klingret med butler og trommet paa vinduerne.

Salve Skipper var med overalt. Han drak, saa han ravet, men nu og da husket han allikevel fisken i kummen. Da skrek han paa Anton og stampet i gulvet:

— Han fryser ihel — mi maa avgaarde paa øieste blikket!

Men Fine-Jansen var ogsaa med, og Fine-Jansen forstod at stagge ham. Fine-Jansen løftet sit glas og trippet med støvlerne.

— La vors gjøre som Ole Bull, sa Fine-Jansen. Saa sang han med sprød, skjælvende stemme:

Ole Bull
gik til Hull
drak sig fuld
paa en pel —
det var vel!

— Hurra, brølte Salve Skipper og tømte glasset — det var guden det!

— Ja, mente Fine-Jansen — det var ein rein støver!

Klokken blev baade ett og to, inden de prøvet at komme hjem. Det gik med trækspil det ogsaa — frem og tilbake, eftersom husene hadde flyttet sig. Iblandt kom en bort i sneen og blev gaaende og veive rundt for sig selv, mens han gaulte og svor av bare vanmægtighet:

— Johan — Ole Peder — — haa fanken har dere gjort av dere seier e?

I fire dage stod uveiret paa — da var der ikke en draape igjen paa dunken. Men da var ogsaa havnen snedd ned — faner og dyner laa helt op til takene. Skomakeren maatte ut gjennem loftvinduet — han stod til middag og spadde og grov for at faa døren og vinduerne fri — og Gurine paa trappa var rent forsvundet. Markus Ommundsen grov hende ut om eftermiddagen. Han hadde tømmermænd og kom til at støte en rute istykker. Gurine laa endnu og sov,

guden ɔ: gutten.

for der var belgmørkt i stuen — nu vaaknet hun og tok paa at skjende.

— Kys me, sa Markus ind gjennem hullet og sendte en sneklump bort i sengen til hende — kys me bak, di gamle svintoksmær —

Men fordi det var blit saa vakkert veir, og fordi julen har bud til alle mennesker, og fordi der kunde være hændt noget ombord, rodde de elleve samme aften over til russeren.

Salve Skipper sat mellem dem og jamret for fisken.

RÆVEN

Klokken var noget saa nær fem, da Kornelius Stykkene aapnet gangdøren for at gaa til opbyggelse. Katten sat paa trappen og frøs — nu smat den lynsnart ind over svillen med rumpen tilveirs av bare fryd — og nogen skjærer fløi op bak stikkelsbærhækken. Vinden var østlig og luften graa med isende væte — der blev sikkert uveir med slud eller regn utover natten.

— Hrm, kremtet Kornelius vel tilmode og stampet i nysneen. Den laa saa hvit og stille omkring, at det var en himmeriks fryd for en frelst sjæl. Her var likesom dækket op med hvite duker, naar en gav agt paa det. Det var som naturens renselsesfest, da hvert et græsstraa — hvem var det, som saget deroppe paa knatten? — — da hvert et græsstraa og hvert et blad og hvert et sand-

korn — det var naturligvis *Beint med foden* som hadde stillet sig til der med sagekrak og alting for rigtig at vække forargelse i menigheten. Han blev snart en skam for bygden, der fandtes jo ikke gudsfrygt i manden paa sæt eller vis — det var, som det aandelige bet ikke paa ham! Nu hadde her været møter i frikirken og bedehuset andenhver kveld den sidste tid — ja, det hadde været en rigtig aandens pinsefest for bygden — men se, om Beint hadde møtt op en eneste gang? En talte om at forhærde sig — —

— Hrm, kremtet det borte i svingen. Der stod *Aalekongen* og ventet.

— Hrm, kremtet Kornelius igjen, han var ikke den, som snakket først.

Det var just begyndt at skumre, men Kornelius kunde se, at Aalekongen hadde salmebok i haanden. En kunde derfor ikke ta feil av, at han agtet sig paa opbyggelse, han og. Men Kornelius lot like fuldt, som han ikke forstod det. Han gav sig til at tusle med den sidste knap i frakken og saa ikke op, før den anden flyttet sig i veien —

da nikket han alvorlig paa hodet, som det sømmer sig en kirkegjænger.

— Gukvella, sa han fromt og sagtmodig.

— Gukvella, svarte Aalekongen tilbake.

Nu var det Kornelius' tur igjen. Han stanset og saa ikke salmeboken.

— Dou har tat de ein spasertur?

Aalekongen skjævet mistænksomt bort paa ham og løftet salmeboken.

— Visst ikje, sa han — e agter me til mødet.

— Naa — dou agter de til mødet — — saa faar mi jou følge heile veien!

Kornelius hørtes glædelig overrasket.

Da tok Aalekongen monen igjen:

— Dou skal til opbyggels dou au — se det!

Det var, som Kornelius fik et stik, men han holdt sig saa tappert, han kunde.

— Naturlig, sa han med passelig vegt paa ordene — haa skolde e vel hen ellers?

De blev gaaende ved siden av hinanden i nysneen — begge en smule duknakket i

anledningen. Bak dem saget og skar det oppe paa knatten.

— Hrm, begyndte Kornelius tilslut — en skolde regtignok ikje snakke vondt om folk, men e kan ikje seie andet, end at det harmer me som et Guds barn aa være vidne til haassen Beint turer fram.

Aalekongen hostet og sukket:

— E kan heller ikje seie andet, end at e har hat øiane oppe for det; men som dou ganske regtig bemerka — en skal ikje snakke vondt om folk.

— En skal ikje det, nei. Men en maa vel ha lov aa seie, at naar en arm sønder av et menneske regtig paa trass lægger se ud med religionen og stamper imod og forhærder se mod aanden — saa e' det et regtig skrøbelig kar, som her e' meire vondt end godt i.

— Det maa en naturlig ha lov til — en kan ikje se gjennem fingrer med alt, og Beint e' virkelig ikje til aa omgaaes for krestelige folk.

— Nei, det e' regtig ein stygging, e' det — e konde fortele tingen om han, saa dou vilde bli reint forfælt!

— Aa, e kjender sagti til han baade paa den eine og den andre maaden — en ræv e' det, heile manden —

— Et ukjure —

— Ein spotter — —

De gik en stund irette med Beint, han var baade slik og slik — da stanset Kornelius braat op og pekte med haanden:

— Vil dou se, sa han — her har der saagu' gaat ein ræv!

*

I det svake, svindende dagslys saa de begge en række smaa, dype huller i sneen — de kom ned fra berget bak dem, skar veien og tapte sig langt ute paa jordet . . .

— Ja verkelig, hvisket Aalekongen.

De stod litt og saa sig om.

— Besønderlig, mente Kornelius og husket aatet til Thomas i skauen — se haassen sporane staar, han har regtig gaat og slingra —

Aalekongen tænkte sig om — han hadde ogsaa hørt gjete aatet:

ukjure ɔ: udyr — uhyre (subs.)

— Kan hænde, han har ført noenting i sig?

Kornelius skjævet ut over jordet.

— Haa skolde vel det være for sla?

Aalekongen saa op ad berget.

— Nei, haa skolde det være for sla?

De kremtet og spyttet og snøt næserne.

— Kom, sa Kornelius med ett — kom saa gaar mi og ser efter han!

Det var, som Aalekongen var uviss.

— Har mi stonder? spurte han forsigtig.

— Visst fageren har mi saa — klokka e' ikje fem endnaa!

De steg begge ut i sneen og fulgte paa hver side av sporet. Det luntet saa sagtelig frem i tusmørket, nu og da med en bugt ut til siden — det var, som dyret hadde vaklet avsted med dukkende snute og slæpende svans. Midt ut paa jordet hadde det gjort nogen hop og siden veltet sig rundt i sneen — saa var det atter kommet sig op og slingret videre paa de svigtende ben.

De to sendte hinanden et hastig blik og øket farten. Øinene var blit blanke og smaa.

— Det e' ein svær brand, sa Kornelius om litt.

— Aa ein dygtig maskin, mente Aalekongen.

I utkanten av jordet bøiet sporet langs ekekrattet og styrte bent paa det lille granholt, som lunet for ute-haven til landhandleren.

Kornelius nikket til kameraten.

— E tænkte det, mumlet han og blinket med øiet.

— E tænkte det au, sa Aalekongen. Han var ikke dummere end Kornelius.

Det bar ned paa holtet med dem begge — der blev sporet væk mellem trærne.

— Mi faar efter, fristet Kornelius.

— Det seier se sjel, mente Aalekongen.

De strammet paa skjerfet og drog luen ned over ørene -- saa snudde de sig hit og dit og snuste og kikket, om nogen saa dem. Men da de ikke blev var saa meget som en mus, dukket de hoderne og brøt forsigtig ind i holtet.

— Konde mi faa tag i han, bare —

— Ja dægeren suse me, om mi konde!

Sneen gøv ned over dem for hvert skridt. Trærne stod tæt sammen, saa det var ondt at slippe imellem — baret feiet langs nakke og skulder. Av og til stod en hvit pudder-sky omkring dem — da skuttet de sig og snøftet og blaaste.

— Aa jei — e blir reint forblinna!

— Jøssu navn — e mister pusten!

Det var dygtig skymt i holtet — de maatte kroke sig sammen i alle led for at faa øinene nær nok.

— Her har han sodde' og hvilt se et bel —

— Ja saa min sæl har han ikje det!

De kræket sig langsomt frem over sporet og pekte med haanden og viste hverandre:

— Se der har han stokke' haue i snøen . . .

— Og der har han gaat paa to, mei-ner e!

Pludselig blev de begge staaende.

Omkring dem var sneen rotet op, saa lav og mosdotter gjorde den grumset — det var likt til, at dyret hadde rullet sig rundt

sodde' ɔ: sittet.

og sparket og karet noget ganske forskrækkelig. Lange haartafser laa igjen.

— Han har leigt se me noe, prøvet Kornelius og snudde ryggen til Aalekongen — e kan ikje forstaa det paa anden maade.

Aalekongen kunde ikke heller.

— Det e' vel med ræven som med katten — han e' svært leigen av se —

De gik og skottet stjaalent omkring og passet sig for at se paa hinanden. Sporet var blit aldeles borte. En enkelt gang holdt de paa at møtes — da svinget Kornelius braat om og gav sig erende et andet steds.

Med ett rettet han ryggen og løftet haanden:

— Der hænger han jou!

Aalekongen sprat høit — i hjertet av holtet ret for næsen paa dem hang en uhyre, rødgraa ræv. Den hang mellen to seige grener som i nogenslags done eller klemme. Den spidse snute pekte opad og halen naadde saavidt ned til marken. I dødskrampen hadde den vel sat ende til

leigen ɔ: leken.

veirs og var fanget og stivnet oppe i granbaret.

— Ja dou syn og mirakkel, ropte han.

— Hys, hys, hvisket Kornelius. Det var ikke værdt at snakke for høit.

Forsigtig steget de frem over sneen, bøiet nogen kvister til siden og kikket — aa, hvor fin den var i kuløren! De strøk med haanden ned over pelsen og boret i den med pekefingeren — det var mindst et skind til tolv kroner! Det blev seks kroner til hver av dem og saa var det skudpengene hos lensmanden —

Aalekongen glyttet bort paa Kornelius.

— Han har regtig tat livet av se sjel e' det ligt til?

— Ja, han har vel hoppa efter ein faul —

— Og saa har han været uheldig og strubt se —

— Han har ikje git agt paa greinane, ser dou.

— Nei, han har været saa reint forhidsig!

Begge var merkelig blide i stemmen —

de rykket en smule nærmere sammen, og Kornelius grov i trøielommen.

— Maa e by', sa han og trak en plate skraatobak frem — e tør forsikre om, at det e' gode sager, han e' kommet heilt fra Amerika.

Aalekongen skapte sig overgit.

— Der e' daa ingen meining i det — dou skal saagu' ikkje spendere paa me!

De skar sig et dugelig stykke hver og puttet i munden.

— Naa — haa meiner dou saa om *den?*

— Han e' aldelest ekstra sønst e — reint som et støkke honningkage!

Om litt pekte Kornelius bort i baret med tommelfingeren:

— E tænker, han kan hænge der, til mi kommer igjen.

— Det tænker e au.

— Vel, saa meiner e mi gaar paa opbyggels —

— Ja, død og snyde, la vors komme asted!

Utenfor holtet vilde de endelig børste hverandre — ja, der var ikke maate paa tjenstagtighet.

— Det e' me ein fornøiels, sa Kornelius tilslut og banket Aalekongen i ryggen, og Aalekongen smilte og smisket:

— Det e' stor sønd og skam det her, tak og pris og ære skal dou ha — la naa me faa ta et tag — —

*

Den kveld var der stapfuldt i bedehuset, for der var en ny prædikant — han var netop steget op paa stolen, som de to kom listende frem. Det tok nogen tid, før de fik sitte, og da kom de paa hver sin side av midtgangen — men da de havnet ytterst paa bænken, kunde de se til hinanden og nikke.

— Mine kjære venner, sa prædikanten og flyttet brillerne ut paa næsen — vi skal ta for os et ord av Skreften og fordybe os i det og gi agt paa meningen og ikke slippe et eneste bogstav, før vi er paa det rene med betydningen . . .

Kornelius lænet sig tilbake i bænken og strakte paa benene — dette hørtes ut til at bli langvarig. Der kunde gaa to og tre

timer foruten omvendelsen efterpaa — saa fik de ikke flaadd ræven før kveldstid —

Prædikanten kremtet og hævet stemmen.

— Der staar et besønderlig ord i Skreften, som vel nok har git aarsag til mangeslagst gjetninger og til angst og til uro og til fortvilelse i sindet. E tænker paa det ordet, som sier, at det er lettere for en kamel at komme igjennem et naaløie, end for en rig at komme i himmeriges rige —

— Haa fint han taler, tænkte Kornelius — det e' reint bysprog, men han ser ikje møe pen ud — han har rødt haar og rødt skjeg — — han ligner ikje saa lide' paa ein ræv — —

Men derved kom han til at slippe traaden og faldt hen i funderinger om skudpengene. Skulde han si, at han traf paa den i hønsehuset og hadde slaat den ihjel med en staur? Om han sa, at den var selvdød, fik han kanske ingen præmie. Han skottet bort til Aalekongen, men Aalekongen sat stiv og andægtig og slap ikke taket i prædikanten. Saa vendte han øret til ordet han ogsaa.

— — og læg vel merke til, mine venner, læg vel merke til, sier e, at det er ikke som de lærde vil ha det, at der menes nogen smaa porter i murene, som kamelen til nød kan krybe igjennem. Nei, der menes et virkelig naaløie — et synaaløie, saa fint, som det kan bli!

Det sukket tungt gjennem forsamlingen, og prædikanten gjorde en passende pause. Kornelius søkte at samle tankerne om det vesle naaløie, men der var saa altfor litet fæste for dem. Han kom igjen til at tænke paa ræven — hvad om han hadde været alene, tænkte han, saa hadde han sluppet at dele med Aalekongen. Det var kjærringens skyld, naar han husket sig om, for just som han skulde gaa, haustet hun efter ham, at der mankerte en knap i frakken, og saa blev han nødt til at vente en stund. Nautet — kunde hun ikke ha set efter igaar —

Han vak til ved prædikantens stemme — den blev pludselig sterk av bevægelse:

— Saa er det jo umulig, sier dere, saa er det jo umulig for en rig at bli salig, for

her findes ikke saa liden kamel i verden, at han kan passere et naaløie — han faar ikke engang hodet igjennem, og her er endnaa langt til slutten! Saa gaar jo de rige lokt i helvede og fortaber sin sjæl og sin frelse til evig tid — saa er de jo alle dømt paa forhaand! Saa sagte, saa sagte, I lidet troende — dere glemmer, mine venner, at Vorherre er almægtig: *kamelen kan virkelig komme gjennem naaløiet*, thi her er ingen tingen umulig for Gud, men han maa naturlig hjælpe til et lidet gran — —

Der gik et lettelsens suk gjennem forsamlingen. Naa, saa det var slik, det hang sammen — da var der jo haab for nogen hver. Kornelius merket sig løsningen han ogsaa og pustet fra nu av meget friere — pengene for ræveskindet var faldt ham noksaa tungt for brystet. Men naar kamelen kunde komme igjennem —

Han hensank i mangehaande merkelige betragtninger. Mon hvordan Vorherre bar sig ad igrunden? Aa, han hadde vel sagtens et snit — kanske laget han traad av hele kamelen og drog den igjennem. Det

maatte bli en forfærdelig lang traad — mangfoldige tusen sneller fulde — — den rak kanske rundt hele jorden og vel saa det. Ja, Vorherre var sandelig flink til at greie det — det var baade sikkert og visst! Hvem skulde vel trodd det med kamelen . . .

Om en stund var han like ved at smile.

Naar kamelen kunde komme igjennem, tænkte han, saa kunde sagtens en ræv ogsaa — den var jo ikke tiendeparten saa stor —

Han kastet et blik fuldt av hjertelig fortrøstning bort paa Aalekongen. Der gik som en søt vækkelse gjennem ham — han hadde gjerne reist sig paa flekken og vidnet om, hvor godt han hadde faat det med Gud.

— Han er idel kjærlighed og godhed, sa prædikanten i det samme — han vil os saa inderlig vel alle sammen, han ødsler med naade og barmhjertighed og tilgivelse og herlige gaver av enhver optænkelig art — —

Kornelius var ganske rørt.

— Det e' sandt, sa han i sit stille sind — det e' sandt hvert evige ord! Det e' han, mi' har aa takke for ræven, som han reint sendte vors i møde — det blir penger

til baade det eine og det andet! E kan faa nyt træk paa sofaen, det har han trængt til i lange tider naa — eller e kan faa me ei pibehylde, magen til Aalekongenses, saa har han ikje den aa gaa og være kry av . . .

Og da prædikanten omsider var færdig, istemte han salmen med høi røst til Herrens pris og gudshusets ære.

— Et velsigna møde, sa folk, da de langt om længe brøt op fra bænkene — det var guden, som konde prædikke!

— Ja, der kan en snakke om aandens gaver —

— Og saa nydelig som han udtalte ordane!

De fleste hadde lygter med — der blev noget ophold i gangen, mens de strøk fyrstikker og tændte. Utenfor var der tykt mørke — himmelen hang lav og tæt over bedehustaket med farende skyer og hvas sno. Klynger av mennesker stod i veien og ventet.

— Mi faar meir snø til natta, sa en.

Kornelius og Aalekongen fandt hinanden igjen paa bakken. De nævetoges og saa

hinanden ind i øinene — Kornelius gik endnu med rørelsen i sig.

— Det var noe av det glubaste e har hørt paa længe, sa han.

Aalekongen var ogsaa begeistret.

— Han var magelaus, var han — reint sjelden!

— Ja, det maa dou være forvisset om —

Folk begyndte at dra nedover veien. Lygt efter lygt svinget forbi dem — de som bar, forsvandt i mørket. Bare blussene blev igjen — de flyttet sig frem i en lang rad, glimtet mellem trærne og bevæget sig med smaa ryk . . .

— Slaar dere ikje følge? sa en, som passerte.

Kornelius rystet alvorlig paa hodet.

— E e' nøidt til aa bie lide' gran, forklarte han.

— E maa ogsaa det, sa Aalekongen.

Tiden faldt lang — de tok paa med prædikanten igjen.

— E for min del kommer til aa ha godt av den talen i lange tider —

— Sonter føler e det au.

— E blei ganske varm, der e sad — e sønst e konde staat op og vidna!

— E hadde det just paa same maaden — —

Endelig humpet den sidste lygt langsomt avsted — de saa den bli mindre og mindre, eftersom den fjernet sig i veien. Tilsidst var det bare en gul prik, som rørte sig bak noget bjerkeris . . .

De stirret efter den begge to — de hadde rent begit med prædikanten. Omsider byttet Kornelius fot og kremtet forsigtig.

— Naa tænker e mi kan gaa, sa han.

— Det kan mi ganske trøstig, Kornelius!

*

Nu skulde det ikke gaa anderledes til, end at Beint med foten samme kveld maatte vaake over en syk ko i fjøset. Der sat han og røkte sterk tobak og drak imellem kaffe av et blikspand — det gjaldt at holde sig klar av søvnen.

Men som han nu en enkelt gang gjorde sig et erende utenfor fjøset, blev han var at det lyste i kjelderen hos Kornelius.

Han blev staaende og kikke og undre sig — hvad kunde det betyde for noget? Hvad kunde vel noget menneske ha at gjøre i kjelderen paa denne tid? Og da det blev ved at lyse, hinket han frem paa den vanskapte fot, til han om litt naadde brystet av huset. Der la han sig paa knæ i sneen og kikket ind gjennem kjelderuten . . .

Kornelius og Aalekongen stod midt paa gulvet. De hadde uhyre travelt med noget, som hang ned fra en krok i taket — sandelig var det ikke en ræv! Kornelius holdt og Aalekongen flaadde — aa, han la hodet helt paa skjæve og lekte med kniven, saa det var en fryd at se — men begge hadde tykke lovotter paa. Nu hadde Beint aldrig set, at nogen flaadde ræv med lovotter paa, saa han tænkte litt av hvert i den anledning. Det kunde ikke være for letvinthets skyld — og da det maatte være lunt og godt i kjelderen, kunde det ikke være for kulden heller. Nei, Beint tænkte noget av hvert i sit stille sind, for han hadde som sagt aldrig *set*, at nogen flaadde ræv paa den maaten — men han hadde *hørt* om det.

Derfor trak han stygt paa munden og sa nogen rare ord ved sig selv.

— Jasaa, sa han — dere e' tjuer au! E tænkte det nok, for krestelige folk e' go'e for alt — —

Om morgenen var koen bedre, men Beint var allikevel meget bekymret og sendte bud til Thomas i skauen — han var hesteskjærer og bikjerakker og saa god en doktor som nogen.

Mens de var ute og saa til koen, kom Beint hændelsesvis til at spørre, om Thomas hadde faat mange ræver i det sidste — han drev jo baade med gift og saks. Jo, Thomas hadde faat fire-fem stykker, han hadde aate i øst og vest og ventet dusinet fuldt inden vaaren — der var ikke saa faa tilbake endnu.

Da lo Beint med foten, saa det klukket i fjøset.

— Det vil e tru, sa han — for igaarkveld tog Kornelius og Aalekongen ein svær brand med bare nævane —

— Tog dei han med bare nævane?

— Ja, det vil seie — dei hadde tykke lovotter paa.

Thomas var endnu ikke helt med.

— Hadde dei votter paa, seier dou?

— Dei hadde ialfald, mens dei flaadde han — dou veid, det blir kaldt arbei' om natta —

— Dævelen! sa Thomas i skauen og stampet i gulvet — — her har forresten snødd i nat, saa e konde ingenting se idag tidlig!

Han stod og boret med fingeren i øret.

— Dævelen! brølte han en gang til og rendte paa dør.

Beint humpet bort til fjøsvinduet og saa efter ham. Om litt trak han den vanskapte fot op under sig.

— Hoho, lo han — ho — ho — ho —

Det traf sig saa, at Aalekongen sat hos Kornelius, netop som Thomas i skauen steg ind. Kornelius hadde Bibelen foran sig og agtet at holde en liten opbyggelse — konen var alt begyndt at sukke i kroken. De nikket derfor i sømmelig taushet, og en viste med haanden paa en stol.

— Nei tak, sa Thomas og gik bent paa saken — e hører, at dere har fonde' ein ræv?

Kornelius la Bibelen langsomt fra sig.

— Ja, svarte han — det e' ganske regtig, mi har verkelig fonde' en sjeldau ræv.

— Sjeldau — haassen kan dou vide, han var sjeldau?

— Udav det han hadde hængt se op i et træ.

— Netop, la Aalekongen til — han hadde sat haue fast og strubt se.

— Hadde han sat haue fast og strubt se?

Kornelius nikket og tok efter Bibelen:

— Han hadde vel hoppa efter ein faul —

Aalekongen hjalp til efter evne.

— Dei gjør tit det, sa han forklarende.

Thomas i skauen saa en stund fra den ene til den anden.

— Naar tid har dere hørt, sa han — at en fresk ræv har hængt se op? Nei, folkens, kom ikje med den slast tøis til me. Det e' min ræv, dere har fonde', og naa gir dere me skindet paa flekken!

De to reiste sig ildrøde av harme.

— Din ræv? blaaste Kornelius — nei, far min! Mi e' krestelige folk, som hverken stæler eller ju'er, og ræven er vor. Dou tænker vel, mi har tat han av saksa?

— E' tænker, dere har tat han med votter, og mi veid sagtens, haa det betyr! Men mi skal ikje bli usams om det — mi skal ta maven ud av skrotten og sende han ind til apoteket. Findest her gift, saa betaler dere undersøgelsen, og findest her ikje, saa betaler e — skindet gaar til den, som faar ret!

Da fór Kornelius op i krænkelse.

— Nei, sa han — mi agter ikkje aa ligge i trætte med naboane, mi e' ikje av den slast folk. Regtignok e det vor ræv, men ta skindet, din forbanna prokurator og reis og ryg saa langt det bare e' maulig aa komme!

* *
*

Det kunde være et aars tid senere, at der kom en ny prædikant, som fik en stor

usams ɔ: uforlikte.

vækkelse istand. Folk omvendte sig daglig paa møterne og hadde aldrig været saa kristelige før — de bekjendte, at det hittil hadde været bare mundsveir med dem og brøt overtvert med hele sin fortid.

Blandt de aller ivrigste var Kornelius og Aalekongen.

De gik en dag op til Thomas i skauen og tilstod, hvordan det hang sammen med ræven — at de hadde skjønt den var hans, men ikke kunnet bare sig likevel — —

Det var et fald, forklarte de sig — djævlen hadde været for sterk.

Paa hjemveien gik de grumme alvorlige og snakket om, hvor træsk hinmanden maatte være — hvor listig han hadde baaret sig ad, og hvor søtt han hadde hvisket i deres hjerter . . .

— Det e' reint ein ræv, sa Kornelius tilslut.

Men Aalekongen var kommet til at undres paa, hvilken vei djævlen nyttet, naar han saadan krøp ind i det menneskelige legeme. Han svarte derfor ikke et ord.

— Det e' reint ein ræv, sa Kornelius igjen.

Aalekongen tidde fremdeles stille. Han tænkte, saa det gik helt rundt for ham.

Kunde det være bakveien, tro?

SJØPAPEGØIER

Sjøpapegøien bygger og bor
bak de ytterste skjær i havet.
Med tugt at melde der gaar det ord,
at han er ikke meget begavet.
Hvad andre fugler av gammel rot
og fornemt patriciervæsen
bærer paa hode, gump eller fot
har sjøpapegøien i næsen.

Men sjøpapegøien øver en kunst
som andre ingentid kunde:
Han fælder sit neb, naar han mister sin brunst,
og blir en agtværdig lunde.
Da holder han sig i den skjønneste ro
og fisker i tang og tare
og pleier sin buk og fylder sin kro
og lar al viderværdighet fare.

Det lyder utrolig for nogen hver
og kræver en smule forklaring,
for andre bytter i høiden fjær
ifølge de lærdes erfaring.
Men saken turde vel være den,
at han er en slags dobbeltgjænger:
Han smider sit neb, som jeg smider min pen,
naar han ikke har bruk for det længer.

Men som jeg atter kan ta den fat,
naar den melder sig, skrivelysten,
og digte om Lola til langt paa nat —
slik er det med ham ved kysten.
For just som gjøken begynder at slaa
og vinrosen aapner sit øie —
da sætter han atter sin voksnæse paa
og blir til sjøpapegøie.

Det turde være et praktisk grep
saadan i bunden og grunden,
da kunstens inderste ræveknep
blot er et snit med munden.
Det er ret beset av menneskelig art
— det angaar slet ikke sindet.
Ak nei, det er yderlig aabenbart
at det hele ligger i skindet!

Jeg holder nu av ham allikevel
— han er slik en kostelig skøier!
Og naar det kommer til ret og skjel
er vi nogen hver papegøier.
Vorherre, som satte alverden i sving,
han har det nok paa det rene —
vi narrer ham ikke ved nogenslags spring
om de er noksaa pene.

